

РУСИНСЬКИЙ 2007 АЛЬМАНАХ

РУСИНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ 2007

Составители:

Др. Проф. Антоній Лявинец отв. редактор
Др. Маріанна Лявинец гл. редактор
Др. Степан Лявинец техн. редактор
Тел.: 36-1-303-38-52 E-mail: lavinec@freemail.hu

Позбрати матеріали помогали:

**М. Алмашій, М. Жирош, проф. Др. И. Поп, Д. Поп,
Др. Я. Сабов, кфн. В. Падык, кфн. М. Капраль,
др. А. Штумпф-Бенедек, др. Е. Байза, Т. Боніславський, В. Пагирия,
А. Сільвай, Е. Мальчицька.
Набор: Ирина Скиба**

**Выдана Вседержавного Русинського Меншинового Самоуправління,
Русинського Меншинового Самоуправління Йозефвароша
и Вседержавного Общества Русинської Інтелігенції імени Антонія Годинки**

Появлення календаря пудпоровали:

**Фондація Национальных и Етнічних Меншин Мадярщини,
Русинське Меншинове Самоуправління Будапешта,
Русинські Меншинові Самоуправління
III, V, VI, IX, XI, XIII районів Будапешта, Асовда и Ваца.**

Печать: Starfish Média Kft.

ISSN: 1586-3239

ISBN: 978-963-06-1839-7

RUSZIN ALMANACH 2007

Szerkesztők:

Dr. prof. Lyavinecz Antal felelős szerkesztő

dr. Lyavinecz Marianna főszerkesztő

dr. Ljavinyec Sztyepán technikai szerkesztő

Tel.: 36-1 303-38-52 E-mail: lavinec@freemail.hu

Szedés: **Szkyba Iryna**

1102006 IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR
BUDAPEST

L. SZ.: 117866

**Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat,
a Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
és a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület
közös kiadványa**

**A kötet megjelenését
a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat,
illetve Budapest III, V, VI, IX, XI, XIII ker., Aszódi és Váci
Ruszin Kisebbségi Önkormányzatok támogatták**

Kivitelezés és nyomda: **Starfish Média Kft.**

ISSN: 1586-3239

ISBN: 978-963-06-1839-7

СПЕРЕДСЛОВО

Честовані читателі!

Дякувучи общим усилям и подпорі (як духовнуй, так и матеріальнуй), нам ся подарило и у сьому році продовжити видання русинського Календаря-Альманаха.

2007 рук був визначным діла русинської общины Мадярщины многима событиями. У результаті выборов 2006 рока у Мадярщині образовало ся 52 русинських меншиновых самоуправленія, депутаты котрых уже у другому турі, (котрый ся состояв у 2007 році) избрали новый состав Общего Собрания Вседержавного Русинського Меншинового Самоуравленія (у составі 31 депутата), Столичного Русинського Меншинового Самоуравленія и Регионального Русинського Меншинового Самоуравленія у жупі Боршод-Абауй-Земплин. На нашу радость, они вшыткі стали на вто, обы и надале давати приоріту національному возрожденію русинув Мадярщины.

Другым важным событіем было и вто, ош на IX Конгресі Русинув **Асоціацію Русинських Цивільных Організацій Мадярщины** приняли у состав Світової Рады Русинув - полноправным членом. У состав Асоціації Русинських Цивільных Організацій Мадярщины входят: *Вседержавное Общество Русинської Интелігенції им. А. Годинки; Общество Русинської Культуры; Общество „За Культуру Карпатського Региона”*.

Участіе наших активістів русинської общины на межинародных лінгвістических конгресах по проблематиці русинського языка у Кракові и Пряшові інспіровало нас на вто, обы русинська община Мадярщины серйозно поставила перед собов задачу кодифікації русинського языка. Майліпше было бы уповісти, ош сесе буде не первістна кодифікація, бо из кунця XIX столітія русинський язык у Мадярщині був признаный - діловодство, урядована велося по-русинськи.

Мы зробили **перевод Европейської Харты Региональных вадь Меншиновых Языкув на русинський язык**, што є необходимым условием зарахованя русинського языка до защищенных языкув. (Таких языкув у Мадярщині на днишний день є 6: словацкий, болгарський, німецкий, сербський, хорватський, польський). Сісю роботу осуществили: др. М. Капраль - руководитель (лекторованя), Віра Гіріц - філолог, Маріанна Лявинец мол. - філолог. У дальнішому мы поставили перед собов ціль **кодифікації русинського языка** на теперішньому етапі. Діла сього создали сьме робочу групу у составі: *др. Михаил Капраль, Бенедек Гергель, Віра Гіріц, Маріанна Лявинец мол., др. Андраш Штумпф-Бенедек, др. Маріанна Лявинец*. Мы поставили перед собов слідуючі задачі: 1. Составити и издати учебники: „Букварь” и „Читанку” діла II-IV класув; 2. Орфографічний словарь; 3. Мадярсько-русинський словарь; 4. Русинсько-мадярський словарь; 5. Граматику русинського языка.

У сьому видані Календаря-Альманаха мы позберали и майважні матеріали научных конференцій за прошедший рук, што ся тычут проблематики русинського языка. Уже по традиції дустали сьме интересні статті од наших честованых авторув, котрі своїми стараніями зробили достойный вклад у діло сохраненія русинського идентитета.

Составителі:

*Др. проф. Антоній Лявинец
Др. Маріанна Лявинец
Др. Степан Лявинец*

др. Иван Парканій

1.01.1896 - Родився др. Иван Парканій - русинський патріот, искусный дипломат. Юридическое образование дустав у Будапештському Університеті ім.Пазманя, був міністром ЧСР и губернатором Подкарпатской Руси.

2.01.1919 - Родився Василій Бурч - педагог, адміністратор школьної системи, художник. Закончив Мукачовську учительську семінарію. Художник-пейзажист, послідователь подкарпатської школи живописи.

3.01.1922 - Родився Василій Сочка-Боржавин, знамый поет, историк літератури, прозаик и публіциста, автор многих книг. Учився у Будапештському Університеті. Постоянный участник Світових Конгресув Русинув.

Василій Бурч

4.01.1952 - Умер Иван Гендер-Суходольский, писатель, педагог и общественный деятель. 25 років учительовав у Учительській семінарії у Пряшові, був во главі Общества учителей Пряшовщины и редактором часопису Русская Школа.

6.01.1880 - родився Василій Анталовський - педагог, школьний адміністратор, общественно-політичеський діятель. Принимав активное участіє у роботі "Общества им. А. Духновича", привлекав учителей у його роботу. Возглавив музейный совет Археологического музея им. Т. Легоцького у Мукачові.

6.01.1895 - У Будапешті образовалася греко-католическа община.
8.01.1905. греко-католики достали церкву на Ровжак тере /раньше Сегиньгаз тер/ и парохію. Первым парохом был отец Емил Меллеш.

Василь Турок-Гетеш

6.01.1907 - Родився у Руськом Керестурі Юліан Надь, писатель и новинарь.

8.01.1940 - Родився Василь Турок-Гетеш - знамый режисер театра им. А. Духновича у Пряшеві, організатор и председа Русинської Оброды, председа Світової Ради Русинув, котру возглавляв 10 рокув.

11.01.1865 - Родився Карел Кадлец - чешський

историк. Изглядовав історію права словянських народів, у тому числі русинів після включення Подкарпатської Руси у состав Чехословаччини. Написав першу роботу про її державний статус. Проректор Карловського університета, генеральний секретар чеської Академії Наук и Искусств (1920).

Антон Скиба

11.01.1978 - Умер Антон Скиба, хормейстер, закончив Мукачовську учительську семінарію, де пак робив преподавателем музики. Создал мужський хор "Метеор".

13.01.1889 - Родився Александр Ильницький - священник, журналіст, ведучий діятель Мукачовської греко-католицької єпархії. Закончив духовну семінарію у Пряшіві, рукоположений у 1914 р. Робив священником у селах Ильниця, Великі Лучки. Быв членом верхньої палаты Мадярського Парламента (1939 - 1944), председателем „Подкарпатського общества наук" (1942 - 1944). Після смерті єпископа А.Стойки управляв Мукачовськов греко-католицьков єпархійов. Из приходом "совітького режима" за отказ перейти у православіє был осужденный на 25 роков заключения. Умер у Томську.

Йожеф Ботлик

13.01.1900 - Умер Петро Кузмяк, педагог, поет, збиратель предметів русинської народної творчости. Учився у Дебрецені. Плодотворну педагогіческу и культурно-просвітительську роботу проводив у Рускому Керестурі.

14.01.1732 - Родився єпископ Андрій Бачинський, знамый общественный діятель, публіцист, доктор філософії. Реформатор духовного образования. Подпоровав публікації Іоанна Пастелія и І. Базилевича.

15.1.1887 - Родився Др. Александер Бескид, русинський адміністратор и культурно-общественный діятель, первый віце-губернатор Подкарпат-

Іван Манайло

ської Руси (1938).

15.01.1949 - народився Йозеф Ботлик, історик, публіцист, теолог. Автор ряду робіт по історії центрально-європейських регіонів, входивших у склад Малярського Королівства, у частині - Подкарпатської Руси.

15.01.1978 - Умер Федор Манайло, знаменитий художник, графік і декоратор.

16.01.1879 - Народився Юлій Гаджега (псевдонім Юлій Русак) - греко-католицький церковний діяч, історик, педагог, політик. Учився у гімназії у Ужгороді, у духовних семінаріях у Естергомі, і у університетах у Будапешті, Відні. Був рукоположений у 1902 р. Из 1907 р. був призначений професором духовної семінарії у Ужгороді. Під псевдонімом Юлій Русак видав "Очерки культурної історії Подкарпатської Руси" (1927), "Воспоминания" (1938), збірники розказув.

Шандор Бонкало

16.01.1907 - Народився у Дусині (Україна) Юрій Августин Шерегі, режисер і драматург

16.01.1942 - Народився Іван Манайло, художник, закінчив Київський Художественний Інститут, робив викладачем і довгий час директором Ужгородського Училища Прикладного Мистецтва. Засновник і директор меморіального музею Федора Манайла. Живе у Малярщині, член РМС Ваца.

17.01.1897 - Народився Александер Хира, греко-католицький діяч, педагог, єпископ підпольної греко-католицької церкви. Учився у Ужгородській духовній семінарії, згодом на теологічному факультеті Будапештського університету.

Юлій Ставровський-Попрадов

6.08.1949 р. - за відмову перейти у православ'я був засуджений на 25 років у таборів ГУЛАГа. У вересні 1956 р. був звільнений і почав таємну душпастирську роботу у рідному селі Вільхівцях. Таємно був духовним наставником підпольної Мукачівської греко-католицької єпархії.

18.01.1850 - Народився Юлій Ставровський-Попрадов, талановитий поет, етнограф, філолог,

літературний критик. Теологію студовав у Будапешті, будучи бібліотекарём літературного кружка. Їго називали класиком карпаторускої літератури.

19.01.1890 - Родився Иван Русенко из Лемковщины, знатый поет и драматург.

22.01.1880 - Родився Шандор Бонкало, выдающийся этнограф, историк, филолог-славист, педагог. Учився у Будапешті. Професор, був завідующим Кафедров русинського языка и літературы Будапештського Університета. Кафедра была открыта у октовбри 1919 рока.

25.01.1932 - Родився у Руськом Керестурі протоирей-ставрофор о. Иоаким Холошняй, протоирей Дюрдовський и декан Бачки.

26.01.1791 - Родився Иоанн Чургович - „Карпато-руський Плутарх”. Філософію студовав у Будапешті. Быв професором Ужгородської гимназії и учительской семінарії. Талантливый педагог. Извісна книга Чурговича „Церковні проповіді Йоанна Чурговича”. Зобрав велику бібліотеку.

26.01.1941 - У Ужгороді основано Подкарпатское Общество Наук, котрое занималося издавательством. Обществом было выдано много книг, учебников, журналов на русинському языку. Первым председателем общества был А. Годинка.

26.01.1945 - Родився Павел Роберт Магочи, професор-академик, автор больше 600 монографій из истории Украины и Подкарпатської Руси, знаменитый русинський ідеолог, організатор двигання русинув у цілому світі.

27.01.1741 - Родився Иоан Пастелій, историк, поет,

27.01.1926 - Родився Павел Бедзир, художник-графік. Закончив Ужгородське училище Прикладного Искусства. Його философское кредо - духовное самоусовершенствованіє, отказ вуд “соцреализма”. Уєдно из жонов, Е. Бедзир - Кремницьков, были у центрі ужгородської нової волни “шестидесятников”, создали неформальну авангардну групу. Создал серію графических філософських композицій - “Жизнь дерев”.

Иоанн Чургович

Иоан Пастелій

Павел Бедзир

Иван Гарайда

29.01.1905 - Родився Иван Гарайда, визначний культурно-просвітительський діятель, учений, русин-патріот. Учився у Сейкешфегирварі, Будапешті, Пейчі. У 1941 році став президентом Подкарпатського Общества Наук. Выдав по русинськи більше 40 книг. Написав Граматику русинського языка /из 1941 рока офіційний учебник діла русинських шкіл/.

о. Иоаким Холошняй

30.01.1775 - Родився Василій Кукольник, знаменитий у Росії учений и педагог русинського походження.

30.01.1932 - Родився Иван Кривський, доктор фізико-математических наук, русинський общественний діятель, був членом Федерації Національних Меншин у Європі (1992 - 2000), председов Сойма Подкарпатських Русинув.

Ф Е Б Р У А Р

Володимир Микита

1.02.1931 - Родився Володимир Микита, знамый русинський живописец, ученик Б. Ерделя, Й. Бокшая, Ф. Манайла. Окрем Ужгорода мав успішні виставки у Франції, Швейцарії, Мадярщині, Болгарії, Японії, Канаді.

1.02.1947 - Родився Андраш Бенедек, историк культуры, публіцист, поет. Закончив УЖДУ, робив редактором многих новинок. Из 1976 рока живе у Мадярщині, знакомить мадярську общественность из историйов, культуров подкарпатських русинув. Автор книг "Сусіди добрі та вшилиякі", "Русины-gens fidelissima". Ужгород 2000 р., Будапешт 2004 р. и др.

Андраш Бенедек

4.02.1897 - Начало акции Еде Егана на Верховині, котра была практичнов помочов селянам горських районув. Из Тироля, Швейцарії, Баварії був завезений файтовый скот,

котрий був розподілений межи газетами. У верховинських селах були організовані кооперативи (дружества), кредитні каси, котрі давали вигідні позички на розвиток газдувства. Фунговали господарські школи, були побудовані ферми на полонинах.

Еган Еде

4.02.1912 - Родився Михайл Молнар, педагог, письменник, фольклорист. Закончив Мукачівську руську гімназію. Крім школи організував сільський камерний хор "Голубинська борона". Писав очерки по етнографії Свалявщини, записував обряди, лексику русинського мови, музичальний фольклор. Частина його етнографічних записів була видана його братом Василем Молнаром у збірнику "Вичурки у вуйни Полані".

4.02.1924 - Родився Іван Калинич, поет, сатирик, юморист. У 1995 року почав писати русинським мовою. Лавреат премії ім. А. Духновича.

Михайл Молнар

7.02.1864 - Родився Антоній Годинка, славний науковець, академик Угорської Академії Наук, ректор Пийчського Університету, голова Пудкарпатського Товариства Наук. Широко по світі знають його історичні роботи, між ними і "Утцюзнину, газдувство і прошлясть южно-карпатських Русинів". В його рукописному наслідстві убстали ся і лексикографічні і етнографічні роботи, котрі і дотепер не втратили цінності і видаються: "Глаголниця", "Пісні наших предків" і др. Умер 15.07.1946 у Будапешті.

8.02. 1932 - Родилася в Габурі Марія Хомова (Дупканічова), педагог, мовознавець, авторка багатьох літературних статей, соавторка книжки Обродіння Русинів (2005), відповідна редакторка Русинських літературних альманахів, активна культурна діятелька Русинської Оброди на Словенську, Сполку Русинських Писателів Словенська і дописувалька Інфо Русина.

Антоній Годинка

12.02.1835 - Родився Анатолій Кралицький, ігумен Мукачівського монастиря, подкарпато-русинський пробудитель, поет, прозаик,

Анатолій Кралицький

етнограф, фольклорист, публіцист.

12.02.1866 - Родився Іван Поливка, педагог, общественний діятель. Закончив учительську семінарію у Ужгороді. Написав и опублікував універсальний учебник ("Учебная книга реальных наук для подкарпатских угро-русских школ для повседневного и повторительного учения"). Записовав казки, народні співан-

ки, легенди, поговорки. Изобрані ним співанки были опубліковані М. Врабелем.

12.02.1920 - Родився Семен Панько, поет, прозаик, товмач, русинського походження.

12.02.1922 - Родився Василь Молнар, знамий писатель, філолог, соавтор граматикы „Материнский язык”. Печататися почав ищи у гімназії у альманаху „Живая струя”. У зборнику „Поклик отчого края” изобрані найліпші поетичні описанія родных міст.

12.02.1966 - Умер Петро Ризнич Дядя, театральний режисер, драматург и публіцист.

14.02.869 - Умер св. Кіріл (Коншантин), автор славянської азбуки и первых перекладув Св. Письма и літургічних текстув на

старославянський язык, просвітитель Славянув. Народився у 827 році у місті Солунь.

14.02.1732 - Родився Іван Брадач, церковний діятель, просвітитель, єпископ Мукачевської греко-католицької єпархії.

16.02.1854 - Родився Віктор Камінський, священник, педагог, журналіст. Закончив духовну семінарію у Будапешті. У 1878 - 1891 рр.- професор Ужгородської духовної семінарії, из 1896 р. - директор общества Св. Василия Великого. Издав церковні проповіді И. Чурговича, написав "Історію Ужгородської учительської семінарії".

17.02.1750 - Родився Алексей Повчий, греко-католицький церковний діятель, єпископ Мукачовської єпархії. Учився у Великому Варадіні и у "Барбареумі" у Відню (1775 - 1778). Много изробив діла розвитку школьного образования межи русина-

Іван Поливка

ми, спосібствовав изданію церковных книг, його подпорованиям хосновалися В. Довгович, М. Лучкай, А. Духнович.

17.02.1949 - Родилася у Странянах Анна Кузмякова, бывша председателька РОС, бывша редакторка Народных Новинок, теперишня шефредакторка місячника Інфо Русин и культурна діятелька РОС.

20.02.1914 - Родився Иван Керча, талантливый поет, літератор, редактор альманахов, організатор літературных обществ. Умер у 1951 році. Ёго удпровуд учинив ся стихійнов демонстрацієв русиньскої інтелігенції Подкарпатя против совітського тоталітарного режиму.

20.02.1923 - Родилася у днесь уж затопленуй Остружницї, окрес Снина, Анна Галгашова, русиньска народна поетка и писателька. Авторка книжки Стружницькіма пішниками (1933), єи поетічни творы суть надруковани у зборнику русиньскої народної поезії Терньова ружа (2002) и у антології русиньскої поезії Русиньски/руски пісні (1997). Умерла 15.1.1996 у Пряшові.

20.02.1943 - Родився Ігор Керча, писатель, товмач, автор нової русиньскої граматики „Материнский язык”. Составив Читанку про недільні школы „Утцюзнина” (2001, Будапешт), „Матяш, король Русинув” (2001, Ниредьгаза). У 2007 р. Появився Русиньско-русский словарь на 59 тыс. слов.

21.02.1888 - Родився Иван Куртяк, учитель, політичеський діятель, депутат Чехословацького Парламента вуд Автономного Земледільчеського Союза. Основным содержанием його політичеської діяльності была борьба за автономію Подкарпатской Руси.

21.02.1919 - Родився Емелян Балецький. Закончив Будапештський Університет. Став завідующим кафедров русского языка и літературы славянських языков. Знамый поет, ученый, філолог-славист.

21.02.1959 - Родився Імре Ревес знамый художник. Довгий час жив и творив на Подкарпатю у Виноградові, там и умер у 1945 році.

22.2.1987 - умер у Нью - Йорку Енді Варгол, похоронений у Пітсбургу. Його родичі Русины

Василь Молнар

Іван Куртяк

Емелян Балецький

Федор Потушняк

вийшли з Мікової до Америки на заробітки. Світознамий витварний умілець, єден із основателюв поп-арту. Народився 6.8.1928 у Пітсбургу. Його перший музей був відкритий 1.9.1991 у Меджілаборцях.

24.02.1921 - Родився знамий художник Пудкарпатя Антон Кашшай, котрий много рокув був председов Союза Художників на Пудкарпатю.

25.2.1922 - родився у Кули Евгений Е. Кочиш, скульптор и маляр

27.02.1910 - Родився Федор Потушняк, знамий учений-етнограф, археолог, педагог, писатель. Написав монографію „Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті”. (1958), автор многочисленных літературних произведений.

27.02.1829 - Умер Иван Орлай, учений - медик, ботаник, філософ. Воспитатель М. Гоголя.

МАРТ

Иоанн Раковський

5.03.1815 - Родився Иоанн Раковський, подкарпато-русинський будитель, автор школьних книг. У Будині 13.03.1856 рока випустив „Церковну газету” - первый періодичний орган подкарпатських русинов у Мадярщині. „Церковну газету” видавало „Общество Св. Стефана”.

7.03.1875 - Родився Гиядор Стрипський, писатель, журналіст, товмач, фольклорист, етнограф, историк літератури, русинофіл. Робив у Національному Музеї в Будапешті, де позбирав много експонатув и книг из Подкарпатя. Напечатав перші изгядованя про русинські старопечатні книги. (Угро-руські літописні записки, 1911). Быв членом Мадярської Академії Наук. У роботі „Где документи старшей исторії Подкарпатської Руси?” (1924) призывав русинув честовати свуй родный язык и сохранять топоними у селах, де они живуть.

Гиядор Стрипський

8.03.1360 - „Літопис”, найдений у Мукачев-

ському монастирі пише, ож князь Федор Корятович „...в честь и память Святителя Христова Николая положен храм сей, и уведе в он иноков...”

- 9.03.1881** - Родився Иван Мурані - греко-католический священник, просвітитель, педагог, лінгвіст. Образование достав у Ужгородську духовну семинарію, рукоположений у священники у 1905 р. Як математик, був избраный членом Мадярської Академіи Наук. Автор учебникув по математиці, астрономії, граматиці. Потовмачив У. Шекспіра, Ч. Діккенса. Свої статті, товмачення, публіцистику публікував на сторінках “Учителя”, “Літературної неділі”. Архив и бібліотека И. Муранія была уничтожена по приказу НКВД.

Иван Мурані

- 9.03.1906** - Родився Бартоломей Гаджега, педагог, краевед, общественно-політический діятель. Закончив Ужгородську учительську семинарію. Збирав и публікував фольклорный матеріал. Из 1936 р. составлял записи у “Пам'ятнуй книзі”, своєобразнуй народнуй енциклопедії.

Иван Сільвай

- 10.03.1241** - Надор Дейнеш Гийдерварій обороняв уєдно из русинами Веречанський перевал уд нашествія татар. У битві погибло много русинов, котрі обороняли землю Мадярщини.

- 11.03.1939** - Родився Петро Годьмаш, юрист, публіцист, єден из зачинателей русинського національного возродження. Автор книги “Подкарпатська Русь и Украина”.

- 14.03.1737** - Родився Арсеній Коцак знамый ученый, лінгвіст, поет, педагог, історик, філософ, теолог. Автор граматики „Школа или училище граматики русской і прочих многообразных отрокам надлежащих...” (бібліотека Дебреценського Університета). Граматика написана в роках 1768-1788, намного скорше уд М. Лучкая, лем не опублікована.

Александр Митрак

- 15.03.1838** - Родився Иван Сільвай /Уріил Метерор/, знаменитый прозаик, поет публіцист, церковний проповідник. Теологію закончив у Будапешті.

Адольф Добрянський

15.03.1783 - Родився Василій Довгович, греко-католицький душпастирь, перший зна-
мий поет на світські теми, різнобокий
писатель, учений-філолог, антрополог,
музикант, художник. У 1830 році був
избранный членом - кореспондентом
Академії Наук Мадярщини, лишив за
собою 248 латинських, 36 мадярських 10
русинських трудов. Прощальну бесіду
послі его смерті провозгласив секретарь
АН Мадярщини Ференц Толді.

17.03.1913 - Умер Александер Митрак, русинський словникарь и
писатель.

19.03.1901 - Умер Адольф Добрянський, признаний у Мадярщині
вождь русинов.

19.03.2003 - У Будапешті зареєстровано Вседержавное Общество
Русинської Інтелігенції ім. Антонія
Годинки. (ВОРИАГ).

Еп. Григорій Таркович

20.03.1792 - Родився Йосиф Змій-Микловші, худож-
ник. Из 1814 р. дяк церкви Святої
Варвары у Відню, паралельно изучав
живопись у Віденській Академії
Художеств (1814 - 1822). Из 1830 р.
иконописец Пряшевської капітулы, писав
портреты містных діятелей, жанрові
картини, в т. ч. портрет Еп. Григорія
Тарковича.

22-23.03.1991 - У Межилаборцах одбувся Перший Світовий Конгрес
Русинов.

22.03.1923 - У Мукачові організовалося Культурно-Просвітитель-
ное Общество ім. А. Духновича.

24.03.1910 - Родився Дюла Ортутай, знамый етнограф, член
Мадярської Академії Наук, изглядововав
русино-мадярські зв'язі, видав казки
Михайла Федича. Член Пудкарпатского
Общества Наук (1941).

Юрій Чорі

25.03.1871 - Родився у Будапешті І. Грабарь,
мироізнвистий учений, искусствовед,
живописец, був директором Третьков-
ської Галереї. Його отец був депутатом
Мадярського Парламента, а мати - Олена
Добрянська, дочка А. Добрянського.

25.03.1933 - Родився Юрій Чорі, поет, прозаїк,

публіцист, середню школу закончив у Мукачові. За антисоветську діяльність був засуджений спецсудом на 10 років ісправительно-трудоу лагеру. Реабілітований у 1991 р. Є автором многих видань: „Слово не полова”, „Легенди нашого краю”, „Цвіт папороті”, „Жива історія” и др., жерелом для котрых послужив жывот родного края.

Ференц Семан

- 27.03.1899** - Умер Юлій Ставровський-Попрадов, знамый русинський поет.
- 27.03.1937** - родився Ференц Семан, представитель подкарпатського авангарда 60-х рр. Был одним из ведущих художников новой волны. Советков пропагандов был провозглашенный “формалистом”. Мав 11 персональных выставок, котрі мали великий успіх. Картины Ф. Семана находятся у многих галереях Европы и Америки.
- 28.03.1919** - Родився Юлій Мушка, знаменитый русинський художник Пряшевщины.
- 29.03.1865** - Умер Александер Духнович, великий подкарпато-русинський будитель, поет, прозаик, драматург, историк, філософ, фольклорист, геніальний педагог.

А П Р І Л ь

- 1.04.1858** - Родився у Шарішском Ястрабю Михал Бескид, мол., грекокатолічеський священик, публіцист, етнограф и культурно-освітний діятель. Бойовав за приєднання Подкарпатської Руси ид ЧСР. Умер у Кошицах 30.11.1932.
- 3.04.1867** - Начав виходити первый русинський педагогический журнал „Учитель”, под редакційов Анрія Репая.
- 4.04.1906** - Родився у мадярському селі Вісло Др. Николай Бобак, педагог, церковный діятель, первый директор Греко-католической русской гімназії у Пряшові (1936-1944). Умер 18.12.1986 у Пряшові.
- 6.04.1953** - Родився у Пряшові Александер Зозуляк, шефредактор Народных Новинок и Русина (1991-2007), теперішний подпредседа Словенської Асоціації Русинських Організацій Словенська (САРО), активный культурно-

Анна Галчакова

Теодор Ромжа

освітній діятель Русинув на Словенську, секретарь Світової Ради Русинув.

7.04.1989 - Русины Польщі зареєстрували „Стоваришення Лемків”.

8.04.1779 - Умер Алексій Илкович, каноник, єден из представителюв неолатинистики. Написав знамениті панегирики от имени русинського народа императору Йосифу II. Рахуєся одним из найліпших поетув, писавших на неолатинському языку.

9.04.1907 - Родився у Буковцях Іван Шлепєцький, историк літератури, общественно-культурный діятель, автор рукопису „Старинные народные песни Пряшевського края и публікації”, „Вибрани твори А. Павловича (1955)”. Умер 9.10.1976 у Празі.

10.04.1793 - Родився Йосиф Гаганец - церковный діятель, просвітитель.

Закончив академію у Великому Варадині (1811 - 1812), де изучав філософію, и так же духовну семинарію у Трнаві (1812 - 1816). Из 1843 р. - єпископ Пряшевської греко-католическої єпархії. Принимав участіє у роботі “Литературного заведенія Пряшевського”, инициїював основаніє Общества Св. Иоанна Крестителя (1863).

Елизавета
Бедзир-Кремницька

10.04.1888 - Родився Євгеній Перфецький, историк-славист. Излядовав матеріали по історії Подкарпатської Русі у архівах Мукачова, Ужгорода, Красного Брода и Будапешта. Межи його роботами: “Обзорь угро-русской историографии”, „Іоанникій Базилевич та його Brevis notitia”. Изглядовав конфесіональні разногласія на Подкарпатю у період реформації и контрреформації. Його робота по соціально-економічеськуй історії края не утратила свого значенія и донині.

10.04.1922 - Родився у Руськом Керестурі Стефан Чекан, казкарь.

10.04.1932 - Родилася у Петровцях Любка Сегеди, поетеса.

11.04.1929 - Родилася у Межилаборцях Анна Галчакова, зната народна поетка и писателька.

14.04.1911 - Родився Теодор Ромжа, єпископ,

Іван Лявінец

Мукачевської Греко-католицької єпархії, великомученик. Умер 1 листопада 1947 року, отравлений співробітниками радянського КГБ у Мукачевській міській лікарні. Єпископа вбили за відмову перейти у Православ'я.

Василь Гонко

14.04.1925 - Народилася Єлизавета Бедзир-Кремницька, художниця. Закінчила Ужгородське училище прикладного мистецтва. Єдна з представників подкарпатського авангарда 60-х років. У її творчості - яскраві багатофігурні композиції, оригінальні портрети. Нігде не йшла на компроміс із "мистецтвом соціалістичного реалізму".

15.04.1892 - Умер Александр Гомичко (род. у 1830), юрист, краєвед, публіцист, член "Літературного заведення Пряшевського", публікувався на боках "Церковної газети", "Місяцесловах", у новинці "Карпат" напечатав цикл статей "об угро-русской народной жизни" (1885).

Венелін Гуца

16.04.1941 - Народився Дмитрій Поп, знаменитий славіст, єдиний з складників українсько-русинського словника, успішно працює над удосконалюванням русинського літературного мови, автор багатьох книг, складає підручники для русинських шкіл, бере активну участь у наукових конференціях в Будапешті. У 2007 році вийшов його „Словарь русинсько-українсько-руський і русско-українсько-русинський”

18.04.1923 - Народився Іван Лявинець, Празький греко-католицький єпископ, Екзарх гр.кат. церкви у Чехії. По порученні єпископів П.Гойдича і В.Гонка очолював гр.кат.церков ЧСР в ілєгаліності, за що сидів у темниці. Талантливий поет, письменник /псевдонім Іван Горянин/. Засновник і редактор журналів „Благовісник”, „Зоря”, „Єдиним серцем”.

20.04.1690 - Був висвячений на єпископа Мукачевського Грек Йосиф де Камеліс. Першим почав друкувати книги на русинському мові /"Катехизм", „Азбука”/.

21.04.1904 - Народився єпископ Василь Гонко, русинський патріот, зберігач старослов'янського церковного обряду. Умер 23.07.1976 у Пряшіві. Провозглашений Блаженим у 2003.

Андрій Карабелеш

22.04.1802 - Родився у с. Тибава Венелін Гуца, знатий славист, фольклорист, историк, філолог і общественний діятель. Занимався історією Болгарії і Подкарпаття.

23.04.1952 - Родився у Видрани Володимир Противняк, культурно-общественный и спортивный діятель, сучасний голова Русинської Оброди на Словенську. Спону-закладаєть сучасного музею Е. Варгола в Меджілаборцях. Жыє у Видрани.

24.04.1646 - Была подписана УНІЯ у Ужгородському замку. Тым кіпом русины стали греко-католиками.

24.04.1803 - Родився у Тополі Александер Духнович геніальний будитель русинов, педагог, мыслитель, историк, драматург, публіцист. Автор гимна „Подкарпатські русины”. У 1851 році у Будапешті видані його „Литургическій катехизис” и знаменитый „Хліб души”.

Александр Духнович

Закладаєть першої русинської культурної організації - Літературное заведеніє Пряшовське (1850), Общества св. Иоанна Хрестителя у Пряшові (1862), автор гимна Вручаніє (Я Русин был...), первого букваря и многих визначных літературных документув. Умер 30.3.1865 рока у Пряшові, де є похоронений у крипті Кафедрального собора св. Иоанна Хрестителя.

24.04.1906 - Родився Андрій Карабелеш, еден из майталантливых поетув Пудкарпатя. У 1928 році у Ужгороді вийшов перший зборник поезій А.Карабелеша „Избранные произведения”, у 1929 другий „В лучах рассвета”. Из 1954 рока жив у Словакиї. 1955 році у Пряшеві вийшов послідний зборник поезій А. Карабелеша „В Карпатах”.

Анастасія Даліда

25.04.1940 - Родилася Анастасія Даліда, русинська поетеса. У 2001 р. вийшов зборник її стихув “Дзвони Карпатського края”. Принимала активное участіє у началі русинського возродженія.

1.05.1690 - Мукачевський єпископ Йосиф де Камеліс дав розказ, обы „каждый духовник мав дві книги, у одну най запише, кого крестив, тоєсть имя крещеного, родителей, кума и кумиці, год и день, коли крестив, а у другой най зазначит имена повінчаних и час вінчання”.

Петро Лодій

3.05.1933 - Родився Юрій Панько, високошкільський педагог, єден из творителюв и кодифікаторув русинського літературного языка у Словакиї.

4.05.1764 - Родився Петро Лодій, педагог, філософ, літератор, професор Петербургського Університета.

4.05.1909 - Родився Петро Лінтур, фольклорист, літературовед, педагог. Окончив руську гимназію у Мукачові, Карлов університет у Празі. Изглядовав подкарпатську літературу и журналістику XIX и XX ст. Открыв діла науки цілу плеяду подкарпатських казкарув (В.Королович, Ю.Ревть, И.Ильтьо и др.), создав антологію балад и казок Подкарпатської Руси.

Петро Лінтур

5.05.1910 - Родився Павел Цибере, юрист, дипломат, політичний и культурный діятель, Пуд час студій у Празі активно участвовав у студенчеському обєдинєнію „Возрождєніє”. У 1936 році організовав „Рускій народный університет” из філіалами у Хусті, Ужгороді, Як член временного чехословацького правительства представляв ПР, добився освобождєнія многих русинув из совіцького Гулага. Нигда не принял присоединєнія нашего края до СССР, за што був арестованый в 1947 р.

5.05.1941 - Умер Стефан Гладоник (род. у 1914 р.), педагог, хормейстер, композитор. Закончив Мукачовську гимназію, богословську семинарію у Ужгороді. Учився у консерваторії у Празі и у Будапешті. Руководитель хора греко-католического собора у Ужгороді. Організовав мужський хор “Верховина”, занявший II

Павел Цибере

Владимир
Федынышынець

5.05.1951

місто на фестивалі хорув у Кошицях. Изобразив и обробив велику колекцію русинських народних співанок, включив їх у репертуар руководимых їм хорув.

- Родилася Марія Мальцовська, публіцистка, редакторка „Народных Новинки”, „Русина”, письменка, лавреатка Премії Александра Духновича в области русинської літератури за 1999 рук.

9.05.1943

- Родився Владимир Федынышынець популярный теперішний русинський поет, письмен, публіцист, есеїст, автор многих книг: „Мирна наша русинська путь”, „Я есь вечный Русин”, „Мы Русыны-Неба Сыны”. Первый редактор новинки „Подкарпатська Русь”, основатель журналу „Айно”.

14.05.1840

- Родився Юрий Игнатков, педагог, літературовед, лінгвіст. Робив в Будапешті преподавателем гимназій. Составив перву у Мадярщині граматику циганського языка „Cigány nyelvten”.

Василь Хома

15.05.1983

- Єпископ Александер Хіра тайно высвятил о. Йосифа Головача на єпископа.

16.05.1933

- Родився Степан Броді, знамый ученый-математик, кандидат математических наук, автор многих научных трудов, єден из первых возродителей русинського движєнія на Пудкарпатю. Русинський патріот. Возобновив изданіє русинського калєндаря общества им. А. Духновича. Талантливый музыкант, шахматист.

16.05.1960

- Умер Игорь Грабарь (1871-1960) всемирно знамый художник и теоретик малярского искусства, директор Третьяковской галереи, директор Института истории искусств Академіи Наук СССР. Родився в Будапешті.

16.05.1968

- Умер Лука Демьян, письмен, збератель фольклора на Подкарпатю. Первый зборник Луки Демьяна выйшов у 1943 р.

18.05.1927

- Родився Василь Хома, историк літературы, педагог, дипломат, общественный діятель. Автор бульше як 300 научных работ, 6 монографій. Організатор “Общества русинских писателей

Иван Петровцій

Словакії”, автор учебників русинської літератури, підготував 3 випуска Русинського Літературного Альманаха. У 2005 р. випустив монографію “Оброджіня русинів”.

22.05.1993 - Состоявся II Світовий Конгрес Русинів (Криниця, Польща).

22.05.1945 - Родився Іван Петровцій - письменник, поет, громад. Писав по-українськи, пише по-русинськи. По-русинськи І. Петровцій написав „Наші співанки” (1996), „Наші и ненаші співанки” (1998), „Битангюські співанки” (2001), „Послідні співанки” (2004). Вун є лауреатом премії ім. Дюлі Ілеша (1994), також лауреатом Міжнародної премії за русинську літературу ім. А. Духновича (1998).

22.05.2000 - У Шарошпотоку під Замком Раковці Ференца II відбулося святкування Вседержавного Дня Русинів. Сіє день признаний Правительством Мадярщини Національним Днем Русинів.

23.05.1911 - Родився Андрій Коцка, єдиний з найталантливіших художників Подкарпаття, вихованець „Публічної школи малювання” Бокшая і Ерделі. Майзніє сут єго образи-портрети.

24.05.1946 - Родився Штефан Сухий, педагог, методик русинського мови, публіцист, поет, письменник, лауреат Премії Александра Духновича за 2000 років.

25.05.1891 - Родився Бейла Ерделі, відомий художник, засновник школи живопису на Подкарпатті. Закінчив Будапештську Академію мистецтв. У Будапешті були перші виставки Ерделія (1913, 1915 рр.) Виставлявся у Парижі, Мюнхені, Римі і у інших містах. Його ім'ям названо Ужгородське училище прикладного мистецтва.

25.05.1941 - Антоній Годинка написав „Перше і вступительне слово моє до чесним членам Подкарпатського Товариства Наук”, де твердо став на захист місцевої народної бесіди, як основи літературного мови.

26.05.1938 - Родився Іван Поп, історик-славист,

Андрій Коцка

Бейла Ерделі

Проф. Іван Поп

Юрій Думнич

искусствовед, публіцист, автор першої „Енциклопедії Подкарпатської Русі” (Ужгород, 2002). Автор многих публікацій по історії Подкарпатської Русі.

26-28.05.1995 - У Руськум Керестурі одбився III Світовий Конгрес Русинув.

27.05.1927 - Родився Юрій Думнич, доктор, русинський общественний діятель, публіцист. Из 1990 р. принимає активное участіє у русинському движенію. Из 1995

р. член центрально-європейського “Хельсинського комітета” (Прага). Оpubліковав серію матеріалув про катастрофичеськое состояніє екології на Подкарпатській Русі.

29.05.1997 - Начав роботу IV Світовий Конгрес Русинув у Будапешті.

Ю Н І Й

Мирон Жирош

1.06.1936 - Родився у Руськум Керестурі Мирон Жирош, знамый журналіст, публіцист, писатель. Живе у Малярщині. Автор многих книг про етнографію и культуру русинув.

2.06.1939 - Родився Иван Броди, художник, скульптор. Закончив Ужгородськое Училище Прикладного Искусства. Из 1976 р. робить у Мукачові, автор скульптуры Дівы Марії, установленної

коло мукачовської греко-католичеської церкви, пам'ятника Кирилу и Мефодію у центрі Мукачова.

4-8.06.2003 - У Пряшові одбився VII Світовий Конгрес Русинув.

Иван Броди

5.06.1739 - У родному селі Карачин коло Уйлока умер немеш Иван Зейкань, подкарпатський русин, дипломат при царі Петрі Великому, воспитатель царя Петра II. 13 рокув перебував у Западну Европі (Англія, Франція, Испанія).

6.06.1742 - народився у Главнищі, теп. Собранецький окрес, Іоанікій Базилевич, церковний діятель, историк, автор капітальнои работы „Короткий Нарис фундації

Федора Корятовича”, котра була написана по-латинськи и видана у двох частях у Кошицях (1799, 1804-5). Його роботи стали цінним жерелом діла многих историкув и самого И. Орлая, М. Лучкая и других. Умер 8.10.1821 рока у Мукачовському монастирю, де був протоигуменом 38 рокув.

Александр Фединец

6.06.1890 - Родився у Шарішскім Ястабю, окрес Стара Любовня, Петро Жидовский, культурно-освітний діятель на Прящівщині. Умер 25.11.1947 у Ш. Ястрабю.

7.06.1934 - Родився в Стриговці Др. Іван Бандурич, председа окресной організації Русинської Оброди на Словенську в Бардійові, культурно-освітний діятель, член Ради Влади Про Народности у СР, систематичный дописователь до русинської преси и радія. Жыє и творить у Бардійові.

10.06.1829 - Умер у Петербурзі Петро Лодій, філософ, педагог, професор Петербургського, Краковського и Львовського Університетов.

Раковці Ференц

13.06.1897 - Родився др. професор Александр Фединец, талантливый хирург, знамый ученый, самый популярный дохтор нашого краю. За свою довгу трудову діяльність зробив десятки тысяч успішных операций. У світі знають його як изглядователя проблемы зоба. Руководив кафедrow хирургії Ужгородського Університета. Воспитав многих спеціалістов, мав международный авторитет, написав понад 100 научных работ.

14.06.1703 - Множество русинов стрічали „нашого пана” Раковці Ференца II и 16. юнія перевели го пиля Верицьок через границу. Началася освободительна война проти австрійського владычества. Русины составляли основу войська Раковці и билися до побідного конца. За сесе Раковці назвав їх „найвірнішим народом”.

15.06.1945 - Начала виходити по пятницям новинка „Руске слово” у Новом Садзе.

17.06.1871 - Родився Іван Добош, педагог. Закончив учительську семинарію у Ужгороді,

Іван Добош

Павел Петро Гойдич

робив півцоучителем, директором школи у Неліпині, був інспектором шкіл Свалівського району. Добився постройки 14 шкіл у горних селах, 11 “Русинських народних домов”, розвивавших русинську культуру. Уєдно из И. Федором составил “Букварь діла русинських шкіл”. У 1935 р. правительство Чехословакии наградило його Декретом признания и благодарности.

17.06.1888 - Родився Павел Петро Гойдич, єпископ Пряшовської грекокатолицької єпархії, визначний представитель русинського народу. Учився у Будапешті. 1927-го рока виєачений на єпископа. Пудпоровав русинські школи и виданя книг и журналув на русинському язукю. Запертый у темницю у 1950 році за удмітаня перехода на православію.

Умер смертєв великомученика у темници у Леополдов динь, коли му ся сповнило 72 рокы. Провозглашений Блаженным у 2001 році.

Петро Милославський

17.06.1925 - Быв заложенный РУСЬКИЙ ДОМ у Пряшові, як культурно-освітний центр русинов, у будові грофа Г. Дежефія, котра была куплена за 280 тысяч корун, главно - заслугов І. Кізака и Ф. Ройковича, котрі уєдно из далшима фундаторами - добродітелями - О. Збіглейом, єп. Д. Нарядійом, єп. П. Гойдічом, о. Е Бігарійом, краянами из Америки и др. ся поскладали

на споминану суму.

20.06.1999 - У Будапешті видана нова русинська граматика - писемниця „Материнський язык” (М.Алмашій, І.Керча, В.Молнар, С.Попович).

23.06.1896 - Родився Петро Милославський, музыкант, хормейстер, диригент и педагог. Закончив реальное училище у Петербурзі (1913 - 1916) и одновременно школу хорового співаня и диригованя А. Архангельського. У 1933 р. по пригласенію музыкального общества “Боян” переїхав у Ужгород, де робив учителем, возглявляв хор учителей Ужгородського Общества. Розробив програму розвитку хорового искусства у краї. Быв єдным из організаторув Закарпатського Народного Хора. Автор многих фольклорных и музыковедческих изглядовань, составитель зборникув русинських народных співанок.

25-27.06.1999 - Отбывся V світовий Конгрес Русинув у Ужгороді, на котрому было 350 делегатів из 13 держав.

26.06.1924 - На V Конгресі III Комінтерна прозвучав перший сигнал по денаціоналізації подкарпатських русинув. Уже из марта 1926 рока газета „Карпатська правда” выходила лем українским літературным языком.

Анна Плішкова

27.6.1877 - Родився в Дреніці, окр. Сабінов, Теодор Ройкович, культурно-освітній діятель, публіцист, єден з ініціаторів заложіння Руської гімназії в Пряшові (1936), главный редактор новинок Руске Слово (од 1930), новинки Пряшевская Русь (1938-9). Умер 31.10.1963 у Пряшові.

27.06.1964 - Родилася Анна Плішкова, педагог, лінгвіст, журналіст, общественный діятель. Закончила філософський факультет Пряшевського університета. Из 1989 р. редактор еженедільника на русинському языку “Голос Русин”. Послі создания русинської редакції “Народных Новинок” и журнала “Русин” (1991) стала замістителем главного редактора. Преподає русинський язык у Інституті Національних Проблем и Иностранных Языков у Пряшові.

29.06.1883 - Родився у мадярськом Болдогкеварала Др. Николай Бескид, священник, культурно-освітній діятель, историк, літературный діятель, етнограф. Быв тайомником єпископа (од 1908) и членом Єпархіальної Ради (од 1912 р.), був священником у Легнаві (1923-1928) у теп. Старолубовнянськом окресі. Написав визначні роботи „Карпатская Русь” (1920), „Поезія Попрадова” (1928), „А. В. Духнович и его поэзия” (1930), Т. Г. Масарик (1930), „Карпаторуская правда” (1933) и др. Умер 10.12.1947 р. у Кошицях.

29.06.1945 - Подкарпатя прикапчано ид УССР, начало гоненія на русинов и греко-католическу церков.

30.06.1862 - Было зареєстровано Общество им. св. Іоана Хрестителя - культурно-освітня організація, котра возникла из иніціативы єпископа Пряшівської Греко-католической Єпархії Осифа Гаганця. Установлююча громада ся одбыла 11.11.1862, на котруй за председу був выбранный А. Добрянський, а за подпредседу М. Гарберій, А. Рубій и И. Выслоцкий. За председу исполнительного выбора - А. Духнович. Ціллю Общества было помагати талантливым русинським студентам из бідных родин здобити освіту. У

1864 році Общество заложило интернат Алумней и бібліотеку.

30.06.1940 - Родився Иван Ситар, педагог, теоретик педагогтики, русинський общественный діятель, поет. Закончив фізико-математический факультет Ужгородського Університета. Автор методических посібій діла учителів середніх шкіл. Приймає активне участі у русинському відродженню, член Научного Центра Русинистики, пише стихи на русинському мові, товмачить на русинський мову произведения світової літератури.

Ю Л І Й

"Добрянський і його круг" из журналу "Сова"

2.07.1871 - У Ужгороді вийшов перший номер сатирического журналу „Сова”. 4 и 5 номери вийшли у Пешті.

2.07.1895 - Родився А. Броді, політический діятель Пудкарпатя. Быв премьер-міністром 1 Правительства

автономної Пудкарпатської Руси.

2.07.1959 - Родився Володимир Гарянські, знамий русинський поет и науковец бачканських русинув.

11.07.1883 - Родився Александер Грабарь, знамий подкарпатський природознавець, педагог и художник. Учився у Відню и у Будапешті. Автор пиля 70 научных публікацій. Умер 30.06.1959.

11.07.1894 - Родився Петро Сова, активний общественный діятель, красзнавець, автор работ „Прошлое Ужгорода”, „Архитектурные памятники Закарпаття”. Автор Проекта про Автономію Пудкарпатя.(1938).

Петро Сова

11.07.1925 - Родився Василь Габда, художник, яркий представитель Подкарпатської школи живописи. Учився у гімназії у Ужгороді, перші уроки по живописи брав у Й.Бокшая. У 1946 р. закончив Ужгородське художественное училище, робив преподавателем и художником музыкально-драматического театра у Ужгороді. Майстер пост-импрессионистического пейзажа, епических образов, архитектур-

них пам'ятників края. Картини В. Габды представлені у галереях України, Росії, Прибалтики, Мадярщини, Німеччини, Японії, Канади, Венесуелли, США.

13.07.1950 - Родився Андрій Шабак, карпато-руський активіст, священник, президент карпато-руського етнологічного центру (США). Автор многих статей и публікацій. Готовить до издания на англійському языку Карпато-Русскую Енциклопедію.

Василь Габда

14.07.1950 - Родився Иштван Удварі, доктор наук, професор, шеф кафедры украинської и русинської філології Висшої Школи у Ніредьгазі. Талантливий, ерудований научник, світознамий славіст из своим богатым ділом из історії современности літературно-лінгвістичної проблематики Русинув. Умер 9.11.2005.

14.07.1856 - Родився Корнелій Фенцик, знамый художник, один из первых професіональных художников на Подкарпаті. Отец його был греко-католическим священником. Поет Євгеній Фенцик був братом отца художника. Начальное образование Корнелій Фенцик достав у учительській семінарії, де проявився його талант до малювання. Продовжив своє образование у Мюнхені у Художественній Академії. Успішно владів портретним и монументальним живописом. Зробив росписи церкви у Великому Бычкові и Мукачевской церкви св. Успенія.

*Проф. Др.
Иштван Удворі*

16.07.1874 - Родився Іоанн Бокшай, греко-католицький священник, композитор, диригент, депутат Мадярського Парламенту. Скомпонував 6 Літургій. У цьому році у Будапешті була зроблена запис Божественної Літургії Іоана Бокшая у исполненію Візантійського Мужського Хора ім. Св. Ефрема. Диригент Томаш Бубно.

16.07.1914 - Родився Михайл Томчаній, писатель. Майізвістним його романом є трилогія „Жменяки”, по мотивах котрого був знятий телефільм.

Корнелій Фенцик

17.07.1887 - народився у Легнаві (днісь окр. Стара

Іоанн Бокшай

17.07.1948 - Родився у Стужниці (днесь уж у затопленому селі) коло Снини, Юрко Харитун, председа Сполку Русинув Спіша, педагог, народный поет, збератель русинського фолклору, русинський культурный діятель, публіцист. Жие у Кежмарку.

21.07.1909 - Родився знамый художник Пудкарпатя Золтан Шолтес.

Золтан Шолтес

27.07.2007 - У Мукачові був откритий памятник А. Духновичу. Ініціатором сбора фінансув было Обласное Общество им. А. Духновича.

28.07.1849 - Мадярськое правительство выдало устав - распоряженіе, котрое давало право на преподаваніе русинського языка у гімназії и хосновати русинський язык публично.

28.07.1864 - Родився Василиї Гаджега, греко-католический священник, філософ, педагог, историк, общественно-культурный діятель. Учився у Ужгородській и Будапештській духовній семінаріях. Из 1914 р. - архидиякон

Пам'ятник А. Духновичу.
у Мукачові

комітата Унг, преподаватель Ужгородської духовної семінарії. Автор многочисленных работ про Ивана Фогараша (1928), Михаила Лучкая (1929). Майвеликим вкладом у русинську історіографію є серія монографіческих статей "Додатки к історії русинов и русинських церковей" (1922 - 1937), у котрых вун отстойовав тезисы про автохтонность русинов и принятіе ними християнства ищи до прихода місії Кирила и Мефодія у 860 рр.

28.07.1899 - Родився Іван Фірцак /"Кротон"/, силач Подкарпатя, котрый из своим цирком обыйшов Европу и Америку.

29.07.1821 - Родився Кароль Мейсарош, юрист, историк, журналіст. Учився у Дебрецені, Пийчі, Пешті. Издав книги по истории русинув (1850). И др. Основав типографію у Ужгороді. (1861)

30.07.1941 - Родився у Бехерові, недалеко Бардйова, Іван Русинко, бывший директор свидницького музея, культурный діятель, педагог, любитель русинських традицій и русинського друкованого слова. У 1999 році зоставив дорожочинний зборник выбранных поезій Александра Павловича пуд названієм Русины желавуть быти Русинами, котрый выдала Окресна організація РО у Свиднику. Жиє у Свиднику.

Василій Гаджега

Карой Мейсарош

А В Г У С Т

1.08.1928 - Родився Людовит Гараксим, словацкий историк. Закончив филозофський факультет Братиславського Університета им. Я. Коменського. Авторитетный спеціаліст по истории русинув, русинсько-словацких отношений. Автор фундаментальной монографії по соціально-культурной истории русинув Восточной Словакии до 1867 р.

Людовит Гараксим

3.08.1903 - Родився Стефан Бендас, парох церкви св. Николая у с. В. Копаня, историк, бібліограф. У 1949 р. Был арестованный органами КГБ за отказ подписати воссоединеніе из православієм. Был осужденный на 25 роков, до 1955 р. находився у ГУЛАГу. По возвращенію подпольно проводив душпастирську роботу. Автор исторических работ „Исторія и хроніка с. Новоселиця”, „Хроніка с. В. Копаня” и др. У 1991 р. у

Стефан Бендас

Енді Варгол

Будапешті вийшов роман о. Стефана Бендаса „Пять роков за колючим дротом”, де вун описує своє життя на ГУЛАГу.

4.08.1948 - Родився Виктор Шостак, скрипач, етно-музыковед, хормейстер. Закончив Ужгородское музыкальное училище и исторический факультет УжДУ. Завідуючий відділом народного творчест-ва Закарпатського Краєведческого Музея. Автор работ про народні музыкальні інструменти и музыкальну

культуру етніческих груп населения Подкарпатської Руси.

6.08.1928

- Родився Енді Варгол, король поп-арта, артист. Родичі его емігрували на зачатку століття до Америки. Родина, котра именувалася „Варгол” походить из русинського села Микова, недалеко от Межилаборца у Словаччині. Вшиткі русины тепер познають Енді Варгола, хоть ищи 20 роков тому про нього не чули. Сесе ся стало позад того, ош брат Ендія Джон, котрый пише себе русином, є віце-президентом фонда Е.Варгола у Нью-Йорку и широко пропагує його умелецтво.

Елайн Русинко

7.08.1999 - Успішно отбылися Дні Русинської Культуры, прирочені 780-рочному Юбілею старинного русинського села Мучонь. Організатор Иллеш Каулич.

7.08.1949

- Родилася Елайн Русинко, професор университета у Америці (Балтимор), займається историйов русинської літературы, основні работы має по творчеству А. Духновича.

9.08.1960 - Родилася Олена Дуць-Файфер, поетеса, педагог, преподає у університеті у Кракові. Выдала сборник поезіи „В молитовным блюзнірстві” (1985), редактор двомісячника „Бесіда”.

10.08.1888 - Родився Євген Перфецький, знамый изгладователь исторії Пудкарпатя.

10.08.1923 - Родився Василій Сарканич, русинський общественный діятель, педагог. Закончив Лембергський лісотехніческий институт. Из розпадом СССР активно

Олена Дуць-Файфер

включився у движение по возрождению русинського народа Подкарпатського края. У 1997 р. був избраный председов Свалявського Общества подкарпатських русинув. Вун змуг обединити людей не лем старшого покоління, а и молодых, котрых треба было учити русинській исторії, діла чого успішно приміняє свуй пуввіковий опыт. Організатор русинських недільных школ на Подкарпатю, котрых до типирє 32.

Василь Сарканич

10.08.1947 - Родився у с. Пархові (Польша) Петр Трохановський, знамый лемківський поет, довгорічний лемківський культурный діятель и організатор русинського движения у Польщі. Жіє у Криниці.

12.08.1917 - Родився Шандор Петкі, художник, педагог. Закончив Ужгородську учительську семинарію. По рекомендації художников Й.Бокшая и А.Ерделі, замітивших його способности, поступив у Будапештську Академію Художеств. Отдав предпочтеніє графіці, акварелі, рисунку угльом. Став главным майстром по живописной техніці межи художниками Ужгорода. Много рокув робив преподавателем Ужгородського Училища Прикладного Искусства. Участник многих выставок.

Петро Трохановський

15.08.1877 - Родився у Ужгороді Константин Грабарь, гр. кат. священник, русинський політичний діятель. Політичеську кар'єру зачав у 1919 році, був выбраний посланцем сейму Русской Краины, стався членом правління Центральной Руської Народной Рады, приставав за присоединение Подкарпатя ид Чехословакии (8.5.1919). У рамках Аграрної державы був становлений за третього губернатора Подкарпатської Руси. Умер 21.12.1938 у Чертежі на Подкарпатю у часы розпаду ЧСР.

18.08.1991 - Русины и мадяры греко-католики стрітилися у Марія Повчі из Папов Иоанном Павлом II.

20.08.1926 - Родився Стефан Попович, доктор, извісний дітський хірург к. м. наук, председатель общества имени А. Духно-

Шандор Петкі

Александр Хира

вича у Мукачові, соавтор русинської граматики „Материнський язык”. Написав книжки: „До 60-ліття од дня смерті Євменія Сабова извісного общественного діятеля нашого края та 100-ліття его хрестоматії”, „Порунальний русинсько-мадярсько-руско-український словарчик” и многочисленні статті по русинським проблемам. Умер 04.07.2001.

23.08.1918 - Родився Антон Шепа, педагог, публіцист, общественний діятель русинського движенья. Закончив учительську семінарію у Мукачові, институт иностранных языков у Києві. Єден из зачинателей русинського движенья, открывав Учредительну Конференцію Общества Карпатських Русинув у 1990 р. Автор многих статей про діяльність А.Добрянського, А.Митрака и др.

24.08.1903 - Родився Василь Королович, знамый казкарь, машиніст по професії, філософ-самородок. Фольклорист Петро Лінтур записав и издал отдільнов книгов его універсальні казкові сюжеты.

24.08.1978 - Єпископ Александр Хира тайно высвячує у єпископы о.Ивана Семеди.

Кирил Сабов

28.08.1838 - Родився Кирил Сабов, педагог, публіцист, издатель. Изучав теологію у Центральной Духовной Семинарії у Відню. У 1862 - 1872 рр. преподаватель

руського языка, исторії, географії Ужгородської гімназії. Уєдно из Ю. Игнатковым був редактором першої подкарпатської новинки „Свєть”. Принимав активное участіє у роботі Общества Василия Великого и був його председов.

28.08.1949 - Ликвідація Греко-католической церкви на Подкарпатю. На Чернечной Горі у Мукачові устами греко-католического священника Ирєнея Кондратовича був проглашений акт про ликвідацію Унії.

29.08.1830 - Родився Андрій Репай, редактор и издаватель педагогической газеты „Учитель” первого печатного учительского органа на Подкарпатской Руси.

- 1.09.1888** - Родився Юлій Віраг знамий художник. Учився у Мюнхені и Будапешті. Автор фресок многих церквей на Подкарпатю. Много його картин находится у Мадярщині.
- 2.09.1897** - Родився у Шарішським Ястрабю, окрес Стара Любовня, Ян Жидовський, псевдонім Ястреб Карпатський, общественно-політичний діятель. Выдавав Народную Газету (1924-36) и Русскую Народную Газету (1937-38), выступав против словакізації. Был активным діятелем Руськой Народной Партіи, Общества А. Духновича и Дружины.
- 4.09.1934** - народився Янко Гриб, довгорічний педагог, автор русинських учебників, активний культурно-освітний діятель. Жіє у Репейові.
- 8.09.1809** - Родився Нестор Кукольник, сын В. Кукольника, композитор, автор многих популярных русских романсов, в.т.ч. „Очи чёрніе”.
- 11.09.1846** - Родився Феодозій Злоцький, священник, етнограф, фольклорист, журналіст. Учився у Ужгородській и Будапештській духовных семинаріях. Из 1874 рока служив греко-католичеським священником. Писав стихи, очерки, статі по етнографіи. У новинці “Келет” опубліковав на мадярському языку статью про народні обычаї подкарпатських русинув. Был членом Етнографіческого Общества Мадярщины. Печатався на боках новинок “Листокъ”, “Светъ”, “Карпато-русский вестникъ” и др. Стихи, повісті, пьесы, поемы писав по-русинськи.
- 11.09.1943** - Родилася у Руськім (днесь уже затоплене село), окрес Снина, Марія Гірова, визначна культурна діятелька, народна поетка, співачка и активна дописувателька до русинської періодичної преси и радіо. Її поезії вышли у русинському зборнику Терньова Ружа (РОС 2002) и у русинських народных календарях. Жіє у Сніні.
- 12.09.1796** - Родився Василій Попович, греко-католичеський священник, церковный діятель. Окончив гимназію у Ужгороді, духовну семинарію у Будапешті. Рукоположений у священники у 1820 р. Служив священником у Сваляві, був секретарем Пряшовської епархії. У 1837 р. назначений епископом Мукачовської епархії. Ставши епископом, требовав, обы каждый приход мав школу, и обы дяки и священники учили дітей основам віры на русинському языку.

Антоній Бескід

13.09.1933 - Родився у Рошківцях, окрес Меджілабірці, Штефан Смолей, народный поет. Його твори ведно из иншыма поетами выдала Русинська Оброда на Словенську у зборниках русинської поезії МУЗА СПІД КАРПАТ (1996), ТЕРНЬОВА РУЖА (2002). Свої поезії публікує у русинській пресі. Жие у Меджілаборцях.

13.09.1984 - Родився Михаил Демко, видный політический діятель составитель ежегодника „Земледільский календарь” (1934-1943). Быв депутатом мадярського парламента од Пудкарпатя. У 1945 році арестований „СМЕРШ-ем” и присужений до розстріла.

16.09.1885 - Родився Антоній Бескід, юрист, політический діятель. Окончив юридический факультет Будапештського

Antoni Beskid

університета (1887 - 1879 pp.). Його політическа кар'єра зачалася из избранія его депутатом Мадярського Парламента вуд католическої партії. Из розпадом Австро-Мадярщини возглавив Пряшевську Руську Народну Раду, де выступав против проукраїнської групи Невицького. Уедно из “Руськов Радов Лемкув” організовав “Карпато-русскую Народную Раду” у Пряшові, котра выступала за присоединеніє Подкарпатської Руси ид ЧСР. У конци 1919 р. осуществив турне у США mezi русинських емігрантув. У 1923 р. назначеный губернатором Подкарпатської Руси послі Г. Жатковича.

19.09.1771 - Святый отец Папа Климент XIV выдав буллу про основаніє Мукачевской Греко-католической Єпархії.

19.09.1819 - Родився Александер Павлович, будитель, поет, публіцист, просвітитель. Учився у Мішкольці, Егері, Трнаві.

Еган Еде

20.09.1901 - Умер насильнов смертю знатый мадярський економіст, руководитель „Верховинської господарської акції” на Пудкарпатю Еган Еде.

20.09.1904 - народився у Великім Липнику, окрес Стара Любовня, др. Иван Пещак, инициатор заложіння Руської гімназії у Пряшові, русинських школ на Восточной

Словакиї ід першої ЧСР. Умер 7.12.1972 рока у Пряшові.

22.09.1842 - Родився Михайл Финцицкий, фольклорист, историк, товмач. Учився у гімназіях Пряшева, Егера, Ужгорода. Окончив факультет права Будапештського університета. Написав „Краткий исторический очерк Ужанської жупы”, составил 3 тома очеркув про Ужгород. Записав много русинських казок и співанок. Бульше, ги 300 співанок потовмачив по-мадярськи.

*Володимир
Гошовський*

24.09.1944 - Посвященіє у єпископы о. Теодора Ромжи.

25.09.1922 - Родився В. Гошовський, педагог, фольклорист, музиковед русинського походження. Написав фундаментальні роботи по історії музикальної культури. Ініціатор створення в Ужгородському музеї Центра по изгядованню народної музикальної культури Карпат.

25.09.1920 - Умер у селі Стройное Юрий-Калман Жаткович, церковний діятель, историк, автор етнографического “Очерка угорусских”.

26.09.1902 - Родилася знама скульпторка Елена /Илона/ Мондич. Жила у Будапешті, Кошицях, Празі. Автор памятника Е.Фенцика у Ужгороді, А.Добрянського у Ужгороді и у Михаловцях, А.Духновича у Пряшеві, А.Митрака у Мукачеві и др.

*Елена /Илона/
Мондич*

27.09.1988 - У праздник Воздвиження Святого Креста єпископ Иван Семедій первый раз по 40 роках иллегальности открыто кончив Службу Богу на Кальварії у Ужгороді.

28.09.1854 - Родився знамый подкарпатський маляр Игнатий Рошкович. Учився у Будапешті у професора Д. Бенцура и Б. Сийкеля. Продовжовав учёбу у Парижі, Мюнхені, у Італії. Од 1895 года жив у Будапешті. Їго образы головно церковні, котрі и ниська мож видіти у Будапешті у Базилиці Св. Стефана, у церквах Йозефвароша, Кечкемета, на Пудкарпатю и в Румунії. Знаті суть єго образы солунських братув, Св. Кирила и Мефодія. Русины Будапешта можуть видіти образы И. Рошковича у церкви на Ровжак тере, Королівському Каштелі - фрески святых династий Арпадовичей: Св. Стефана, Св. Имре, Св. Ласлова и др. Умер у новембрі 1915 года у Будапешті.

Гавриіл Бескид

28.09.1929 - Родився Гавриіл Бескид, педагог, общественный діятель, публицист. Велике вплив на нього оказав брат отца - Николай Бескид. Окончив высшу педагогіческу школу у Братиславі. Послі баршоновой революції принимать активное участие у роботі русинських обществ (Общество им. А. Духновича, "Русский Клуб - 1923", Русинська

Оброда). Из 1992 рока опубліковав цілу серію статей про знамых русинських діятелей.

29.09.1769 - Родився Михаил Балудянський, знамый ученый, первый ректор Петербургского Університета, декан правового факультета Будапештского Университета.

Михаил Балудянський

29.09.1833 - Родився Николай Гомичко, журналіст. Окончив духовну семинарію у Ужгороді (1855 р.), преподавал основы религии у Ужгородській гимназії. Был председов Общества Св. Василия Великого, главным инспектором народных школ. Написав учебник богословия діла студентув гимназії (1863 р.), составил зборник молитв и духовных співанок.

О К Т О В Б Е Р

1.10.1859 - Родився Евменій Сабов, автор книги „Русская грамматика и читанка літературного языка карпаторусских” /1890/, и ціннійшої книги „Хрестоматія церковно-славянских и угро-русских літературных памятников с прибавлением угро-русских народных сказок на подлинных наре-чях”. (1893)

Евменій Сабов

2.10.1989 - Умер Юрій Цимбора, знамый композитор и культурный діятель Пряшевщини..

2.10.1891 - Родився Йосиф Бокшай, найзнаменитый художник на Пудкарпатю, уедно из А. Ерделіем рахуеся основателем пудкарпатської школы живописи. Член-корр. Академії Искуств СССР.

2.10.1930 - Родився Михаил Алмашій, заслуженый

учитель, краєзнавець, фольклорист, председатель Обласного Общества имени А. Духновича на Пудкарпатю, основатель и диригент „Хора стародавньої співанки пудкарпатських русинув”. Обробив многі русинські народні співанки. Випустив цілий шор книг по історії и культурі русинов. Глибоко изучив педагогіческое наслідіє А. Духновича.

Йосиф Бокшай

3.10.1852

- Родився др. Коломан /Калман/ Демко, педагог, историк, член Мадярської Академії Наук. Быв директором гімназії у Будапешті /Товосмезьютцаї Фёгімназіум/, котра стала просвітительским центром вшитких русинов Мадярщини. Організовав первый греко-католический хор у Будапешті. Быв депутатом парламента, редактором альманаха и ряда газет.

3.10.1983

- Умер Янко Фейса один из первых поетув, писавших по-русинськи у Югославії /1929/. Дуже популярні суть его стихи и пісні діла дітей.

5.10.1830

- Родився Тіводор Легоцький славный археолог, краєзнаватель, историк, збиратель и удаватель угро-руських народних пісень. Основатель краєведческого музея у Мукачеві.

Михайл Алмазій

5.10.1844

- Родився Евгеній Фенцик, знатый прозаик. ученый-славист, поет, просвітитель, редактор духовно-літературного журналу „Листок”, автор учебников для русинських дітей и сборника церковных проповідей.

5.10.1908

- Родився видный етномузиколог, композитор и диригент Онуфрій Тимко (псевдонім Тон). Выдав 4 томы наших народных популярных пісень и много студій по історії и фолклористиці. Умер 24.09.1989 р.

6.10.1886

- Родився Георгій Геровський - языкознаватель, діалектолог, педагог, историк, етнограф. Умер 5.02. 1959 р. у Пряшеві.

Евгеній Фенцик

7.10.1933

- родился Иван Керецман, педагог, композитор, хормейстер. Закончив Ужгородськое Музучилище, Лембергську консерваторію. Из 1954 рока руководить хорами, оркестрами, ансамблями у селах

Іван Керецман

Перечинського, Свалявського районів Подкарпаття. Створює хорові композиції. Гармонізовував подкарпатські колядки діла хора. Написав ряд співанок діла вокалістів на свої тексти і на слова подкарпатських поетів, і також літургічну музику.

8.10.1821 - Умер у Мукачові Іоанікій Базилівич, церковний діятель, історик.

9.10.1976 - Умер у Празі Іван Шлепецький, історик літератури, культурно-просвітительський діятель.

12.10.1952 - Родився у Гуменному Михайл Біцко, педагог, витварний умілець і критик витварного умення, єден из главных закладателюв Сполочності Енді Варгола (1990) и Музея Современного Искусства Енді Варгола у Меджілаборцях (1.9.1991). Є автором и красных русинских співанок. Жие и творить у Меджілаборцях.

Іван Шлепецький

12.10.1997 - У Ужгороді був одкритий пам'ятник А. Духновичу. Автор М. Белень.

13.10.1892 - Родився у Великих Лучках на Подкарпатю др. Стефан Фенцик, знамый преподаватель теології у Ужгороді. Організував изданіє „Карпаторуського голоса“. Быв посланцем Общества Подкарпатських русинув у многих странах Европы.

Проводив широку літературну діяльність, написав много книг, статей, в тому числі „Читанка для народа“, „Рускій народный календарь“. Автор мелодії гимна Подкарпатських Русинув (1919), видав 2 зборники Песни Подкарпатских русинув (1921-1923), од 1929 рока був проректором Ужгородської семінарії.

14.10.1855 - Родився в Ужгороді Юрій-Калман Жаткович.

14.10.1888 - Родився Федор Аристов, історик, основатель Карпато-русского Музея у Москві, автор многочисленных работ по бібліографії Пудкарпатської Руси.

15.10.1920 - Родився І. Комловший, учитель, писатель, публіцист, краєвед. Один из організаторув „Союза угро-русских писателей“ (1940-1944). Написав булше,

Др. Стефан Фенцик

як 200 новел, одноактних забав. (1938-1943). Широко знамий як бібліофіл, позбирав найбулшу на Пудкарпатю колекцію по історії, літературі Подкарпатської Русі.

Юрій-Калман
Жаткович

15.10.1928 - Родився Тібор Боніславський, скрипач, преподаватель. Закончив Лембергську консерваторію. Автор монографій про Д.Задора, И. Мартона. Составив монографію про розвитіє музикальної жизни на Подкарпатю. Руководить квартетом им. А.Годинки у Будапешті.

16.10.1785 - Родився у Блажовцях Михаил Манкович, русинський маляр, од 1813 рока був офіціальним церковним малярьом. Автор образув у Греко-католичеському кафедральному храмі св. Яна Хрестителя у Пряшові. Мальовав церкви у Ужгородській Береговській и Земплинській жупах, його малярське діло найдемо у церквах у Снакові, Радвани н/л., Чабалівцях, Біловежі, Фулянці, Нягові и др. Умер 21.10.1853 у Ужгороді.

Тібор Боніславський

16.10.1837 - Родився Александер Митрак, талантливый писатель, этнограф, составитель капітального „Русско-мадярского” и „Мадярско-русского” словарюв.

16.10.1890 - Родився Александр Стойка, знамий греко-католический церковный и общественный діятель. Закончив Ужгородську гимназію, Ужгородську и Будапештську духовні семинарії (1912 - 1915). Постепенно пройшов ушыткі гарадичи карьеры церковного діятеля, був назначений каноником, епархіальним вікарієм, наконіць єпископом. Розробив харитативну програму помочи бідным. У 1939 р. послі прихода маляр був назначений депутатом Верхньої Палаты Парламента. Уєдно из другими депутатами: А. Бровдійом, С. Фенциком, М. Демком и др., добився признанія Мадярським правительством обіцяної автономії края.

Александер Митрак

18.10.1833 - Родився Августин Єнковський, священник. Быв не лем чесным духовным пастырем, но и славным унаходителём

Федор Манайло

самоуком. Року 1873 сконструював жатку-сноповязачку, шіфний мотор, улики, за які у 1892 році був удостоєний премії на виставці у Будапешті.

18.10.1863 - Родився Симеон Сабов, священник, педагог, общественный діятель. Учився у Мукачовській і Ужгородській гімназіях, у Ужгородській духовній семінарії. Був назначений професором основ віри у гімназії у Мараморош-Сігеті. Був

як місіонер у Америці. Из 1907 р. професор догматики і філософії, проректор Ужгородської духовної семінарії. У 1923 р. избраний почетом членом Общества им. А. Духовича, пожертвовав Обществу 40 000 корун, по его завіщанню сисі гроші мали бути использовані на розвитіє русинської літератури і діла стипендій діла двох студентув.

Дезидерій Задор

19.10.1911 - Родився Федор Манайло талантливий художник європейського рівня. Май знамениті його композиції на мотиви карпатських легенд і балад, котрі поражають своїми красками і самобытностью.

19.10.1849 - Делегация русинов передала австрійському цісарю меморандум, у котрому требовали признати русинов за окремый народ из ушыткими правами і привілеґіями.

20.10.1912 - Родився у Ужгороді Дезидерій Задор, знамый композитор. Дуже рано проявив способности до музики. У 12 рокув дав перший самостоятельный концерт, з великим успіхом. Закончивши Пражску Консерваторію (рояль, орган, композиція), робив референтом по фольклорній музиці Подкарпатя, што дало ему возможность зобрати і выдати зборник русинських пісень из 156 произведений. Був першим директором Ужгородского музучилища, а из 1974 рока професором Львовської Консерваторії. Сочинив много прекрасных музыкальных произведений. Воспитав цілоє покоління талантливих музыкантов. Умер 19 сентября 1985 рока у Львові.

20.10.2003 - У Будапешті вийшов первый номер журналу „Русинський Світ”. Выдає Вседержавное Русинское Меншиновое Самоуправленіє, і Общество им. А. Годинки.

23.10.1918 - На Конґресі середнеевропейських освобожденных

народув, серед 11 народностей Германії и Австро-Венгрії русини были признані окремішнім народом из окремов державов „Руска Краина”.

27.10.1909 - Родився Михаил Ковач, великий поет и писатель русинов Бачки.

28.10.1751 - Родився у Глухові (Україна) Димитрій Бортнянський, світової слави композитор русинського (лемківського) происхожде-нія.

28.10.1936 - Родився у Стаціні доц. ПгДр Василь Ябур к.н., високошкольський педагог, єден из творителюв и кодифікаторуv літературного языка на Словенську, другий ведучий Інститута Русинського Языка и Культуры при Русинській Оброді у Пряшові, був доцентом русинського языка Інститута Народностных Штудій и Чужих Языкуv Пряшовської Універзیتی. Жіє у Кошицях.

31.10.1976 - Умер у Сент-Клері (Америка) Андрій Шлепецький, церковный діятель, писа-тель, публіцист.

*Димитрій
Бортнянський*

Василь Ябур

Н О В Е М Б Е Р

1.11.1947 - Умер насильнов смертю єпископ Теодор Ромжа. Послі неудавшейся „автокатастрофы” був отравлен у Мукачевской больниці. Провозглашений Блаженным у 2001 р.

2.11.1908 - Родився Стефан Фодор, преподаватель Ужгородського університета. Закончив біологіческий факультет Карловського Університета у Празі. Изглядовав флору Карпат. Написав книгу “Флора Закарпаття”, определив кулькость рослин у Карпатах (2913), из них 146 видув и 120 подвидув описав первый раз. Розробив проект восстановлення гатара ліса на полонині Руна, за котрый достав у 1992 р. золоту медаль Межинародного біологического конгреса.

2.11.1920 - Родився у Краснім Броді Михаил Шмайда, писатель, фольклорист, культурно-освітний діятель, робив у музею у Кр. Броді и

Теодор Ромжа

Стефан Фодор

Свіднику (1960-1971), зберать народно-поетичну творчость Русинув, написав повість Паразиты (1953). зборник повідань Вязка ключів (1954), романы Тріщать криги (1957), Корчмарський слуга (1965) и др. Жие у Краснум Броді.

3.11.1894 - Родився Євгеній Нездельський, літературознаватель, автор публікацій на тему літературы русинув.

4.11.1691 - Первый раз слезила аж до 8-го децембра чудотворна икона Пресвятой Дівы Марії у Марія Повчі. Другый раз слезила года 1715, третій раз - года 1905.

5.11.1924 - Родилася Анна Горват, скульптор, графік, журналіст. Из 1958 р. выставляла свои работы як скульптор малых форм, медальер, на выставках у Берегсазі, Москві, Києві,

Будапешті, Варшаві. У началі 90-го рока создала цикл кераміческих барельефов "Страсти Христові". Як журналіст довгі роки робила кореспондентом новинки "Kárpáti igaz szó".

Анна Горват

6-7.11.1992 - Одбывся Первый Межинародный русинський лінгвистичный конгрес у Бардійові.

7.11.1899 - Родився Димитрій Попович, педагог, писатель. Закончив богословський факультет Будапештського університета.

Автор брошюр на тему християнської моралі, учебников діла духовных семинарій. "Подкарпатським Обществом Наук" были издані зборники його розказув діла дітей. У 1949 р. за отказ перейти у православіє був приговореный совітським судом до 25 рокув лагерув. Освобожденый у 1956 р. На його літературну діяльність був наложеный запрет.

7.11.1999 - Выйшло товмаченя на русинський язык св.Евангелія и Апостолов на неділі и свята цілого року у Словакиі. Товмаченя зробили о.Франтішек Крайняк, монахи-ні-василіанки др. О. Мідликова, Др. Е.Дуткова и др. Коректуру зробив епископ Иван Лявинец.

10.11.1871 - Родився Йозеф Иллейш, юрист, педагог, мадярський політический и общественный діятель русинського происхождения.

Икона Пресв. Дівы Марії у Марія Повчі

Закончив гімназію піаристув у Будапешті і юридический факультет Будапештського університета. У 1919 р. був назначений членом мадярської делегації на мирній конференції у Парижі, як спеціаліст по русинській проблемі. Составив и подав у Лігу Націй меморандум от имени “Комітета русинських емігрантів” у Будапешті (1921) про необходимость включенія Подкарпатської Руси назад у состав Мадярщини.

Михайл Град

10.11.1950 - Родився Михайл Град, русинський поет, шкільний учитель. Издав три зборника поезій, из них “Закувала зозуля” (1998) на русинському языку.

11.11.1931 - Родився Дюра Папгаргаї, поет, писатель, педагог Воеводины.

14.11.1732 - Родився єпископ Андрей Бачинський, основатель духовної семінарії у Мукачові. Великий просвітител, выдав 5-томну Біблію. Подпоровав І. Пастелія, І. Базиловича и других, котрі доказовали автохонність русинув на Пудкарпатю.

*Андрей
Бачинский*

14.11.1815 - Родився Иван Дулишкович, знамый историк, культурный діятель, автор сборника исторических статей „Историческія черты угрорусских”, Унгвар 1874-1875., и 1877.

14.11.1910 - Родився Адальберт Борецкий, художник, педагог. Закончив учительську семінарію у Ужгороді. Был у истоков подкарпатської школы живописи, як представитель его молодежного поколенія. Писав пейзажі и жанрові композиції у стилі експрессионізма (“Народні танці”, “Раховська Мадонна”, “Аркан”). Як и другі художники подкарпатської школы, у 50-60-х рр. “отдав дань” соцреалізму. Из 1964 р. жив у Кошицях (Словакія).

19.11.1789 - Родився Михайл Лучкай, талантливый філолог, историк писатель, фольклорист. У 1830 році выдав у Будині „Граматику Славяно-Русинську” /1831, „Церковні бесіди на всі неділі рока на поученіє народа” /Будин, Типографія Всеучилища Пештянського, 1831/. Автор

*Адальберт
Борецкий*

Иван Дулишкович

„Історії Карпатських Русинів Мадярщини”. Книга была написана на латинському языку.

20.11.1866 - Родився Михайл Врабель, педагог, журналіст, фольклорист. Закончив Ужгородську учительську семінарію. У 1898-1918 рр. Редактор новинки „Неділя” (Будапешт), котру издавало діла русинських селян Міністерство земледілія Мадярщини. Составляв земледільческі

календарі „Приятель селян” (приложеніє до журналу „Неділя”).

21.11.1899 - Родився Михайл Паллаг, народный учитель. Учився у мукачовській гімназії и мукачовській учительській семінарії. Робив у многих селах учителем. Уєдно из учениками збирав фольклорні співанки, обряды. Збирав знамениті верховинські вишиванки, написав про них очерк. Сотрудничав из знамым краеведом Тиводором Легоцьким. Участвовав у русинському возрожденію, був инициатором реставрації пам'ятника А.Митрака на Росвиговському цвинтарі у Мукачові.

Александр Бескід

23.11.1961 - у Жумберку, у городі Печно (Хорватія) родився О. Михайл Холошняй. Закончив штудії у Хурі (Швейцарія). На диакона був висвячений у 2000 році, а на священника - у 2001. Занимається писанням

икон. Своє майстерство усовершенствовав у Греції (Афінах и Солоніках). У нишний час являється капеланом у Дюрдови и настоятелем парохії у Господинцях.

24.11.1923 - Родився Стефан Мартон, знамый композитор, педагог, музыкант. По собі лишив 400 оригінальных музыкальных произведений. Дуже знаті ёго обработки русинських, мадярських, словацьких народних співанок.

24.11.1975 - Умер Александер Бескід, юрист, русинський адміністратор и общественный діятель. Закончив юридический факультет Будапештського університета (1912), доктор права и филозофії. Послі Мюнхенської конференції (1.10.1938 р.) був назначений другим віце-губернатором, а по образованію автономного правительства Подкарпатської Руси А. Бровдія (1.10.1938 р.) исполняв свои функції ищи даякий час, до роспада ЧСР.

27.11.1933 - Родився у Пихнях ПгДр. Михаил Гиряк, к.н. високошкольський педагог, публіцист, літератор. Выдав дакулько томув русинських приповідок, дальші публікації, составив зборник Співанки Анны Мацібобовой и повіданя Анны Галгашовой Стружницькими пішниками (1993), був сполусоставительом первого пореволюційного Русинського народного календаря на 2001 рук, сполу-автором публікації Пихні (1997), выдав 1 том Бібліографії народных співанок и народної поезії русинув восточного Словенська (1994), публікації Горі тима Пихнями (1998), був активным дописовательом русинської преси.

*ПгДр. Михаил
Гиряк*

29.11.1857 - Родився Еміл Кубек, священник, поет, писатель, языкознаватель, родолюб. Удав обширный „Старославянський-мадярсько-русько-німецький словарь” /1906., Ужгород/. У Америці выдав „Народні повісті и стихи”. Писав и пуд псевдонімом М.Ганич.

Еміл Кубек

29.11.1946 - Комуністичным режимом закрыта Ужгородська высша Духовна Семінарія.

ДЕЦЕМБЕР

2.12.1936 - Родився Атаназ Фединець, дохтор, русинський художник, фотограф. Сын знамого подкарпатського хірурга Александра Фединця. Закончив медицинський факультет УжДУ. Знакомство из ведучими художниками привело его до живописи, котров вун став заниматься у 70-х роках. Вун признаний майстер живописи, лауреат престижных дипломов и премий, член Союза Художников Мадярщины, активный член русинської общины Мадярщины.

3.12.1934 - Начало радіопрограмм діля русинув Подкарпатя и Пряшовщины.

4.12.1933 - Родився у Камінці Миколай Ксеняк, педагог, народный поет, байкарь, и культурный діятель. Из його творчеської

Атаназ Фединець

Миколай Ксеняк

майстерської вийшло много русинських творув - найновіші: О камюньских майстрах (1994), Біда Русинув из дому выганяла (2002), Выбрані байки (2002), за котрі був оцінений Премійов А. Духовича. Його приповідку о дрітарьови сьме могли видіти на сцені театру А. Духовича, а окремі твори - у русинській пресі. Жие у Ружомберку.

7.12.1946 - В Ужгороді розстріляный Андрій

Броді, знамый політик, первый премьер-міністр автономного правительства Подкарпатської Руси.

8.12.1912 - Родився у Обаві на Подкарпатю доц. др. Штефан Добош, літературознавец, робив изглядованя літературы карпатських русинув, є автором цінної публікації про Адольфа Добрянського. Умер у Пряшіві у 1978 році.

10.12.1918 - У Залі Пештяньського жупаната совіщались 500 русинських депутатів и прийняли меморандум о русинском автономном краї.

Андрій Броді

13.12.1849 - Умер Василь Довгович, знамый поет и філософ, член Мадярської Академії Наук.

14.12.1849 - Родився у Пакостові (окрес Стропков) Иван Кізак. Священник, культурный діятель, педагог, писатель, священник,

автор русинського Букваря про народни школы, первый председатель Общества А. Духовича у Пряшіві.

15.12.1883 - Родився Василій Щерецкий, общественный політический діятель. Быв ведучим діятелем кооперативного движєнія у краю. У 1936 р. був избранным председателем Сільсько-хозяйственной палаты Подкарпатської Руси, котра мала у составі 30 000 членув. У 1944 р. був арестованный НКВД, 10 рокув провів на ГУЛАГу. На свободу вийшов у 1957 р. Умер у Мукачові у 1962 р.

Николай Грицак

18.12.1908 - Родився Николай Грицак, лінгвіст, составитель гігантського Русинського Словаря, матеріал для которого збирав 50 рокув. Мав не лем філологічне а й біологічне образование. Зробив Словар Ботаничної лексики.

18.12.1934 - Родився Николай Макара, историк,

етнолог. Закончив исторический факультет УжДУ. Из 2005 р. заміститель председателя ученого совіта Научного Центра Русинистики.

19.12.1804 - Умер мукачевський єпископ Андрій Бачинський - великий патріот Подкарпатя.

19.12.1817 - Родився в Рудьові (окр. Вранов), Адольф Добрянський, політичний і общественно-культурний діятель, будитель Русинув, председа Пряшовського Общества св. Іоана Хрестителя, честный председа Подкарпатського літературного общества Василя Великого, літературного общества Василя Великого у Ужгороді, представляв Русинув і Словакув у мадярському Парламенті. Умер 19.3.1901 у Інсбруку у Австрії.

Адольф
Добрянський

20.12.1815 - Умер Михаил Брадач, греко-католический церковный діятель. Робив преподавателем богословської школи у Мукачеві. Из 1777 р. - настоятель Кафедрального собора у Ужгороді. У 1809 р. назначеный генеральным викарием Мукачевської греко-католической епархии.

20.12.1855 - Родився в Ганговцях (окр. Сабінов), Антоній Бескид, адвокат, общественно-політичний діятель, був председом Пряшевської Народной Рады (1918), делегатом на Празькій світовій конференції (1919), став председом Центральной Народной Рады у Ужгороді (1919), яка приняла рішення о присоединеніи Подкарпатской Руси ид ЧСР, був губернатором Подкарпатської Руси (1923). Умер 16.6.1933 у Пряшові.

Григорій
Жаткович

20.12.1886 - Родився Григорій Жаткович, первый губернатор Подкарпатской Руси. Юрист, політичний діятель, лідер русинської еміграції у США. Раховав русинув отдільнов наційов, написав меморандум про проблеми Подкарпатської Руси, первым требованієм котрого была автономія діла Русинув.

21.12.1918 - Мадярська Република создала русинську автономну територію „Руська Крайна”.

21.12.1938 - Умер у Чертежи на Подкарпатю Константин Грабарь, священник, общественно-політичний діятель, член

Константин Грабарь

губернаторської ради Руської Крайни (1918), директор Подкарпатського Банку у Ужгороді, назначений президентом Подкарпатської Руси (1935-1938)

24.12.1926 - Родився у Ладоміровій (окр. Свидник), Николай Гвозда, народний поет. Свої поетичні твори публікує у регіональній і русинській пресі, але вошли і у збірник поезій русинів на Словенську Музу спід Карпат (1996), Тернова Ружа (2002). Його поетичні твори вийшли у книжці Квітки з мойой загородки. Жие у Ладоміровуй.

25.12.1900 - Умер Александр Павлович, русинський народний поет, будитель, публіцист, послідовник А. Духновича.

27.12.1923 - Основано культурно-просвітительское Общество им. А. Духновича на Подкарпатю.

Константин
Матезонський

28.12.1858 - Умер Константин Матезонський признаний учитель хорового співа, основатель хорової капели „Гармонія”, котра за 25 років діяльності перетворилася у великий хор при Кафедральній Церкві у Ужгороді. Хор прославився на цілу Мадярщину, часто виступав у Будапешті.

30.12.1952 - Умер Иван Олбрахт, знамый чеський писатель, много писав про карпатський край, описовав быт и обычаї русинів.

Майліпша повість М. Олбрахта „Смутні очи Анці Караджічової”, видана у товмаченю І. Керчі у 2001 р. у Ужгороді.

Федор Манайло „Свадьба” 1942 р.

Федор Манайло „Мальви уже цветут” 1970 р.

Федор Манайло „Стара піч” 1970 р.

Федор Манайло „Родина” 1941 р.

*Іван Манайло „Покоління” 1967 р.
Іван Манайло „Святий - Санс” 2006 р.*

Едіта Медвецька
„Зберавуть сіно”

Едіта Медвецька „Йосиф и братя”

Едіта Медвецька „Коминарі”

Едіта Медвецька „Струківська церков”

Агнеса Медвецька
„Село Комловишка” 2007 р.

Агнеса Медвецька
„Гарпія” 2008 р.

ПУБЛІЦИСТИКА

**„Книжиця читальная для
начинающих” А. Духновича -
педагогична поема**

Оголошена тема мої роботи діла тых, ко не знакомый из нею, може быти воспринята сомнительно, вадь скептически. Букварь діла начальной школы и нараз - педагогична поема. Ниякої ошибки вадь оснований діла сомнения туй не є. У нашому житі є много примірув, коли мы термін „педагогична поема” можемо примінити до цілого життя окремых людей вадь людських колективув. Життя и діяльність В. Сухомлинського - не просто життя, а життєва педагогична поема. Розказ про життя кримінального дитського колектива под руководством знамого А. Макаренка тоже названа педагогичною поемою. Ціле життя и багатогранна діяльність А. Духновича насыщені высокими ідеями гуманізму, жаданням до воспитания добродетельного и добропорядного чоловіка. Каждое слово великого Будителя (ци то літературное, ци научно-историческое, публицистическое, философское, педагогическое, религиозное), было пронизано любовью до простого чоловіка, до дітини, великим желанієм духовно обогатити душу як взрослого, так и дітини. Усі його твори пронизані ідеями гуманізму, чоловіколюбія, добродітели, желанієм защитити трудящего чоловіка вуд несправедливости. Сесе дає нам право уповісти, ош ушытко теоретическое наслідіє и практичное життя А. Духновича - се процес педагогізації общества.

Обы убідитися у правильности оприділення „Книжиці читальной” як педагогичної поеми, обернемося ид отдільным термінам.

Што є поема? Се єден из видов ліро-епічного оповідного жанра. Се - віршованое произведение, у котрому розказуєся про поступки, роздуми и переживанія самого автора и його ліричного героя. Як видиме, у сюй роботі діющов особов є ліричний

герой, чувства и думки котрого збігаються из чувствами, думками и переживаніями автора. Таким ліричним героєм „Книжиці” А. Духновича є хлопчик-школаш из села Орява. Через його дитське сознание, роздуми и аналіз ушыткого, што дієся, передавуться педагогічні взгляды А. Духновича. Из сьой точки зрінія, „Книжиця” уже подпадає под термін „поема”, бо она написана за канонами поемы и включає названі елементи літературного твора. „Книжиця” на отличіє вуд ушытких букварюв написана стихами, доступными діла розуміння наймолодшого читателя - маленького школаша.

Чого педагогічна? Завто, ош термін „педагогіка” (пайдагогія, педагогія) означає воспитаніє дітей. Ціллю „Книжиці” и было воспитаніє молодшого покоління тогдашнього историчного Подкарпатя.

Ищи обернемеся тоже до не такого обычного терміна - „педагогіка поетична”. Педагогіка поетична - се воспитаніє и обученіє способами поезіи, се ключик до дитської душі из її специфічним світосприятиєм через ирреальное, путь до нестандартного усвоєния знаній через естетизацію дійствительности, творчеськое представленіє, она называть поетичну педагогіку „жерелом ментальности нації, бо поетичні способы дозволявуть без барьерув общатися из дітинов, на доступному їй уровні через „дверцята емоцій”, учити и воспитовати у дуже ранньому віці. Педагогіка поетична выступає складником народної педагогіки и соотноситься из педагогічних психологіюв раннього віка.

Таким образом, мы маєме повное основаніє говорити про „Книжицю читальную” як про педагогічну поему, як за її формов, так и за содержанием.

Взгляды А. Духновича на школу, на образованіє як на жерело щасливого життя, давуть возможность думати, што на основі воспитанія доброчесных и добропорядных людей методами педагогіки, мож перебудовати життя общества. Сесі думки пронизувуть не лем педагогічні роботы А. Духновича, айбо и філософські роздуми про суть людського життя, про войну, про людську долю. Духнович говорить: „О если б всі люди владіли разумом (то-есть были бы воспитані у добропорядности) ...тогда непремінный мир господствовал бы в мирі... не было бы никакой войны. Отсутствовали бы ссоры, споры, убийства, свады, не были бы нужны... коварные оружия... спокойно и свободно делали б люди землю, и земля изобиловала бы плодами...”.

Обы подготовити чоловіка до життя у обществі, треба, говорить Духнович, учити из молодого віка выполняти повинності. А сього мож достигнути лем путем спеціально організованного, доброчесного воспитанія. Доброчесным чоловіком Духнович раховав такого, у

котрого моральні представлення не розходяться із його практиков поведіння, поступкув, а завто вун особенну цінність придає упражненням по моральнуй діяльності як метода морального виховання. Обы дати дітині достойное вихованіє, треба давати дітину у школу. „О школа, школа, нравов стодола”, - такими високими словами називає школу А. Духнович. И не случайно. Бо із школи виходять розумні і морально виховані діти. Духнович не здержує свої радости, коли видить добре вихованих дітей: „Тепер аж душа радуєся, кедь видить просвіщенну и учену дітину, як она знає чести дати людем, як знає жалувати худобного, як отца, матерь честувати и споминати, словом, жиє и росте Богу на славу, людем на годность и собі на пользу”.

„**Книжиця читальная для начинающих**” видержала три видання. У середині ХІХ століття она была найпопулярнішим учебником діла начальных класув. Она способствовала прилученню дітей до школи. Из великов охотов и удовольствієм читали „Книжицю” и самі родичі. Бо у нуй ишлося про вихованіє доброчесного и добропорядного чоловіка. Она укріпляла родинні отношенія, виховувала чувства любви и чести до родичув, до отца, матери, сестер и братув, до старшого челядника.

Не случайно Духнович увідомляв свого галицького цімбору Я. Головацького, што переживає велику радость вуд того, ош його робота не пропала задарь: діти побігли до школи.

Зачинається „Книжиця” із букварних відомостей: „Изображеніє древних и новых писмен славенских, печатных и рукописных”. Затим идуть „Письмена угорскія печатныя и рукописныя”. Третій розділ - „Слозы (то-єсть склады слова) двописменныя”.

*О щаслива доле,
Уж пойдеме на поле.
Весело си заспівайме,
У пищавку засвистайме,
Пограйме красенько
Радуймєся маленько.*

Як видиме, школа у Духновича є містом радости, удовольствія, приобретенія жизненного опыта, обучения жизни.

Моральность чоловіка у Духновича вимірюєся його отношенієм до роботи. Ідея трудового виховання є составнов частью педагогічної концепції Духновича. **Робота** - се не лем економіка, добывання грошей, матеріального забезпеченія. Се - моральна категорія. Духнович радить приучати дітей до роботи із „молодых ногтей”, то-єсть із раннього віка. Діти дуставуть великое удовольствіє вуд роботи на загороді. Вони стараються не лем тым, обы выполнить роботу, айбо и тым, обы ся робота была файнов, приносила естетичное удовольствіє.

Земля любить робочі руки, а потім щедро дарує урожай тым, хто її обробляв. Каждый дарабчик землі - се радість дітям, бо они не лем выполняли грубу роботу, а и каждую грядку обсіяли цвітами. Їх грядки превращаються у мозаїчну картину живої багатоцвітної природи.

Вопрос воспитания, дисциплінованості у дітей находиме у дакулькох розділах „Книжиці”: „О справованіи дітей у школі”, „О справованіи дітей, коли идуть из школы”, „О справованіи дітей у церкви”, „О справованіи дітей вечером”, „О справованіи дітей окрем школы”. Духнович рішає сю проблему на основі педагогічної существенности и на основі самохотності дітей, то-єсть добровольности и самосознання.

Великое значеніє придавав Духнович *фізичному розвитку дітей*, двигательному способу життя, бо раховав, ош чоловік має виростати здоровым и муцным. Вун извязовав вопрос здоровля и фізичного розвитку дітей из здоровля нації. Здорові діти - здорова нація, - такий тезис має особенно актуальное значеніє у наші часи. Школа діла Духновича - єдиное місто діла організованного, фізичного вихованія дітей. Оно мусить проводитися под наглядом учителя. И нині практика А. Духновича може служити добрым приміром організації школьного фізичного вихованія. У тоті далекі вуд нас часи Духнович думає про матеріальну базу и соотвітственні условія діла занять спортом и фізкультуров, про устройство спеціальних площадок, про обученіє дітей плаванню.

Не случайно современна педагогічна думка сходиться до того, што кромі Ушинського аж до часув И. Франка никто так серйозно як А. Духнович, ділами розумового, трудового и фізичного вихованія дітей у школах не займався.

Книжиця, як художественное произведение не є образцом совершенной поэзии, она написана на уровні розвитку тогдашньої дітини. Айбо цінність її у тому, што у ній Духнович зазначив тоті педагогічні принципи и идеї, які пузніше найдуть своє місто у „Народній педагогії”: принципы природосоотвітствія, природоподобности, прагматизма, ціленаправленности, гуманізма, народности.

Дале побесідуєме про віршові тексти. Обернім вниманіє на заголовки 14 частин сьогі педагогічної поеми: „О радостях школьських”, „О справованіи дітей в школі”, „О справованіи дітей окрем школы”, „О справованіи дітей, когда идуть до школы”, „О справованіи дітей в церкви”, „О справованіи дітей вечер”, „О подарках, „О погрішеніях и наказаніях дітей”, „О забавках” (про роль игор у школі), „Радость весны”, „О ділах дітей!”, „О справованіи дітей в полі”, „О будущей судьбі дітей!” Як видиме, се цілий комплекс морального поведенія дітей у разных жизненых ситуаціях.

Обернім вниманіє на первый розділ „О радостях школьських”. Понятіє „школьні радості” випливають із філософських роздумій Духновича про людське щастя вообще. У чому оно? Духнович утверждає, ош оно, щастя, повязано із способом жизни чоловіка, із його діяльністю. Жити треба так, як учить Духнович, обы мати от життя радость и удовлетвореніє. Коли чоловік удовлетвореный, вун щастливый. Ліричний герой „Книжиці” - хлопчик із Орявы - радуєся ушыткому, што робитьсѧ у школі: успіхам у ученю, у роботі, забавках, співанках, у чесному поведенію. Вун прослухав урок и біжить дому сповістити меншого братика и мамку про свою радость вуд того, ош што вун днись дознався от учителя. То-єсть вун переживать радость познания и хоче поділитися своєю радостью із своїм братиком, котрый ищи не ходить у школу. Наш маленький герой ушытко хоче знати, слухає добре учителя, вун ушытко добре усвоює и має од того великое удовлетвореніє:

*Мамко, мамко, я был в школі,
Уж я знаю тої долі,
Як там вишитко красно є
Аж ся серце радує*

Таку радость переживавуть усі, хто находиться у школі: У лавицях діти сидять и так ся радостно учать. Дукавуть діти велику радость від ігор, котрі проводяться у школі.

*Игра сердце развеселит,
Страсти Духа упокоит,
Веселость дух укріпит,
Уды тела потвердит.*

Духнович говорить про усякі игры, айбо превосходство надає іграм интеллектуальным. Їх діти дуже люблять

*Суть способности ся играти,
Наприклад: красно співати,
Смішно казки казати,
Мудро гадки гадати.*

Діти в школі переживають чувства радости от общения із природов: они радуютьсѧ землі-матері, коли роблять на загороді, вуд рослин, котрі вирощують, вуд дерев, вуд прильоту птиць.

*Уж мы хлопцы спилновали,
Загородку покопали*

Што бы не писав А. Духнович, то має значеніє и у наші дны. Мы, русины, гордимся тым наслідієм, котрое нам лишив Великий Будитель.

Михаил Алмашій
Заслуженый учитель Украины.

Стрічи из Емілом Балецьким

Мигаль Петер

Первый раз я стрітився из Емілом Балецьким 60 рокув тому, восени 1947 рока, коли я поступив на руськое одділеніє Будапештського Університета. Завідуючим Інститута Словянських языкув був тогды академік Книежа, а Еміл Балецький був його штатним асистентом. (Діла забезпеченія проживання вун одночасно робив у Радіокомітеті Мадярщини на разных, у тому числі и руководящих, постах иностранного одділа). На нас, первокурсников, первое и глубокое впечатление учинив його абсолютно правильний руський язык, естетичеський ефект котрого посилювався звучним баритоном.

На первых семинарських занятіях Балецького мы познайомилися из його характерным педагогічеським методом, котрый мож бы было именовати „броском в глубокую воду”. Вун давав нам заданія, выполненіє котрых требовало от нас серйозных и разносторонних усилий. Так, мойов первой письменнов темов діла семінара было сообщеніє про спередслово до монографіи академіка Обнорського „Уроки по истории русского литературного языка старшего периода”. Сесе спередслово, хоть и было на дакулько страниц, айбо діла того, обы порозуміти його содержаніє, треба было познакомитися из проблематиков происхождения русского літературного языка.

Из 1949 рока я, доставши державну стипендію, продовжав своє ошколовання у Ленінградському Університеті, а послі окончанія Університета, я був направлений на роботу у Інститут языкознания Мадярської Академіи Наук. Айбо выяснилось, ош там не є свободного міста. Тогды я из легким сердцем був готовый вернуться у Ленінград у аспірантуру, айбо у міністерстві отклонили мое предложеніє и выділили діла мене 1000 форінтув, як бы у виді „пособія по безработиці”. У тоты же дні отбылася моя стріча из Емілем Димитрійовичом: сесе была случайна стріча на факультеті. Вун уже тогды був завідуючим кафедров русского языка у Інституті им. Леніна. Коли вун дознався про мое положеніє, то пригласив мене на свою кафедру и нараз поручив мені читати курс по русской исторической грамматике. Діла мене сесе був другый „бросок в глубокую воду”, из котрої я вийшов „сухим”, хоть и не без сомнений относительно кваліты своих лекцій. Інститут им. Леніна був

своєобразнов высшов школов из двома одділеннями - марксизма-ленінізма и русского языка. Языковое одділеніє, котрое выпускало преподавателей русского языка, мало характер, близький из институтом иностранных языков и треба признатися, ош практическое ошколованя руському языку проводилося на сьому одділенію дуже успішно. Положеніє Балецкого было там нелегким, вун руководив кафедрав многочисленнов, де были люди дуже разні. Туй робив и дуже способный аспірант Ференц Папп, котрый став затым знамым академіком-русистом, туй же вюв занятія бывший офіцер царського морського флота, котрый отличався образцовым произношенієм и прекрасными манерами, айбо не дуже глубоков лінгвістичнов ерудіційов. Балецкий усяко старався обеспечить необходимый мінімум научно-лінгвістичной подготовки студентув, будущих преподавателей общей и средней школы. Вун сам читав курс введенія у языкознаніє, котрый студенты слухали из увлеченієм и добродушно на фіглю называли „языкологійов”. Раз вун пригласив своего наставника и отеческого покровителя профессора Книежу, обы тот прочитав студентам обзорну лекцію про старославянський язык. Лекція выклкала живой интерес аудиторіи, айбо затым Е. Балецкий мусив объяснятися на парткомі Института, де завдали вопросы: Кто є Иштван Книежа? Што то є церковно-славянський язык? (так Книежа называв старославянський). И ци не є вто даяков клерикальнов пропагандов.

Зачинавучи из 1965 рока, на протяженіи 16 роков, аж до свої смерти, Еміл Димитрийович завідовав кафедрав руської філології на историко-філологіческому факультеті Будапештського університета имени Лоранда Етвеша. Там условія діла научной и практической работы были дашто иншакі, як у Институті им. Леніна. Айбо и туй не обойшлося без борьбы за высокий уровень подготовки спеціалістув-русистув.

Русистика давно страдала дітськов хворотов несогласованности mezi научно-теоретическим и практически-методическим аспектом універзитетського преподаванія. Преподавателі, котрі вели практическое обучение языку, относились из даяким недовірієм ид хосенности теоретических курсув, лінгвісты-літераторы даколи проявляли игнорованя ид проблемам практического обучения.

Подобні мнимі конфлікты были и у студенческому обществі. Памнятаву, ош раз депутація студентув обратилася ид завідующому из тым, ош нам головы забивавуть усякими высокими науками, а мы не годні упросити „стакан воды” на руському языку. Еміл Балецкий засміявся и отвітив: „А вы прочитайте Анну Каренину” на русскому языку, и тогда способні будете попросити не лем „стакан воды, но и

бокал шампанського!” У цьому отвіті отразилася и його висока привязанность до рускої літератури.

Приймаючи у себе у кабінеті двох нових мовознавців, котрі вернулися из Росії, він запитав про їх научні інтереси, плани и несподівано запитав: А які вірші ви знаєте напам'ять? Молоді асистентки дуже смішалися, они не рахували, ош поступить такий вопрос... Из современных ему русских поетов Еміль Димитрієвич особливо цінив Твардовського, часто цитував його вірші. Він якось попросив мене вести у п'ятикурсників комплексний семінар типу французького *explication du texte*, и як матеріал предложив поему Твардовського „За далью - даль”.

А што относится до желательної єдності між практичним володінням мовою и обґрунтованим осмисленням його структури и історії, то Балецький сам проявляв дійсний примір такої єдності. Відомо, ош він відмінно розумівся и усно и письменно на руському и українському, чеському и польському мовах. Айбо, гадав, ош треба оповісти про його прекрасне знання латини. У свій час він вивчав у Празькому університеті усно из славістів и класическу філологію. Він любив цитувати латинські висловлювання и не раз говорив, ош шкода, што молодше покоління студентів виростає без потрібного знайомства из традиційов класическої філології.

При всьому тому Еміль Балецький не був консерватором. Він не відмовлявся от знайомства из новими напрямками у мовознавстві, підтримував високі вимоги до підвищення ефективності університетської підготовки викладачів, айбо протистояв реформістським намірам, викликаним необдуманими критическими висловлюваннями.

Коли у ході єдної из реформ, хронологічний принцип побудови навчальної програми був змінений на узятках філологічних відділень, він боровся за те, аби курси старославянського мови рускої історическої граматики и надале передували курсу „современного русского языка”.

Хочеся ити відмітити єдну важну рису особистості Еміла Димитрієвича, того його заботливе відношення ид молодим талантам. Напоминаю, ош він добився того, аби из гімназії єдного невеликого містечка на кафедру був переведений Аттіла Голош, у співстві из котрим він створив перший написаний на мадярському мові навчальний старославянського мови, єдно из кращих посібників, виданих за післявоєнний період. У дружескій „дуелі” из професором Поповичем, керівником тогди кафедров славістики, Еміль Димитрієвич „отвоював” молодого Андраша Золтана. Залиш Золтан, єднако добре підготований и у русистиці и у полонистиці, рішив сись

дружеський спор, вирости у прекрасного знатока складної „западнорусської” проблематики, заклавши основи білоруської філології у нашу державі.

У Балецького був „зоркий глаз”, вун знав отличити настоящий талант и истинное отношеніє до діла вуд мотивованої кар’єрної суєти коло науки. Вун добре чувствовався межи молодежи. На екскурсіях кафедри и за столом вун любив заспівовати: голос у нього був добрий, и вун знав много руських, українських и мадярських народних співанок.

Коли мы вспоминаємо про нашого учителя и друга Еміла Балецького, мы маємо думати про головное содержание его духовного наслідія: охораняти нелегко завойований авторитет нашої русинистики, поддерживать вто, што рушить діло уперед, айбо не поддаватися соблазну недовго существующих затій кон’юктурщини.

*Мигаль Петер, Будапешт 2007.05.23
Товмачила Маріанна Лявинец*

Еміл Балецький и Будапештянські русинські літератори

Даколи понад вичур, кить ми за молодима роками стає быти жаль, споминаю свого родного нянька, котрый ня уже в народной школѣ учив любити стихи Александра Духновича и Александра Павловича, великих будителей Подкарпатських Русинов. Айбо радо споминаю и своих знаменитих гімназійных педагогов - автора ученического молитвенника „Господу помолимся” катехита Емиліяна Бокшая, преподавателей литературы Алексея Фаринича и Петра Линтура, ученого-ботаника Стефана Фодора, ерудованых наших латинистов Андрея Контраша и Антонія Луковича.

В. Сочка-Боржавин

И, конечно, доста часто ся вертаю у задушевных медитаціях до давних литературных цімборов: Еміла Балецького, Симеона Панька, Петра Продана и других молодых творческих личностей, што у первой половинѣ сороковых роков военного періода были студентами Будапештянського университета имени Петра Пазманя. Они, як и автор сих рядков, были выпускниками русинських гімназій и мали за

собов уже ходем єдну книжечку самостоятельных творов. Бо Емілови Балецкому у Ужгородѣ у 1936-му роцѣ выдали книгу стихов и прозы „Вербный трепет”, Симеонови Панькови у 1941-му роцѣ зборничок „Мой путь”, Петрови Проданови єдным роком познійше книжечку „Яблоня”, А.В. Сочкови-Боржавинови у 1943 році Андрей Бровдій у серіѣ „Бібліотека современных угрорусских писателей” выдал тоже самостоятельну книжку под назвов „Горы и доля”. Крім того, названѣ нами авторы были учасниками литературных альманахов „12 молодых угро-русских поэтов” (1940), „Живая струя” (1940), „Будет день” (1941), „Литературный альманах” (1943), были премійованѣ на литературных конкурсах угрорусских поэтов и прозаиков у 1942-1943 роках.

Айбо треба и тото уповісти, што у 1940-1944-ых роках у мадярському столичному городѣ над Дунаєм жили и другі способнѣ молодѣ литераторы, выпускники Мукачовської, Хустської и Ужгородської русинських гімназій. Се были такі студенты, як Димитрій Вакаров, Кирил Галас-Красин, Юрій Керекеш-Лазурин, Михаил Бубряк, Йосиф Архій-Иванов, Михаил Симулик, Иван Угрин-Бурлак, Михаил Кеминь. Они тоже принимали участие у литературных альманахах и сотрудничали у новинках, котрѣ выдавал пенсіонованный премьер-миністр Подкарпатской Руси Андрей Бровдій, або у „Литературный недѣль”, што была органом русинского „Подкарпатского Общества Наук”. До группы молодых подкарпатських творческих личностей принадлежали тогды у Будапештѣ радикальный руссофіл Олег Грабарь, и воспитанный украинськими ємігрантами студент-историк Михайло Троян. Олег Грабарь у 1957 роцѣ став автором русскоязычной монографіѣ „Поэзия Закарпатья 1939-1944”, яку выдало у Братиславі „Словацкое издательство художественной литературы”. А Михайло Троян послѣ другой світовой войны, як марксистско-ленінский професор Ужгородского университета, став не лем фанатичным анти-мадяром, но и фалшивым толкователем исторіѣ Подкарпатських Русинов. Айбо не заслужат добрых слов за послѣвоєнну прислужницку активность ани ставший украинским націоналістом писатель Юрій Керекеш, ани доценты Ужгородского университета Кирил Галас и Михаил Симулик. Бо каждый из них по своему ся одорвал од русинського народа и став служити тоталитарным ассимиляторам...

Але вертати бы ся нам лѣпше у тот историчный період первой половины сороковых роков, коли тогды ищи молодѣ русинскѣ литераторы розгортали своѣ способности у прекрасному европейському городѣ над повноводным Дунаєм... А там центральных личностей межи группов будапештянських поэтов и

прозаиком був Еміл Балецький, бывший студент найстаршого на славянських землях Празького Карлового университета, будущий видатний мадярський учений русист и славист. Як автор книжки „Вербный трепет”, як поет и прозаик, што уже тогды переводив на руский язык стихи мадярских, польских и болгарских авторов, Еміл Балецький покоров своим розумом, талантом, ерудіційов не лем студентув-Руснаков, но и молодых Мадяр, Словаков, Поляков и Болгар, из котрыма контактовав у університетѣ, студентських колегіумах и у бібліотеках.

Балецький уже у тых роках опубліковав пару серіозных статей из области лінгвістичной русинистики. А из классиков мадярской литературы зробив на руский язык успішнѣ переводы стихотвореній Шандора Петёфія „В конце сентября”, Ендре Адія „В Париж вбежала осень” и „Я сын Гога и Магога”, поетичных творов Арпада Товта „Чёрное фортепьяно” и „Предутренняя серенада”.

Лекціѣ на филологичному факультетѣ, який тогды называли філософічним, слухали у тых роках кромі Еміла Балецкого Олег Грабарь, Олівер Владимір, Лідія Владимір, Петр Продан, Кирил Галас, Наталія Жупан, Василій Сочка, Димітрій Вакаров, Василій Орос, Йосиф Архій, Михаил Симулик, Ольга Ганина из бывших русинських гимназій Мукачова, Хуста и Ужгорода. Но сидѣли з нами на лекціях часто уедно и выпускники словацкых гімназій из прилученных до Мадярщины южных частей Словакіѣ и Бачкы.

Лекціѣ сим студентам по славистичным предметам читали Иштван Кніежа, Дюла Лазіціус, Золтан Трочанѣ, Ласло Гадрович, Николай Гарчар, Емілія Ургедѣова, Збігніев Залески, Дімо Боікліев.

Для Еміла Балецкого, як ся даколи сам признавав, найинтереснѣшими были до 1941 рока лекціѣ ученого-слависта Яноша Меліха по вопросам топонимики Мадярщины, де солідное місто занимали топонимы славянського происхождения. Кромі того, Балецький любив лекціѣ професора славянської філологіѣ Иштвана Кніежі, лекціѣ Ласло Гадровича по строславянскому и сербо-хорватскому языкам. А автор сих рядков, што ся односив до близких цімборов Еміла Балецкого, радо слухав ерудованого Золтана Трочанѣ, видатного мадярского русиста и популяризатора художественных творув Михаила Лермонтова, Николая Гоголя, Льва Толстого, Федора Достоевского. Кромі отличных оцінок од Золтана Трочанѣ мав я у університетському матрикулѣ такі самі оцінки од Ласло Гадровича по старословянському языку, од Николая Гарчара по толкованію текстов памятников угрорусинської письменности, по польському языкови од Збігнева Залеского и словацкому од пані Еміліѣ Ургедѣовой.

В Будапештѣ Балецький познакомив наших молодых литераторов

из интересным мадярским поетом Дюлом Шіпошом, автором книги „Лампак о кѣдбен” („Фонарь у туманѣ”) и из симпатичным студентом Тоне Барбарічом, через котрого в наші руки попала выдана в городѣ Люблянѣ прекрасна антологія словенских поетов, из котрых нам, тогдaшнім молодым литераторам, ся особенно полюбили стихи Франце Прешерна, Драготіна Кеттея, Йосипа Мурна - Александрова и Оттона Жупанчіча.

У Еміла Балецкого, Петра Продана, Димитрія Вакарова, у мене и щи дакотрых студентув из Ужгорода, Мукачова и Хуста было удостовіреніе из круглов печатков на латинському языкови и штампом „Королевской мадярской университетской бібліотеки имени Петра Пазманя”. Сесе удостовіреніе давало возможность навщивляти оба читальнѣ залы університетськоѣ бібліотеки. Уже у 1941 роцѣ под влияніем нашего земляка Николая Гарчара, выпускника Пражского Карлового Университета, а также преподавательки словацкої литературы Еміліѣ Ургедіѣвой, у нас ся появил интерес и до старопечатных славянских книг, што ся выдавали у девятнадцатому столітіѣ у Будинѣ и в Пештѣ. А при доброй волѣ научной сотрудицѣ університетской бібліотеки Марты Керекеш нам ся пощастливило своима очима увидѣти знаменитѣ творы великих будителей славянских народов - Словака Яна Коллара, Русинов Михаила Лучкая, Александра Духновича, Болгарина Паисія Хілендарського.

Немало интересных встріч и дискусій з будапештянскими цімборами сохранили дневникові записки тогдaшнього періода.

Напримір, у записаных первого новембра 1941 рока рядках сказано, што у комнатѣ гостей у нашому університетскому коллегѣумі по Юллеѣ. 20-22 стояв вопрос про роботу студенческого хора. На собраніѣ присутствовал и диригент Николай Данкулинец, котрый проголосив, што для успішной работы студенческого хора необходимо мати ходем тридцать постоянных членов з добрыма голосами. А студенты Стефан Копик и Йосиф Фельбаба предложили и такой варіант, штобы коло русинского студенческого хора был созданный малый ансамбль народных инструментов. И были сесѣ оба предложенія принятѣ великов группов присутных студентов из одобреніем.

В других дневниковых записях єдной новембровой недѣлѣ того самого 1941 рока ся сохранили слідуочѣ рядки на русскому языкови: „После обеда из студенческой столовой, что находится за кинотеатром „Корвин”, мы отправились на будапештянский футбольный стадион, где одна из столичных команд принимала ужгородскую СК Русь. А после футбольного матча состоялась еще одна интересная встреча с приехавшим к нам в гости писателем Йосифом Жупаном. Обсуждался вопрос, связанный с выпуском два раза в месяц литературных страниц

в ужгородській газеті „Карпаторусскій голос”. Но на повестке дня стоял и вопрос о подготовке нового литературного альманаха, для которого художник Дван Шарпатаки уже подготовил обложку с характерным деревянным архитектурным памятником на фоне подкарпатского пейзажа. Присутствующие на вечере литераторы Емельян Балецкий, Симеон Панько, Михаил Бубряк, Дмитрий Вакаров и Василий Боржавин согласились назвать новый альманах угрорусских писателей по одноименному рассказу Йосифа Жупана „Теплый хлеб”.

Через дакотрый час у газетъ „Карпаторусскій голос” было напечатано фото обложки нового литературного альманаха. Редакція помістила и обращеніє до читательської публіки по сьому вопросу. Однако альманах „Теплый хлеб” не вийшов из типографіѣ. А шкода! Бо мали у ньому быти напечатанѣ творы не лем будапештських, но и других русинских литераторов.

...У Будапештѣ ходили мы у недѣльнѣ дны до обѣда на литургичну Службу Божу, а по полудню навщивляли сьме з Балецкым, Паньком, Проданом, Бубряком и старинну духовну семінарію, коло будинка юридичного факультета, де у другой половинѣ девятнадцатого столітѣя были студентами будителѣ и писателѣ Подкарпатских русинов Иван Сильвай, Юлій Ставровский-Попрадов. Но побывали мы и на Керепешскому теметови, де похованѣ класики мадярской литеатуры Мігаль Вѣрѣшморти, Янош Оронь, Мор Йовкоі, Ендре Аді.

А в маю місяцѣ и в золоту осѣнь любилісьме даколи одпочивати в городскому саду коло Національного музея. Бо мило было, наприклад, посидѣти на привѣтной лавочці коло бюста поета Даніела Берженія и вспоминати родной Подкарпатский край з романтичными подбескидными долинами, з прадідными рѣками Тисов, Тересвов, Теремблов и Боржавов, з Латорицзов, Ужом и Турйов... Айбо интересно было позерати и на величественну статую геніального Яноша Ороня, за плечима котрого широкѣ гарадичи вели в імпазантний классицистичный будинок Національного Музея, де в tych часах была ищи розміщена и Державна бібліотека имени Ференца Сейченѣя.

Айбо студенты-литераторы періодично ся стрічали в колегіумі по улиці Юллеѣ, де в домах под номерами 20-22 проживало много молодых Мадяр, Русинов и Словаков из факультетов филологичного, историчного, юридичного, медицинського, ветеринарного.

Напротив сього университетського общежитія под номером 21 живились выдатный поет, прозаик и художественный переводчик Дежѣ Костоланѣ. Сись класик мадярской литературы именно у тому домі написав прекрасное стихотвореніє на тему світлой молодости под романтичними деревьями знаменитой улицѣ, што в Будапештѣ бере

свой початок од площади Калвіна. А стихотвореніє Костолянґя („Ullöi-
úti fák”) стало милым и для наших студентов. Бо и частина нашей
молодости пройшла там, коло тых дерев, котрѣ любив мадарский поет.

А напротив продовгастой комнати з високым окном Еміла
Балецкого, в домі под номером 23, была у 1880-1881-ых роках квартира
безстрашного публициста и революціонера Міґаля Танчича... По
сусѣдству з таков литературно-историчнов атмосферов проживали на
третьому етажови в домі 22 по улиці Юллѣ у одной комнаті з Емілом
Балецкым у 1940-1941-ых роках студент медицины и литератор
Михаил Бубряк, а у 1942-1943-ых роках автор сих рядкув Василий
Сочка-Боржавин. И в тоту комнату у университетскому общежитію
приходили на литературнѣ встрічѣ майже каждой пятницѣ понад вичур
молодѣ русинскі поэты и прозаикы. По доброй традиціѣ, под
руководством литературного газды Балецкого, мы читали и
обговорьовали нові своѣ творы, вели розговоры на актуальнѣ темы
культуры. На таких литературних встрічах чути было активнѣ
выступленія Еміла Балецкого, Симеона Панька, Петра Продана, Олега
Грабаря, Димитрія Вакарова, Михаила Бубряка, а в рідких случаях и
Ивана Угрина-Бурлака, котрый на жаль серйозно захворѣв и мушѣв
виѣхати на лѣченіє в санаторій. Двічі приѣзжав до нас у гості писатель
Йосиф Жупан, по-єден раз литераторы Иван Комловшій и Мойсей
Шпіцер. А на первых порах участниками наших литературных пятницѣ
у комнатѣ Еміла Балецкого были и Кирил Галас, и Юрій Керекеш, котрѣ
познійше ся одорвали од Подкарпатских Русинов и стали активныма
русинофобами.

У той комнаті дома 22, на третьому етажови было подготовлено для
двох ужгородских газет пять „Литературных страниц” з творами
молодых русинских литераторов. У той самой комнатѣ, з лѣвого боку
дома, и автор сих рядкув приготовив для печати свою перву поетичну
книжечку, што была выдана у септембрѣ 1943-го року.

Там по вечерам, коли нам ся з Емілом довго не спало, литературный
газда з якимось необыкновенным возбужденієм говорив про польских
классиков Адама Міцкевича и Юліуша Словацкого. Або, запаливши
настольну лампу, читав своим приємным баритоном стихи словацких
лириков Яна Смерка и Еміла Болеслава Лукача.

Но послѣ другой світовой войны Балецкий не хотѣв ся вернути в
родный Подкарпатский край, де ся в селѣ Гукливному народив, де в
Мукачеві закончив гімазію, де у городѣ над Латорицьов у журналѣ
„Наши стремленія” начинав публиковати поетичнѣ и прозовѣ творы.

А в Будапештѣ наш земляк став доцентом университета,
представительом мадарської славистичной науки на высоких
международных форумах у Москві, Празѣ, Варшаві и других городах
Европы.

И так, дороги наші ся розыйшли. Хоть рѣдко-рідко мы ся и обмінювали теплима вісточками. Але послѣднєе письмо прислав на мою ужгородську адресу уже не Еміл. Бо отправительницѣв была доктор Балецкі Емілне (його супруга).

З тревожным чувством в середині януара 1982-го рока брав я в руки конверт, в лѣвом углу котрого была тонинька чорна ленточка. И запалив я на свойому письменному столику зелену лампу, бо уже ся смеркало. А на добротном білом паперѣ в чорной оправі, мадярским шрифтом мустьв прочитати слѣдующее:

„Университет имени Лоранда Етвеша з глубоким жальом извіщає, што доктор Еміл Балецкі, университетський доцент, бывший завідующий кафедрою русской філології филозофського факультета, носитель Ордена Труда серебрянной степени, Золотой медали Мадярской народной Республики за заслуги, заслуженный работник Просвещения, сден из основателей журнала Мадярской Академіи Наук Студія Славика, на 63 году своей жизни помер. В його особі мадярска славистика утратила єдного из отличных преподавателей...

Глубоко опечаленный доста довго не годен був я прийти до себе...

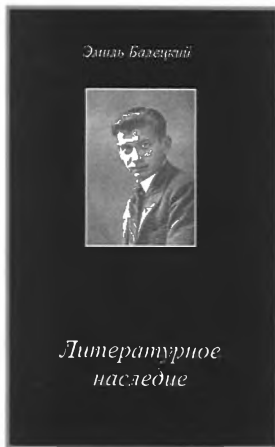
Утѣшало лем того, што не безслѣдно прожив я в Будапештѣ довгі місяцѣ коло мудрого и ерудованого друга нашей щедрой литературной молодости.

В. Сочка-Боржавин
Ужгород, 2001

Еміл Балецкий и Вацлав Фільчак - документы дружбы и сполупраци

Упоминающийся у рефераті Оксаны Ташкович поляк Вацек, котрого Юрій Керекеші подозривав, як англійського шпіона - се никто инший, як будущий знамый польський историк, спеціаліст по исторії Мадярщины, професор Ягеллонського університета Вацлав Фельчак, автор обоюющей „Истории Венгрии”, котра выдержала два выдання на польському языку (1966, 1983) и ряда основных спеціальных изгядовань по исторії мадярської національної політики XIX столітія.(1)

Вацлав Фельчак був мало старшим вуд Е. Балецкого - вун родився 29 мая 1916 рока у

Андраш Золтан

селі Голбіце (Лодзьське воєводство) як восьмий, самый молодий дитвак селянської родини, котра мала коло 20 гектарув землі (завто представителі „народної” власти пuzніше именувають його „кулацким сыном”) (2). Предкы по материнській лінії относилися ид шляхті, репресовануй царськими властями позад участія у польських восстаніях 1830 и 1863 рокув и

збіднівшуй у результаті конфіскації владеній. Середньое ошколованя вун дустав у гимназіях Плоцка и Торуня, послі здачі испытыв на атестат зрілости у 1943 році, вун записався у Познанський універзитет, де изучав исторію. По совіту єдного из своих професорув, вун зачав изучати мадярський язык и заниматися исторійов польсько-мадярських отношеній. У 1935 році Фельчак був єдным из основателюв и руководителюв Кружка Братув Мадярщины у свому універзитеті: у 1936 році В. Фельчак первый раз приїхав у Мадярщину на літні курсы мадярського языка и культуры у г. Дебрецені. У юнію 1938 рока як стипендіант польської державы, вун приїхав у Будапешт у цілях збора матеріалув діла докторської дисертації. (Матеріалы, изобрані ним у сись період, изгоріли пуд час штурма Будапешта у децембрі 1944 рока). У Будапешті В. Фельчак жив у колегіумі им. Й. Етвеша (Eötvös Collegium). Стипендію вун достав на два роки, айбо послі того, як у августі 1939 рока поїхав дому на літні вакації, йому не сужено было ухосновати польську державну стипендію на другый рук, так як польської державы на дакулько рокув не стало. Точніше, она продовжала существовати у подполью, у еміграції, дякувучи таким людям, яким був Вацлав Фельчак.

До отїзда на Утціюзнину у августі 1939 рока Вацлав Фельчак устиг познакомитися у Будапешті из Емілом Балецким. Про сесе свідить екземпляр томика поезії и прозы Е. Балецкого „Вербный трепет” (Ужгород, 1936), подарованый - согласно подписи - автором В. Фельчаку 3 юлія 1939 рока.(3) По сведениям мадярського историка-полоніста Иштвана Ковача, они познакомилися у Институті Польської Культуры у Будапешті.(4)

Еміл Балецкий родився 21 фебруара 1919 рока у Карпатах у селі Гукливому (укр. Гукливий, мад. Hukliwa , офіційно из 1904 рока, Zugó, комітат Берег (5),) у родині залізничара.

Еміл Балецкий устиг родитися ищи мадярським гражданином, так як у день його рожденія сися територія принадлежала ищи ид Мадярщині, айбо скоро она была окупована чехословацьков армійов и по Сен-Жерменському мирному договору (10 сентября 1919 рока), отойшла ид Чехословакіи. Е. Балецкий провюв своє дїтство и дустав

начальное ошколованя у селі Чинадійово ок. Мукачова, из 1929 до 1937 рока вун учився у Мукачовській Руській гимназії, по окончанию котрої записався у Празький Карлов Університет. Еміл Балецкий уже у гимназичні роки писав стихи и розкази, вун публіковався, зачинавучи из 1935 рока у мукачовських и ужгородських новинках, а у кінці 1936 рока вийшла його „перва книжочка”, уже споминаний „Вербный трепет”. Коли веснов 1919 рока розпалася Чехословачія, и його рудна Подкарпатська Русь была соединена из Мадярщини, Е. Балецкий лишив Прагу и переїхав у Будапешт, де и продолжив ошколованя у Будапештському університеті. Як и у Празі, так и у Будапешті, вун займався словянськов філологію, айбо до 1943 рока не переставав писати и стихи.

Вацлав Фельчак, як мы виділи, у момент начала II Світової війни находився дома. Вун не був мобілізованим, бо числився загатарним стипендіантом, завто не принимав участія у боях. Послі септембрської катастрофи вун включився у польське движєніє сопроотивленія на боці Партії Праци, - партії християнсько-демократического направлєнія (подпольна Польша управлялася широков коаліційов довоенных партій, из котрых Партія Праци была майвляительнов). Дякувучи його прекрасному знанію мадярського языка и знакомству из мадярськими реаліями и из многима влиятельными мадярами, вун дустав заданіє організовати у Будапешті пункт связи межи державов и правительством, котре находилося у Парижі, а послі капітуляції Франції, у Лондоні.

В. Фельчак приїхав нелегально у Будапешт у кінці мая 1940 рока, де и приступив ид організації связи (телеграфної и курьєрської) межи емігрантським правительством и його подпольним представительством у окупіровануй Польщі. У період из 1941 до 1944 рока многократно (бульше 70 раз) переходив нелегально через мадярсько-словацький гатар и Высокі Татри у Варшаву, перевозячи дипломатичну пошту и гроші. У тот же час у Будапешті робив у інституті польської культуры, принимав участие у редакції и писав статті діла ротопринтного еженедільника польських утікачов у Мадярщині „*Nasza Swietlica-Materialy Obozowe*”, и также діла нелегальної польської періодики, издаваної на території Польщі. У його задачі входила и вербовка курьєров межи словяноязычної студентської молодежи. Завто вун, майже послі приїзда у Будапешт, нараз возобновив знакомство из Емілом Балецким.

Документи совмісної праці Вацлава Фельчака из Емілом Балецким сохранилися на боках скромного по вонкашнуй формі, айбо качественного по своїому содержанию, польського еженедільника „*Materialy Obozowe*” (там регулярно публіковалася знама польська

поетеса Kazimiera Illakowiczówna). На сись часопис я обратив вниманіє знакомлячися из довоєнним творчеством Еміла Балецкого по основательный бібліографіческый статі Михаила Капраля. Туй, у связи из статёв Е. Балецкого „Литература болгарского народа” приводится редакціонна замітка: „Въ связи с открытіємъ второго по числу славянського института в Будапештѣ, а именно Болгарского института, печатаем статью Е. Д. Балецкаго, появившуюся на страницах польского журнала „Материалы Обозове”. (6)

Другу ссылку однайшовим уже сам, перелиставучи сохранившіся номеры угородської новинки „Русское Слово” за 1941 рук у Національнуй и Парламентській бібліотеках у Будапешті. У номері вуд 10 децембра 1941 рока (с.4) поміщена замітка из оглавлєнієм „Польскій журнал о нас”. Польскій журнал „Матеріалы Обозове”, выходящий у Будапешті, в номер от 1-го сего декабря помістил статью молодого польського историка, большого друга угрорусского народа В.Ф., о нашей літературі до мировой войны. Статья написана с большой любовью к нашему народу и несомненно является цінным вкладом в русско-польскую дружбу”).

Из сёго слідовало бы, ош Вацлав Фельчак сам написав статью по исторіи угро-русской литературы. Така інформація могла поступити у редакцію новинки скорше всього вуд Е. Балецкого, котрый бив звязанный як из Вацлавом Фельчаком, так и из редакційов новинки, у котруй вун у тот час регулярно публіковався. Айбо упоминанный у замітці текст представлял діла мене великий интерес независимо вуд авторства, так як мож было предположити, ош и у случаю авторства „В.Ф.” його информатором муг быти лем його ближайший цімбора Еміл Балецкий.

Обі сисі ссылки представлялися дуже цінними діла нашої теми, айбо перевірити їх было нелегко, бо у Будапешті у доступных мені публічных бібліотеках не сохранилося ни єдного номера вышеспомянутого еженедільника за 1941 рук. (У Національнуй Бібліотеці им. Сечені є лем отдільні номеры за 1943-1944 роки). Дуже слабо представленый сись еженедільник у великих бібліотеках Польші. Його зовсім не є, наприклад, у Ягеллонській бібліотеці у Кракові, ушиткого дакулько номерув за 1941-1943 роки має бібліотека Варшавського університета, за 1941-1942 роки - Архив Новых Актув (Archinum Art Nowych) у Варшаві.

У сьому послідньому хранилищі за интересующий нас 1941 рук є лем единственный номер 19 вуд 18.05. (7) Два-три номеры за 1942 рук має Національна бібліотека у Варшаві. Сама богата, хоть и неповна колекція номерув сього журнала находится, по нашим свідєтельствам, у бібліотеці Кафедры мадярської філології Варшавського

університета. И фактично у сьой бібліотеці нам удалося найти упоминання статті.

Польський варіант статті „Литература болгарского народа” под именованям „O literaturze bulgarskiej” поміщений у номері 41 вуд 19 октовбра 1941 рока. (10) Статя має допoлнительное именованя „Z okazji otwarcia Instytutu bulgarskiego w Budapeszcie” и редакціонну замітку, у котруй указано на значеніє откриття другого польсько-словенського Інститута культури у Будапешті. (11) Статя пудписана повным имням Е. Балецкого у польській транскрипції, указані также инициалы товмача: „Emilian Balecki w tłum W.F.). Сесе є первый хронологічеський документ, однозначно підтверждающий сполупрацу Е. Балецкого из Вацлавом Фельчаком на боках часописа „Nasa Swietlica – Materaly Obozowe”. Друга ссылка привела нас ид статті под именованям „Terra incognita” (12), котра на самому ділі розказує про исторію подкарпатської, т.е. „угро-русской” літератури, айбо она подписана у польському часописі не як „W.F.”, як сесе чекало бы ся по замітці ужгородської новинки, а як „E.W”, т.е. „Emilian Wiszczak”, частый псевдонім Е. Балецького *Въищакъ* (по дівочуй фамилии матери) также у русько-язычных публікаціях (13). Таким образом, інформація про авторство „молодого польського историка, большого друга угро-русского народа В.Ф.” представляє собов сознательну містифікацію, у дійсности же В. Фельчак мут быти лем товмачом и літературным редактором текста. Як бы ни было, вышезгадана статя представляє собов сознательну містифікацію, у дійсности же В. Фельчак мут быти лем товмачом и/вадь літературным редактором текста. Як бы то ни было, вышезгадана статя представляє собов примір сполупраци Е. Балецкого и В. Фельчака.

Перелистувучи сохранившіся номеры журналу „Nasa Swietlica - Materiały Obozowe” у бібліотеці Кафедры мадярської філології Варшавського університета, мы отнайшли ищи єдну статю, котра была написана, очевидно, Е. Балецким. Текст под именованям „Ugro-ruski teatr” поміщений у номері 10-му вуд 1 апріля 1942 рока. (14) Сися статя подписана инициалами „J.W.” (Jemeljan Wiszczak). Поруняєме также цитату из стиха Е. Балецкого „Карпатским апостолом” „Nie mielu „karpackih apostolow” troszcy sie o jej losy i zdradza zapal wejścia do jej przybytki, w jej „truscoboy, jamy, szeszeli”) (15), и также совпаденіє думки про отсуствіє теоретичної науки по літературу у „карпатороссов” из статев „Flat, ubi vult”. (16) Статя написана по поводу выхода книги: Евгений Недзельский. Угро-русский театр. Ужгородъ. 1941.

До теперь сисі три тексты свідіельствуют про сполупрацу будущего знамого мадярского слависта Е. Балецкого - тогда ищи знамого русинського літератора - из будущим знамым польським

историком Вацлавом Фельчаком - тогды ищи подпольным політичеським діятелем. Айбо нам ищи не удалось увидіти усі номеры часописа „Materialy Obozowe”, и завто возможность дальших отнайденъ не исключается.

Андраш Золтан

Зав. Каф. укр. и рус. языка Ніредьгазської Висої

Педагогической Школы

Товмачила Маріанна Лявинец

Література:

1. Felczak, Wacław: Historia Węgier. Wrocław, Warszawa, Kraków: Ossolineum, 1966, 1983, Felczak, Wacław: Węgierska polityka narodowosciowa przed wybuchem powstania 1848 roku. Wrocław, Warszawa, Kraków: Ossolineum, 1964; Felczak, Wacław: Uгода wegersko-chorwacka 1868 roku. Wrocław, Warszawa, Kraków: Ossolineum, 1969.
2. Факти из биографии В. Фельчака приводятся по следующим источникам: Wacław Felczak. – In: Wikipedia: Wolna encyklopedia (http://pl.wikipedia.org/wiki/Wac/c5/8aw_Felczak - 19.05.2007), Frazik, Wojciech; Wacław Felczak (1916-1993). – In: Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944-1956. Słownik biograficzny. T., Kraków, Warszawa, Wrocław, 2004. 108-117, Beszélgetés Wacław Felczakkal (Kovács István interjúja). – In: Hungaro-Polonica. Tanulmányok a magyar-lengyel történelmi és irodalmi kapcsolatok köréből. Emlékkönyv Wacław Felczak 70. születésnapjára. Szerkesztette Kiss Gy. Csaba és Kovács István. Budapest: MTA Irodalomtudományi Intézet, 1986. 15-21 (Eredetileg megjelent a Tiszatáj 1981.6. számában).
3. Экземпляр хранится среди бумаг В. Фельчака в Архиве науки Польской Академии наук и Польской Академии художеств в Кракове (Archiwum PAN i PAU w Krakowie). Любезное письменное сообщение польского историка Войцеха Фразика, ученика В. Фельчака и автора его политической биографии (электронное письмо от 17 апреля 2007 г.)
4. Любезное письменное сообщение Иштвана Ковача (электронное письмо от 12 февраля 2007 г.)
5. Kiss Lajos: Földzajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1997. I: 615.
6. Káprály Mihály: Эмиль Балецкий на страницах ужгородской периодики (1939-1943). // Studia Russica XVIII. Budapest, 2000. 373.
7. Информация, полученная от Войцеха Фразика (см. выше, сн.3).
8. Sygnatura: P28247.
9. Ср.: „Niekompletne roczniki znasausa sie w Zakladzie Filologii Węgierskiej Uniwersytetu Warszawskiego” – Irena Michalak, Biblioteka polonistów węgierskich 1939-1945. – In: Biuletyn Instytutu Bibliograficznego. T. VI. Nr. 3, s. 116, poz. 235.
10. Nasza Swietlica – Materialy Obozowe. Rok II, zeszyt 41 (Budapest, 19 X 1941 г.), s. 1-3. Ср. Переизданные в кн.: Эмиль Балецкий, Литературное наследие. Под редакцией А. Золтана и М. Капралы. Nyíregyháza, 2007 (Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 20). 147-150.
11. „Z okazji otwarcia Instytutu bułgarskiego w Budapeszcie między Rządem węgierskim a bułgarskim została zawarta umowa kulturalna, na podstawie której zorganizowano w Sofii węgierski, a w Budapeszcie – bułgarski instytut kulturalny. Otwarcia instytutu bułgarskiego w Budapeszcie dokonac ma w tych dniach premier Bułgarii, prof. Filow. Po otwarciu w maju 1938 roku instytutu polskiego w Budapeszcie bedzie to na terenie Węgier druga placowka kulturalna slowianska,

посвєчена баданіям стосунків историчных заинтересованных народів. Ze względów więc koleżenstwa z Instytutem Polskim witamy serdecznie nowo-zalożony instytut kulturalny bratniego narodu i życzymy szczerze: „Zdrowej! Przy tej okazji chcemy podać w opracowaniu Emiliana Baleckiego parę danych o bułgarskiej literaturze, a zwłaszcza o największym poecie Bułgarii Iwanie Wazowie, którego 20-letnia rjecznicа śmierci przypada właśnie w obecnym roku. REDAKCJA” (s.1).

12. Nasza Swietlica – Materiały obozowe. Rok II, zeszyt 46 (Budapeszt, 1 XII 1941 r.), s. 19-13. Ср. переиздание в кн. Эмиль Балецкийб указ. соч. 159-164.
13. Ср. Káprály Mihály, указ. соч. 370.
14. Nasza Swietlica – Materiały Obozowe. Rok III, zeszyt 10 (Budapeszt, 1 IV 1942 r.), s. 19-22. Ср. Переиздание в кн.: Эмиль Балецкий, указ. соч. 165-169).
15. Ср. „О, друг, о братъ, землякъ родной, Сними въ трущобы, ямы, щели!” („Карпатским апостолам”, 1940 г., ср. переиздание в кн.: Эмиль Балецкий, указ.соч.42).
16. Ср. переиздание в кн. Эмиль Балецкий, указ. соч. 145-146.

Який язык маєме кодифікувати?

Доклад прочитаний на языковум семінарі

***„Языкова култура і языкова норма в русиньскім языку”
в Пряшові 27 септембра 2007 года.***

Не позеравучи на довгу и многостранну історію мадярські Русини нигда не мали кодифікований літературний язык на повный кіп, як тото днесь принято про каждый європський народ. Не є се чудным, кідь повзерати на їх історичный розвой за прущлї хоть лем три стороча. Мож уповісти, же стартовав сесь процес лем у послїдній четвєртинї XVIII віка, коли за Марії Терезії зачало са переписованя обывательства імперії языками вшитых народув. И хоть была ся урбаріална реформа предпринята у первый шор про економічні причини, ипен вна и объявила слабость неконсолідованого русиньского народа у языковуй сферї. Урбаріалні грамоты заповняли са на велику радость днешных діалектологув на бесїді каждого села окремо з хоснованєм по булшуй части тогдашньої мадярськуй графікы (ипен на теріторії Мадярського королївства и проживала булша часть Русинув). Уповісти мусай, што сяка, вадь подобна ситуація была характерна на тот час про многі народы. Доста лем припомнянути за латинський язык у літургії, вадь науці сых народув.

Проблема про Русинув зачала рости по тому, як сосїдні народы єден

Михаил Канраль

за другим зачали нормовати свої літературні языки на базі їх демократизації, т. е. приближавучи їх гу живуй народнуй бесіді, а сегінь Русины пушли у цалком другый бук. Педіг зачали, ги булшость. Граматика букваря Іоана Куткы 1797 года была цалком у дусі такої демократизації. Вна дефакто (кідь уважати на її функціоналну вагу про русинську сосполность тых годов) кодифіковала нараз три стилі тогдашнього русинського літературного языка. Тот про каждодені світські потреби був доста приближенный гу живым народным говорам. Через кажді дакулько годов сесь „Букварь...” переуздавав са и заганяв са на каждую парохію (булше ги 600 на тот час), так же ипен ёго яло кваліфіковати як перву и доста резултативну пробу кодифікації языка про обывателюв южных склонув Карпат на основі містных діалектув. Айбо не пушли Русины за велёчестованым ужгородським каноником, а, як ём казав переже, у другый бук. Майпознатый містный граматик Михаил Лучкай прямо заявляв у своуй роботі 1830 года, ож бесіда простакув нияк раз не валовшна быти возвигнута на висоту літературного языка. „Закріпили” сесь вектор двиганя сосполных сил, коли Русины взяли на ся функцію объединяти вшитых восточных славлян пуд єдным прапором, політики во главі з Добрянським и славні будителі половкы XIX стороча и пуздніше.

Не є ниякого чуда, ож лем на самому кунціви прошлого тисячрочя булшость Русинув дозріла до наладження властного літературного языка на базі живых народных діалектув. Не мож повісти, же и скорі не было мудракув межи Русинамы, котрі ратовали за сесь путь. Доста туй припомнянути славное имня академика Мадярської академії наук Антонія Годинкы, котрый ищи на зачатку 20-ых годов прошлого стороча зачав писати на руднум про нього южномараморошськум діалекті. Айбо містна інтелігенція и надале игноровала цалком природню, як было ясно про булш серенчливі народы ищи перед стовков годов до сёго, путь у языковум будованю. Булше того, хоснувучи преклонный возраст старого академика примудрили са робити се демонстративно и в 40-ві годы у діятелстві Пудкарпатського Общества Наук (прообраза Русинської Академії(!), ліпші на тот час і представителі Николай Лелекач и Федор Потушняк. Прозріла унгарська научна еліта скоро и такой нараз по прибытю братув з востока в октовбрі 1944 года, айбо было вже пуздно...

Такой по войні традиційні русинські културні центры были удорвані од мадярських Русинув, хоть то вже и нич фактічно не рішало ни про них, ни про самых пудкарпатцюв.

Днешный русинський ренесанс повстав у Мадярщині, як и всяди инде, вже лем на зачатку 90-ых годов XX. стороча по крахови комуністичных режимув у Централнуй Европі, коли сегінь Русины

зачали зясь двигати голову и глядати властну ідентичность. Мож уповісти, ож заново, як и у других державах, зачали од нулы, бо такой дві генерації містных обывателей, хоть и дашто чули уд дідув за Русинув, не доставали ниякого властного вошколованя; была перервана хоть якатака писемна традиція.

На момент заложеня Організації Русинув у Мадярщині, первых публикацій на материнському языкови у цілуй державі обстали два села на периферії, де булш-менш компактно жили люде, котрі не были докус асимілевані: Комловшка и Мучонь. Ипен родакы Комловшкы Габрел Гаттінгер и Юдіта Кішшова перві авторы и редакторы новодобых мадярських изданій. Містный рудный комловшський діалект вны намагали са воздвигти до уровня литературного языка. Что само по собі нелегка праца, тим булше што вна, ся праца, потребує як мінімум булше сил, як и самых авторув. Чим дале, тим булше вливають са в сесю роботу и пудкарпатські авторы. И ту явным и вострым образом повстає перед нима, як и перед булшов частєв днешніх Русинув Мадярщины (а нима суть родакы Пудкарпатя) перва и природна проблема, комловшський діалект про них є малоприйнятым, тым булше, што и влив литературного словацкого языка на вуходивших словацкы школу редакторув (у русинській Комловшці за соціалізма фунговала словацка школа!) давав са знати доста ясно. Уровінь языковий, як и фаза асімілованости містных русинув добрі замітна на сторонах русинській періодикы первых рокув. Вуходячи з аналізу русинських масмедіа 90-ых годов у Мадярщині, накурто мож повісти лем єдно: языкова сітуація была катастрофална...

Не наладило і до кунця и майдорогоє, што са тиче типографської роботи, періодичное вуданя „Всержавный Русинский Вісник”, котрое зачало вуходити у кунцєви 1999 года у журналному форматі и было, так ми са видить, крочайом уперед не лем за формалнов мінтов. Булше міста на сторонах центрального русинського періодичного изданія достали и родакы з Пудкарпатя, котрі, печатавучи са у містных новинках, чим дале, тим активнійше зачинають вмішовати са у русинське языкове будованя у новонавернутуй про многих из них Утцюзині -Мадярщині. Сеся тенденція у языковому впросі ищи булше усилила са позад кардинальных політичных змін у руководстві Всержавного русинського самосправованя у Будапешті 2002 года, котра лем закріпила на формалнум уровні домінованя у русинському сосполному животі Мадярщины родакув из Пудкарпатя, котрі, однако, донесли за собов и тамошні нерішені языкові проблемы. Проблемы сі носять як объективный (богатство діалектув, котрі гу тому ищи и доста силно розличавуть са межи собов), так и субъективный характер (катастрофальный положай днешніх Русинув в Україні, брак моральных,

а усі -языковых авторитетув, функцію котрых у булш цивілізованих народув исповняють писателї, політики, новинарї и т. д.). Ипен язык періодики у первый шор є тым глядилом, у котрому добрі видиме вшыткі слабї и муцні (кедь дако найде такі) боки днешной языковой сітуації у Русинув Мадярщины.

Ипен на сьом полю, як ми са видить, у подалшому мала бы са формовати його будучность. Надїяти са на школу у тому состоянню, у котрому суть неділіні класы у Комловшці и Мучоню, не мож. Добрі бы было, кібы вны сповнили хоть лем функцію захраненя, „конзервованя” тых позостаткув містных русинських діалектув у мадярській провінції. Час про тото не є майгурший.

Кедь ужем заговорив за періодику як глядило днешнїї языковой сітуації в Мадярщині, треба спершу вповісти за журнал „Русинський Світ. Общественна, інформаційна новинка русинув у Мадярщині”, котрый регуларно раз на місяць (што само по собі уже добрі, порувнювучи з тым, што было!) вуходжать у Будапешті з октовбра 2003 года (на август 2007 года вуйшло вже 46 чисел). Нараз уповім, ож по вшытких параметрах, котрі яло сповняти періодиці всдержавного уровня, се доста замітний крочай допереду. Радує, наприклад, то, што послідні годы усі двадцять сторон новинки писанї лем по русинськы (по мадярськы вуходжує каждый другый місяць отдїлна прилога). Дякувучи робутникам редакції за ту велику працу, што и привела гу днешнім красным резултатум, мушу ищи раз напомними їм, ож од їх подалшого каждоденного труда над каждым словом, каждым шориком у текстох новинки буде у многум зависїти судьба русинського языка в Мадярщині днесь и у майблизжуй будучности. Што са тиче якустных характеристик языка „Русинського Світа” и ежегодника „Календарь-Альманах” (вуходжовав у 2000-2006 годах), уповім лем едно: вун, язык днешной мадярській русинській періодики, добрі илюструє вшыткі тоти слабости, што характеризувуть зачаток становленя новуй языковой нормы. Гу идеалным стандартум, накурто кажучи, ищи далеко. Беручи у руки свіжу новинку, все собі думаву: кедь Русины будуть писати так, ги малювали чи малюють їх малярї прошлости и днешнєсти (до теперь такой каждое число „Русинського Світа” богато илюстрованое майліпшыми їх роботами), сміло зможуть уповісти, ож їх русинський литературный язык є межи иншыма европейськыма языками ничым не гурший и не заопсталый.

Айбо ищи раз мусай признати, ож судьба русинського языка днесь рішає са на май ширєму полю. По русинськы мавуть са писати днешні новинки, говорити радіо, функціонувати вшыткі русинські інституції, котрі фунгують у державі. Парадоксально, айбо того ищи не є днесь усягды. Русинське радіо днесь, наприклад, наполовку сякое-такое

русинськє, наполовку мадярськє...

Задача днешніх передашув русинського самосправованя номер еден -пудготовити кодифікацію мадярського варіанта русинського літературного языка.

При сѣму, ми са видить, майпервое, сохранили позостаткы бесѣды обывательов Комлошкы и Мучоня на лексичнум уровню, годно быти, и даякі їх граматичні особености. Лем у толерантнум и демократичнум языковум „котлові”, при вухоснованю языковых окремоостей ушыткых Русинув Мадярщины, їх інтелектуального и творчеського потенціала на конець годен повстати язык, котрый и захранить у будучности малый наруд. Ясно, ож Русины Мадярщины будуть чувствовати вплив сосѣдуд. При такому пудзному зачатку у сѣм роботѣ, мавуть вони и свої преференції: годні са без великуй намагы приспособити гу тым языковым нормам, котрі суть єденакыма про Русинув з инших стран, максимално вухосновавши богату практику сосѣдуд у сѣму, як указує са, сложному вѣпросѣ.

Менѣ са видить, ож ипен сяк, не перенимати готову языкову норму у словацкых Русинув (бо вна, як дако каже, близжа гу діалектум Комловшкы чи Мучоня), не міряти на са пудкарпатські варіанти (бо вны рудні суть булшуй части днешных мадярських Русинув), а формовати свуй окремый варіант русинського літературного языка (при сѣму максимално намагати са глядати путѣ гу общерусинськѣ койне, за котрый зачали вести бесѣду Русины на Третѣму языковум конгресѣ в септембрѣ 2007 года в Краковѣ; туй, наприклад, лично я хоснуву „ї” на позиції давнѣго ятя, котрый сповняв колись сѣ графичні функції (указовав на мнягкость подакотрых переднѣязычных), и роздѣлный „ѣ”, уніфікуючі вшыткых нас новостѣ, заведенѣ недавно нашыма словацкыма колегами). Се значить, ож спершу отвѣтити на простенькі вѣпросы. Возьмім до рук нашѣ печатанѣ тексты, побзерайме на нѣ, мерькувучи за каждую букву, каждый печатаный знак. Як маєме писати: русинський чи русинский, вадь русинський? Приглашеня чи приглашение? Мадярськуй чи мадярської? Майбулшый чи найбільший? Жывот, чи живот? Вісник, чи вістник? и т. д., и т. д. Мусай формовати и свою властну лексику. Хыбить Русинам, наприклад, сосполна, научна термінологія. И туй не грѣх поглядати дашто по словарях (їх не є так мало, ги дако каже), а даколи не буде хыбов и властный неологізм. Русинські писателѣ, новинарѣ и філологы не мавуть са бояти словотворчества. Час ушытко поставити на місто. Вувѣричи усе легше, ги наладити, создати дашто новѣ, ищи гу тому животосхопнѣ.

Задача мінімум на днешнѣму етапі, як видиме, -упорядоченя (чи упорядкованя) орфографії (чи правописаня?). Се первое и май (вадь

най) важное, на муй (вадь муй/муй) взгляд! Нико из філологув не вповість, як має са писати, бо на того не є об'єктивнуй мірky. Вшиткі лексичні и граматичні варіанти мавуть еднаку годноту, важно иншое: вуробити ЄДНАКУ языкову норму про вшиткых культурных людий, каждый из котрых має добровольно признати сю норму, даколи при сёму и одказати са от свого рудного, материнського, про благо властного народа у цілови.

Кідь конкретніше, мені са видить, зачати треба зо складання ортографічного словаря тисяч ходь лем на 25-30 з граматичныма таблами, де буде мінта русинськый словозміны про вшиткі филії слов містного варіанта русинського літературного языка. Из словарём, як ми са видить, не мало бы быти великих проблем, доста припомнянути туй словарі, што увіділи світло світа у Словакії, свіжі роботи у сьой области Митра Попа и Ігоря Керчи, на базі котрых, не забывавучи за властні „мадяризмы”, мож составити властный словник. Туй, хоснувучи тоту можность, же-м межи колегами языкознателями, уповім за послідній словарь, же є фантастичным дарчиком про Русинув в ушиткых країнах. Сякого високофахового словаря ищи зьме не мали. Днесь лем една проблема, як го якмай ефективно вухосновати на благо народа, што все мав недостаток філологув, з єдного боку, а з другого - фурт му хыбіло похоплиня вшиткуй туй важности як про днешню егзістенцію, так ищи булше -будущность народа, ЛІТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА. Доста лем послухати, як са гризуть межи собов поєдні „писателі”, я вже не кажу за безапелационность аматерув, котрі нияк не годні похопити, ож каждый літературный язык є дакус штучный. КАЖДЫЙ, лем єден є сяким булше, другый -менше. Ниякый літературный язык не годеи быти идентичным материнському языкови, тым булше про Русинув з їх богатством локальных діалектних особенностей.

Мало тяже буде з граматиков, де ми са видить, треба бы вухосновати языкові особенности майзападных про Пудкарпатя ужанських діалектув, котрі булш менш природно зєєдинили бы Русинув Мадярщины з родаками у Пудкарпаті и на Пряшовщині. Туй на помуч мала бы прийти днешня языкова ситуація в Мадярщині. Вшиткі, ко пише по русинськы днесь, годні са умістити за єдным не онь таким и великим круглым столом и найти консенсус у майважному на днешній день про Русинув Мадярщины ділі, котрым є кодифікація літературного языка.

Михаил Капраль

По слідам исчезнувших русинув у Пенислеку

Иштван Чемез

Введеніє

Село Пенислек розположено у області Саболч-Сотмар-Берег у юго-восточній частині. Число жителів із часом зменшується, типірно складає 1275 чоловік. Сесе, приховане у прямому значенні, село, межує із областями Гайду-Бігор і із Румунії. Поза піщаним, схильним до швидкого висихання поверхневим ґрунтом, селяни не рахували важливим і створення колективного господарства. Важкі умови існування примушували більшу частину чоловічого населення працювати у дальніх містах і жити у робочих общежитіях, ваді доїжджати на роботу.

Іменований села Пенислек стало відомим у 60-роках у державі і також за гатарами поза соціографії Антала Війга „Стояча вода”, котра була опублікована у журналі „Валовшаг” (Valóság). Ся публікація викликала не тільки велике незадоволення соціалістических властей, а і потрясла їх основи, бо нарисувала картину життя села, лишившогося на самоті із своїми бідами і соціальними проблемами. „Стояча вода” була повторно опублікована у 1975 році у томі Антала Війга „На краю ліса, у Нірі” („Erdőháton, Nyíren”), котрий относився до серії книг „Открытие Мадярщины” і був одним із найвостребованих книг між читателями.

Недостатком відмінної публікації, викликової бурю скандалів, було якраз не то, у чому тогочасні влади, а частинно, і жителі Пенислека обвиняли автора, т.е. дуже темному зображенню життя села, (одним тоном сильніше від темного), а то, що у соціографії не згадується про один дуже важливий відомий і до того факт - що більша частина жителів Пенислека русинського походження, котра майже повністю асимілювалася.

Предпосылки и причины этнического изгладования

У реєстрі населених пунктів Мадярщини за 1892 рік знаходимо, що село Пенислек Сатмарської жупи, району Нодь Кароль має населення числом 1334 чоловік, із якого мадьяри складають 254 чоловік, німці - 10 чоловік, волохи (румуни) - 49, рутени (русины) - 1019 чоловік, т.е. більше двох третей населення (76,5%) були русинами.

Там же представлена статистика по віроповіданню: римо-

католиків - 120 чоловік, реформатів - 56 чоловік, жидів - 78, греко-католиків - 1165. Из сього слідує, ош часть мадярського населенія была жидувського віроисповіданія, а русины и румыны были греко-католиками. За прошедші 110 років у селі пройшла ассимиляція двічі. По віроисповіданію прикитчно ушыткі стали греко-католиками (у 1999 році - 2 чоловіка, реформаты, 21 чоловік римо-католики, 1042 - греко-католики). По родному языку, національному идентитету - майже ушыткі - мадяры.

Интересным было и того, ош русинськoe населеніє Пенислека у 1890 році жило межи мадярами, там жили ищи подагде другі національ-ности (румыны, німці, словаки).

Знаючи про сисі факты, я написав письмо меру Пенислека, у котрому объявив про наміреніє етнічеських изгядовань, прикапчавши до нього рекомендацію Общества Русинув Мадярщины. Айбо отвита на своє письмо я не дустав.

Завто я отправився раз у Тисабеч, де мене приняла єдна мила родина из Пенислека, уд котрої я дустав цінні діла мене інформації, т.е., кого варта там найти, де мож найти ночлег и т.д. Сися родина позад родакув часто посіщала Пеніслек, завто могла мені дати и предметні інформації.

Так, 5 новембра 2001 рока я поїхав у Пенислек и уже у передобіденный час достався у село из бока Нір-Батора. Первое, што я увидів, був цвинтарь.

Цвинтарь

Цвинтарь находится на пісчаному горбі у сівернуй части села. Из села у цвинтарь веде крутий пісчаний путь. На верху пісчаного горба возвышаєся рітуальное поміщеніє. По бокам пути розположені могили.

Землі поселенія у XVIII столітію перепродавалися, як не мавучі великої ціны. Владільцями половини теріторії была сімья Редої, и ищи коло них и другі: маріяповчанські базиліты, сімьї Кедловіч, Вінклер и Бернат. У кунци столітія туды поселили подкарпатських русинув, и сим зачалася нова исторія Пенислека.

Позад того, ош недавно був Поминальный день (Halloták napja), усі могили были приведені у порядок. Старі могили были зароснуті акаціями, на деревляных хрестах надписи уже были стерті. Глядаючи сліды русинського прошлого, мож было, на жаль, стрітитися лем из обіднівшим вкусом, бо майже усі пам'ятники были єднакі, они отражали лем матеріальное состояніє родин усопших, вадь то, який матеріал був иппен под руков містных каменщикув. Пам'ятники выглядали шаблонными, надписі изроблені лем по-мадярськи.

Фамилії умерших у більшості мадярські, хоч фамилій словянського походження було % на 30 було на цвинтарі, як у телефонних книгах. Я не знайшов ні єдиної кириличної надписи, лем мадярські. Айбо стрітимося із єдним обычаем, котрый мож отнести и до словянським. На одному из деревляных хрестув по обоим бокам горизонтальної части висіли чоколадки. Возможно, то была якась дитська могила, айбо не было на ній ні надписи, ні ніч.

Сільська мерія

У парковці коло мерії стояло лем єдно авто луксушної марки, як выяснилося затым, ош то была машина мера.

Мене майже через пару минут прийняв мер села, котрым оказалась приблизно сорокаручна моложава жона, котра привітливо стрітила мене и посиловала кавов и без мого вопроса розказала, чому не отвітала на моє пиьмо. Сущностью її розказа было то, ош она ніч не знає про русинув у селі, не читала и соціографію Антала Вийга. Коли она дозналася, ош я принюс її из собов, попросила дозвол на ксерокопю. Я предоставив у її распоряженіє „Стоячу воду” и относящюся и до 1890 року статистику села Пенеслек. Она розказала мені, ош її выбрали другый раз мером, чоловік її – бізнесмен, має підприємство, котре занимается виробом молочных продуктув. Оно дає роботу 5 чоловікам, и открываєся возможность ищи діла 5 чоловік, кидь удасться выграти грант. Роздвоєніє села происходило также позад того, ош часть жителюв поддержує родинный бизнес, друга часть обвиняє їх у родинных тісных связях.

Накониць доставим возможность запозирати у метричні книги села. Мер, видячи муй интерес, обы помочи моєю роботі, позвонила директору школы, містному греко-католичеському священникови и также єдному из жителюв села, котрый збирив містні пам'ятники исторії.

Метричні книги мені у распоряженіє дала Маріка Кюзмошний. Її личность интересна тым, ош она была родачков моих тисобечських знакомых, а кромі того, її фамілія споминаться у соціографії Антала Вийга, она тогды была восьмикласницёв. Я сохранив единственное воспоминаніє при бісіді из ньов - гурький смуток. Може то то было позад книги Антала Вийга, котра подняла проблемы Пенислека, айбо розрішити їх не удалося.

Навірно, и от мене не чекала ніч, айбо дуже сівешно помогала у моєю роботі.

Перепозираючи метричні записи, я не знайшов ні єдиної записи по-русинськи у XIX столітію, бо скоріші не мавим возможности перепозирати, може и не сохранилися. Изглядувачи 1896-ый рук, я

натрафив на потрясаючі данні. Из 86 родившихся живыми дітей, лем 40 из них достигли 14-літнього возраста, т.е. из родившихся тогды живых дітей булше половины умерло маловозрастными.

Імре Поп

Недалеко вуд меріи у прекрасному домі, обсаженому особенным видом смerek, живе Імре Поп, председатель Партіи Селян Пенислека. На керетишови обявленіє: „Продаєся квасна капуста”. Імре Поп и його жона прекрасно мене прийняли. По ходу бисіды выяснилося, ош Імре Поп русин, и вун збирався не лем просто поддерживать мои изгладованя, а дуже тому радуєся. Як вун розказав, уже роками глядять когось, кто бы занявся изученієм и описанієм культурного наслідства Пенислека.

Імре Поп уже на пензії. Вун найшов и указав нам русинський бетлегем из церквочков, ченговами. Маленького Исуca и овечок там не было, айбо газда обявив, ош до Рождества усі фігурки приведе у порядок. Под час того, коли я фотографовав, попросив, обы я прийшов на Рождество и засняв, як они из молодыми його учениками из Бетлегемом ходять из хыжі до хыжі.

Предметув, як ся каже „русинських”, вун бульше не муг указати и уповів, ош Біблію по-русинськи вадь даякі документи по-русинськи я напрасно глядаву, бо їх у селі не є.

Русинський, вадь як вун хосновав, руський язык, полностью був ліквідований от момента пришествія совецьких войск. Доты Служба Божа была на двох языках, по-русинськи и по-мадярськи, айбо послі 1945 рока, лем по-мадярськи. Імре Поп памятає, ош до прихода совецьких войск, у дітстві у церкви співали так:

*З нами Бог, розуміте язици
И покоряйтеся славі, яко с нами Бог
Славіте Рождество
С нами Бог, розуміте язици*

Вун попросив перебачити за своє „знаніє руського языка” и за допушені неточності у произношеніи. Объяснів сесе тым, ош у селі люди уже давно не рахувуть себе „руськими” и ганьбляться, ош дуже забули свуй язык.

Я пробовав изробити и магнітофонный запис, айбо муй магнотфон изгубився. На помощ прийшов Павел Петрецкий, русин, як признався. Вун мав доброе снаряженіє, бо звык записовати Божественні Літургії, и я из його техніков изробив прекрасні записи співанок у исполненіи Імре Попа.

У нього у гостях я убідився, ош пісчаний грунт не такий уже неродучий. Про сесе свідітельствовали прекрасної якости капуста и

огромні дині. Треба лем любити землю, знати її обробляти, се може давати прибуток и у Пенислеку.

Майголовнішоє наслідіє русинства - греко-католичеська церков и віра

Єдинственна церков у Пенислеку - греко-католичеська. Она поражає даже розмірами. На другый день мого перебуванія я прийшов точно на ранишню Службу, на котру прийшли крім мене девять стареньких жіночок. По описанію Антала Вийга церков вміщає 3500 чоловік, айбо по моим рахункам - 1000, айбо и так вірники якось тратилися у сую огромнуй церкви.

Послі Службы я стрітився из Міклошом Золчаком, котрый єден рук є душпастирєм общины. Дознавшись про ціль мого приїзда, радо предложив свою помощь и став моим поводырем у Пенислеку. Из його помощью я посітив майстаршого жителя Пенислека, йому было 93 роки. Вун жив на окраїні, назывався Міклош Горват и на нашу честь заспівав русинські співанки. Из священником я посітив и директорку школы, вуд котрої я чекав значительных сведений, бо її чоловік, котрый умер рук тому, як мені уповіли, мав серйозні матеріали по исторії села. Айбо на жаль, директриса дала мені возможность лем переписати многочисленні записи свого мужа. Обы возмістити сесе, священник повів мене до бывшего директора школы Чобы Сотмарі, котрый дав мені діла изглядованя чудесну монографію про Пенислек Евы Нодьний Кошік, из котрої я дуже много дознався.

Міклош Золчак и його жона Ержийбет Келемен - творчеські личности. Вун - иконописець, а жона - поетка.

Послідньоє

Хоть ни мер села, ни опрошена молодеж не чули про русинув у Пенислеку, даже недовгі (пару дней) изглядованя доказувуть обратное. У Пенислеку асиміляція произошла майже полностью и окончательно, айбо є силы, котрі тому перешкодят.

Є намаганя даяких містных жителей, котрі способствувуть тому, обы русины Пенислека найшли себе, отнайшли бы свою культуру, и у сьому треба їм помочи.

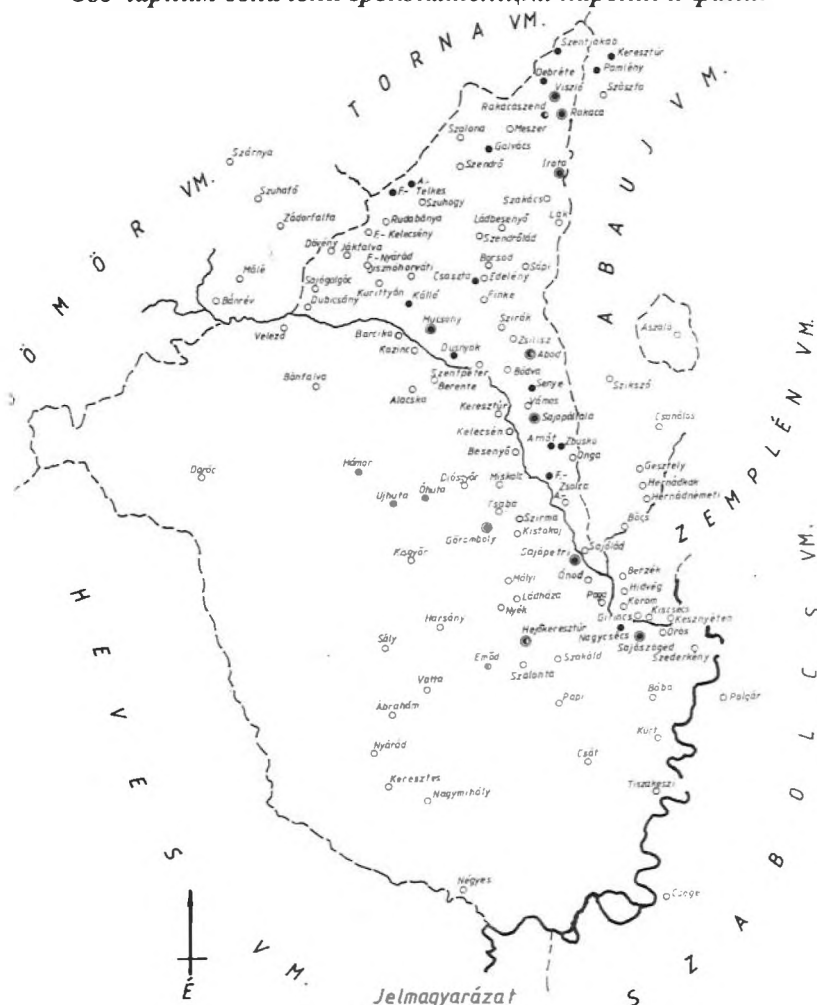
Може якраз у сьому поселенію, на сьому десятилітіями забытому місті асиміляція може приостановиться, и отнайдутся тоті культурні цінності, котрі так часто забывавуться у карпатському регіоні.

*Иштван Чемез
Товмачили из мадярського
др. Я. Сабо, др. М. Лявинец*

Русини у Гейокерестуре

Уж вецей роки Гейокерестур ма русинску самоуправу. У терашнім чаше, часто ше спомина як русински валал, а не кжде зна хто то Русини, одкадз вони пришли, кеди и прецо. А же би зме тото заявене могли правильно ошвициц треба нам попатриц на цали Боршодски комитат тедишнього часу.

**Мапа Боршодского комитату зоз 1806 року.
Зоз чарним означени грекокатолицьки парохії и філії.**

Русини споконвичне жительство историйного Подкарпатя. Жили ту у чаше приходзеня Мадярох до Панонского базену, а и присельовали ше з гевтого боку Карпатох и спущовали вше южнейше у зависносци од державних и природних условийох яки пановали у сиверних комитатох историйней Мадярскей. Вони (їх далекі предки у тот час - прим. Ред.) були жителе Киевскей Руси и после Галицко-волинского князовства. После 1340.. року за територію рускей держави ше однімаю и боря Литванци, Поляци, Мадяре, Австриянци и Росияне.

У составе Мадярского кралєвства Русини историйного Подкарпатя жию уж коло тисяч роки. Найвекше число их єст у сиверних комитатох Спишу, Шаришу, Земплину, Унгвару, Берегу и Мараморошу, же би ше уж у XIV, XV и XVI сторочю спущели южнейше до Абаую, Саболчу, Боршоду, Угочи, Гемеу и Сатмару. Їх пресельованє поспишую социални и воєни обставани, як войни зоз Турками и Татарами, медзисобни борби медзи Мадярами и Австриянами, ошлебодителна война Дердя и Ференца II Ракоция, як и вимсценє Австриякох над Русинами пре їх участвованє у Ракоцѣйових повстаньох.

Грекокатолицка церква Гейокерестура

Уж у другой половки XVII сторочя єст приселєних Русиных у Боршоду у Черехату, а концом XVII сторочя и у долині рикох Шайо и Гейо. Населюю Русини-Лемки и спод польскей власци до Мадярскей до Спишу, Гемеу, Абаую и Боршоду. (Приселєнци з Польскей наволани Поляками.)

У Мадярскей держави Русини грекокатолики маю свою Мукачевску єпархию, з котрей ше 1816. року видвоює Прешовска єпархия, а 1913. року основана и Гайдудорожска єпархия за грекокатоликох у Мадярскей.

Концом XVII и початком XVIII сторочя, пре угроженосц од турецких нападаньох, пре Ракоцийову ошлебодительну войну, та и епидемию куги пришло до барз велького умераня жительство. У велїх населеньох жительство барз зменшанє. а даєдни остави без людзох, постали пустари. Тоти пустари ше починаю насельовац зоз людзми зоз горнїх бреговитих крайох, и ту гледаю лепши условия за живот. Феудални панове, же би людзох прицагли на свойо мастки, за єден час їх ошлебодзовали од порцийох.

На основи документох знаме, же тоти приселєнци були: Поляци, Словаки, Руснаци. Найновши жридли твердза, же у боршодским

комитату зоз славянским жительством населени шлїдуюци места: Вислава, Ракаца, Ирота, Абод... Спрам тедишніх Канонских визитацийох дознаваме и националну припадносц жительства. За Церкву було интересантне знац число своїх вирних, односно конфесию жительства, же би ше знали обичаї и традиция вирних и цо треба убудуце пестовац.

У 1728. року у Боршодским комитату ище вше єст 103 места, котри скорей були населени, але постали пустари. Найвещей таки пустари було у срезу Сендро. У тедишнім чаше и Мучень бул у тим срезу. У 1730. року уж єст населених бивательох у шлїдуючих местох: Девень, Куритян, Мучень, Ормош, Казинц, Гадна, Финке, Гангач. Скоро на шицки места у Боршоду приселели ше зоз далєких местох не Мадяре, але людзе цудзей бешеди.

Приселєнци, не Мадяре, котрих до недавна наволовали „Тоти” (Словацї, Поляци–Лемки, Русини) були грекокатолицькей вири. Грекокатолицька вира створена зоз Брест–литовску унию 1596 и Ужгородску унию 1646. року. З тима уніями єдно число православного священства затримало восточни обряд и признало папу, односно створена „руска вира“ и Герко-католицька Церква. Значи концом XVII и початком XVIII сторочя велї боршодски валали населени зоз грекокатоликами Русинами. Русини и отадз, зоз того краю селели на юг до Бачки.

У XVI сторочю, у його друтей половки у Гейокерестуре уж єст приселєних Русиных. У 1757. року уж направена Грекокатолицька Церква, а матрикули ше водза од 1784. року.

Марялаки Киш Лайош, публициста у новинским напису пише же Гейокерестур и Надьчеч населени у XVIII сторочю, а Мухи и Сакалд у XIX сторочю зоз новима жителями. Вон констатує же єдна часц жителюх приселєла зоз Земплину и сушєдних комитатох, зоз горніх часцох и же су грекокатолицькей вири. Найвекша часц тих доселєнцох ше населєла до Гейокерестура. „Понеже випадло же векша половка валалу була населєна зоз нїма – за нїх основана грекокатолицька парохия, прето ту през вецей поколєня у єдней часци фамилийох ше хасновал тот словацки – правилнєйше: русински-українски язык“, – констатує ше у спомнутим напису.

Одкаль ше приселєли Русини до Гейокерестура?

Марялаки Киш Лайош указал на напрям селїдби. Спомнул Земплин и сушєдни комитати – вармедї. То Шариш, Абауй-Торна, Унгвар и Саболч. Нашо спознаня таки же гу тим комитатом треба причишлїц и Спиш и Гемер. И най надпомнеме, же Спиш, його єдна велька часц припадала Польскей держави и преїг нього руске жительство пресельовало до мадярского кральовства.

(За Мучень утвердзене же його жительство тиж приходзело зоз горніх комитатох, спомнути и сивернейши места як Вислава, Ракаца, кошицки край, а же ше їх число на яр 1697. року звекшало зоз Русинами котри ше гарли як вода зоз Польскей до Мадярскей“, та же сцеаючи од реформациі приселели зоз Дивеню древену церкву и церковни ствари.)

Вшеліак же нешка тоти вязи зоз сивернима населеннями одкаль ше населело жительство до Гейокерестура не чежко утверdziц, и думам же их треба утверdziц и баржей ше вязац зоз потомками заедніцких предкох. И то не лем места зоз котрих ше приселели, а треба ше повязац зоз потомками своїх виселенцох, котри нешка жию у Войводини у Сербіи и Горватскей. Бо у Руским Керестуре уж 1746 року жили штири фамилии приселени зоз пошеду Керестур лебо валалу Гейокерестура. То були:

Янко Кудлач и Дюрдя Чизмазия зоз валалу Гейокерестур, Янко Лутеран з пошеду Керестур и Михал Колар з валалу Керестура. (Можліве же слово о Шайокерестуре, котри тиж у Боршодским комитату.)

Як зме уж спомли, една часц нових приселенцох у вельким чишле ше населела до Гейокерестура. Ту були такой и вирски обединени. Але вони ше населели до веліх местох у тим краю – у Боршодскей жупаніи. Спрам найстаршого попису Мукачевскей епархії зоз 1806 року дознаваме же у Боршоду ест 10035 грекокатолікох. Вони жию у 10 парохийох, а 111 населених местох. То: Герембель, Гейокерестур, Мучень, Вислава, Ракаца, Абод, Сайопетри, Шайосегед, Ирота, Шайопалфала. Герембель ма 10 филияли, Гейокерестур 18, Мучень 29, Шайопетри 14, Сайосегед 10 а гевти други по меней.

Векши места зоз Русинами грекокатоліками у Гейокерестурскей парохії то Емед, Пога, Сакалд, Салонта, Нік и Надьмихаль. У Гейокерестуре 1806. року ест 377 грекокатолікох и у филиялох ише 602 души, ведно 979 особи.

Спомнеме ише и податки зоз Шематизма Прешовскей епархії после сто рокох, зоз 1908. року.

Гейокерестур як парохия зоз филиялами ма 1657 грекокатолікох, у месце 389 и 35 филиялох 1268. Уж ест грекокатолікох и у жупаніи Гевеш. Окреме звекшане число грекокатолікох у Емеду на 340 и Сакалду на 226 особи.

При Русинох-Руснацох у Войводини ест попри уж спомнутих особох, котри дали записац же походза зоз Гейокерестура и велі други, котри достали свойо презвиска од местох зоз того краю. То Емеди, Салонтаї, Надь, Абрахамски, Няради, Керестеш, але и зоз ширшого того подруча як: Малік, Гаморски, Мученски, Арновски, Курти, Пап, Сендрак, Сендерак, Бодваї, Бодвански, Жолцаи и велі други.

Єст барз вельо и заєдніцки презвиска котри зме преписали зоз Гейокерестурскей матрикули. од 1785. по 1790. рок зоз презвисками у Руским Керестуре и Коцуре, то:

Арноци	Деметер	Кираль	Миклош	Сакач	Фунтош
Биреш	Дудаш	Киш	Молнар	Салонтай	Чорба
Бобак	Жилник	Ковач	Надлукач	Сегеди	Шандор
Боднар	Завоцки	Копчански	Надь	Секереш	Шанта
Варга	Зебедней	Костельник	Орос	Семан	Шимко
Вереш	Зубко	Кочиш	Ороси	Стеранка	Югас
Гаднай	Иван	Кучмаш	Пап	Стрибер	
Горняк	Ивань	Ловас	Рожса	Такач	
Гудак	Кандрач	Лукач	Русковски	Тамаш	
Гулович	Кетелеш	Магоч	Сабо	Тот	

На концу, превежем єден виривок з написа з першей моеї нашиви Гейокерестуру влєце 1987 року.

– **Гейокерестур прекрасни валал.** Крашнє є ушорени и полни желєнідла. Хижи єст и нови, алє векишина збудована ище медзи двома войнами. Нука у дворох шицко, такповесц поскладане – гумна и двори землєдїлски. Упечаток ми бул же ше справди находим у єдним з наших руских валалох у Бачкей – у Керестуре, Коцуре лебо Дюрдьове. Ище и тота била фарба лебо вапно на хлївох, подцагнута цма белава фарба тиж на мурах нагадовала на нашо обисца. Твари людзох, їх справованє та аж и стримана цихосц, тиж на свой способ, указую на исти народ. Бешедуюци з нїма о їх газдованю и роботи дознали зме же су барз добри газдове. Ша, най повеме, ми кед були у тим валалє, а то було влєце 1987. року, їх Керестур, т. є. його улїчки, були шицки так исто розкопани як и наш Руски Керестур влєце, односно на яр того року. Гейокерестурци уводзели телефони до векишини своїх хижох – а телефонску мрежу того року укладали и Русокерестурци.

Гейокерестур ведно зоз Надьчечом найюжнейша грекокатолицка парохия у Боршод-ским комитату. У валалє, котри ма коло тисяч жителюх ведно жию римокатолики, реформати и грекокатолики. У валалє єст три парохии и три Церкви, єдна основна школа, општина и вецей подприємства. Валал барз близко при новей автодраги М 3.

Мирон Жирош

Вельки древени Памятни криж, недавно поставени, котри обрацени спрам Дуклянского преходу през Карпати, одкадз (кадзи) ше по традиції трима же приселєли Русини до Гейокерестура.

Атаназ Фединець
„Из гулянки” 1995 р.

Атаназ Фединець
„Чічки у вазах” 2006 р.

Атаназ Фединець „Завтра вітер” 2005 р.

Атаназ Фединець
„Ціркус” 2005 р.

Шандор Петкі

Шандор Петкі

Владислав Габда „Виадукт” 1994 р.

Золтан Мічка „Піета” 1994 р.

Владислав Габда „Село Кострино” 1994 р.

*Золтан Мічка
„Ікони” 1994 р.*

ЗНАМЕНИТИ ЛЮДИ

Еміль Кубек - священник, лексикограф і письменник

Минуло 150 років, як ся родив русинський греко-католицький священник, учений і письменник Еміль Кубек, за якого і русини знавуть немного. У „Енциклопедії історії і культури русинів” (ред. П.-Р.Магочі і І.Поп), за Кубека повідено так: „Кубек Еміль – священник, лексикограф і письменник русинської національної орієнтації межи русинами в США”. Кубек був греко-католицьким священником Пряшевської єпархії. Потому, як Кубек одслужив майже 20 років на фарі у Снакові, емігрував до Америки, де продовжував свою душпастирську діяльність у греко-католицькій єпархії в Маганой Сіті, штат Пенсільванія. Коли Еміль Кубек жив в Європі, він составив свій майважный лінгвістичный труд – „Старославянській-оугорській-руській-німецькій словарь кь священному писанію”. Кубек стався дуже плодотворним русинсько-язычным письменником США, публікував ліричні поеми і оповіді, в яких домінують тема из життя русинів. Майзнамі письменські труды його - роман в трьох томах „Марко Шолтис: Роман из життя Подкарпатської Руси” і избранное в 4-х томах под назвов „Народні повісті і стихи” (1922-1923)”. Друга русинська енциклопедія, проф. Івана Попа, за Кубека не згадує ніч. Сесе указує на то, ош у русинській історії, у русинській культурі є ище немало білих прогалін.

Еміль Кубек

Ко такий Еміль Кубек, і чому подкарпатський русин стався „письменником русинської орієнтації в США”? У передслові до автобіографії Кубека, редактор Йозеф Петрович пише: „вопреки многим тяжкостям життя, всегда веселый, быстрого ума, полный развеселяющими жартами, а понад все добродушный и открытый”. То што Кубек любив „жарты и анекдоты”, мож судити і из його автобіографії, де він про свою появу на світ пише так: „Пришествію моему, очевидно, не радовалися. Отець нервозный был, а ані спати не мог, а бідна мама аж похворіла от старости: лем „сельська баба”

радовалася, не моєй особі, но гостині и дарункам, лем жебы не зрадила нікому, якого нездаренного „бурдера” достали в дом”. Но ци такий уже „нездаренный бурдер” був малый Еміл, кідь уже у 6 років сам знав откончити службу Божу з отцом своїм. Без похибы, хлопчик був талантливый. Но сись талант, докіль ся убрав у люди, як сам говорить, „намерз и наголодався до сыта”. Чому ся так стало? Талантливый хлопець Еміл Кубек годен був убрати собі легкий путь житя, ци як вўн каже, „...ліпше и мудрійше был зробил, естлі вмісто школ был виїмігровав в Америку, а ту был отворіл собі „салун” або іный бізнес”. В кўнци кўнців Кубек емігровав до Америки, правда, коли му вже было 57 років, но бізнес не отворив, а й до самої смерти опставався греко-католицьким священником. А ищи ученым и писателем. Ци як вўн каже, „...вмісто собі на покойи жити, дався до писаня”. Сися його писательська чинность подказала му інтересну думку, як подле отношенія до книжок мож покласовати наших русинов. Еміл Кубек каже, ош „...наших больше-менше почтенных читателей...можно бы на четыре классы поділити:

А) Перва класса, которы нич раз не читают, а друга Б) класса, которы еште меньше тых читают...чи не читают.

Друга Б) класса, котры еште ани сполкову газету не достают, а нікогда не змарнят цента на кнїгу...

Ц) Третья класса, которы гев-там и дашто прочитают, но свое нікогда.

Д) Четверта класса – на щастя, їх очень мало есть – легкомысленно марнят свої тяжко зароблені гроші на газету, кнїги, к тому и очі свої псуют...

И хоть сисі слова Кубек повів дуже давно, в характері русина мало што ся змінило од тых часів.

У час, коли ся родив Кубек, Центральна Европа и народы, што її населяли и входили до складу монархії Габсбургів, вступили в процес національного возроденія, котрый указав на явну нерівномірность соціального и політичного розвитку народів монархії. Русины удносилися до тої части словянських народів, яка мала неповну соціальну структуру, начальну форму національного самосознання, де общим був фактор широкої „національної єдности” в розуміню принадлежности до словянської общности уцілові. Остроту проблемы у значнів мірі определяв характер національного процесса у мадярів, котрі мали, на розділ од других народів королевства, дуже активного и амбіціозного носителя ідеї державности, яким было мадярське дворянство, причому як його высокопанівна часть – аристократы, так и дробномаєткова, мадярські джентрі. Именно послідні и уступили из ідейов єдинонаціональної мадярської державы, з ідейов мадярської

політичної нації. Ясно, ош немногочиселна русинська інтелігенція не гонна была не реаговати на такі явні сигнали начала мадяризації. Но признавучи слабость русинського общества из-за того, што оно не мало свого великого панства, котрое гонно было бы матеріально пудпоровати національное возрожденіє, она глядять пуддержку поза своим обществом. Зато многі русинські діятелі слабо отстойовали свою національну самобытность, они скорше мирилися из новыма порядками и приставали на них. До того ищи, у 1865 р. умер Александр Духнович, а Адольф Добрянський фактично був под домашньым арештом.

У такий складный час, коли майже нікому было продовжовати начату Адольфом Добрянським и Александром Духновичом велику роботу по формованю національного самосознанія русинов, формовався характер Еміла Кубека. Но непозеравучи на складность ситуації, русинські інтелігенты продовжовали розвивати русинські гуманітарні науки – русинський священник, етнограф, лінгвіст и писатель Александр Митрак издав у 1881 р. Русско-мадярский словарь, котрый доправды був словарём великоруського літературного языка з невеликими доповненнями из русинського словарного фонду. Митрак склав и Мадярсько-русский словарь, котрый був изданный уже по його смерти. Словарі Митрака были майвыдатныма лінгвістичныма трудами русинських інтелектуалів 19 в. Но чому ся так стало, ош на першое місто уйшов руський язык, а не русинський? Діло в тому, ош русины віками хосновали церковнословянський язык (містної редакції) як свій літературный. Язык сись складав и основу т.зв. „язычія” – літературного языка русинов 19-начала 20 вв.. Но в результаті свої доста великої удалености од живої бисіды, вўн ся не прижив межи русинами регіона, майбўлше межи простов чиядьов. Сесе не дуже хотіли розуміти и русинські будитілі 19 в., котрі часто отождествляли себе з единым, на їх думку, восточнославянським народом – русским. Послідователі будитильўв, што писали „по-руськы”, в ліпшўм случай лем ся приближали до свого материнського языка, иншак ся намагали приблизитися до уровня великоруського літературного языка. У сьому напрямі они прийшли до логічного кўнця – хоснованя у своїх літературных трудах великоруського языка у „чистўм” виді.

Через два роки, в 1883 р., и Ласло Чопей склав и издав першый русинський словарь на 20.000 слов (Русько-мадярский словарь). У спередслові автор наголошує, ош „руський язык є самобытний язык, и не мож го раховати лем якимись „діалектом русского языка”. Словарь Л.Чопея базовався на живўв бисіді русинўв рўнинної части краю, в чому и заключалася його цінность. За свій труд Л.Чопей дўстав премію Мадярської АН.

А через 21 рік, у 1904 р., появився новий словарь, так чи инакш позаянаний из русинським языком. Быв то словарь Еміла Кубека, котрый автор назвав „Старославянскій-угорскій-русскій-німецкій Словарь къ священному писанію”. У спередслові, котрое названо „Издатель къ читателямъ”, читаєме такі слова: „Съ Божією помощію dokonчивше сей старославянскій-угорскій-русскій-німецкій словарь передаєм его употребленію всепочтенныхъ читателей и великой публики якъ единственное сочиненіе въ своемъ роді не токмо въ угорской но и въ славянской литературы, истинно званное дополнити нашъ недостатокъ литературный и такъ совсімь особенную послугу сділати св. матери-церкви при читанію письма святого”. Далє говориться, ош „...изданіе сего словаря начато въ яри года 1904. місяця марта воспріявше труды корректуры О.Еммануелу Рошковичу п.-канонику и катихиту гимназіалному унгарскому, который сей задачі и удовлетворилъ дотолі, пока хворота зятяготівшеся не переставила работи его литературніи. Такъ явилися корректурою Г.Рошковича первіи 11 печатанніи листи. Майже на полдруга года перестало симъ изданіе дальшее. Въ осени токмо года 1905. найшло продолженіе когда на просьбу О.Рошковича труды изданія и корректуры перебралъ на себе О.Петръ Гебей, префектъ семинаріи и спомагателный катикитъ при Унгарской гимназіи. Он самъ продолжалъ изданіе и по смерти О.Рошковича приключившейся дня 29.октября г.1905. Его трудомъ выпечатанни сімъ слідующіи печатанніи листи словаря. Тогда О.Гебей многочисленными трудами перетерханъ отъ дальшой корректуры отказавшесъ издатель, акціонерное книгопечатное соединеніе „Унія” О.Др. Василя Гаджегу папского т.т. каплана и профессора богословского при унгарской владыческой Лицеи попросило для сей работы. Сякъ выдрукованни послідніи десять печатанніи листи сего сочиненія и dokonченъ цілый словарь весною года 1906. місяця Мая...”

Въ Унгварі, 5-го Мая. г. 1906.

„Унія” Акціонерное Книгопечатное Соединеніе.

Спередслово, котрое названо авторомъ Предисловіє, дає в словарю и Еміл Кубек, де межи инымъ каже: „...Знаю, что словарець сей совсімь не совершенъ, хотя составленіе его долговременный и утомительный трудъ потребляло: но кто добродушно заниматься будетъ нимъ, прійдетъ къ убіжденію, что онъ не выписка велико-русского словаря. Прото молю Васъ Впр. Братья воспрійміте благосклонно словарець сей, ибо онъ не иное, какъ сообщеніе словъ древныхъ ст. славянскихъ и изъ чужихъ языковъ происходящихъ, которы в словаряхъ не сообщенны, даліє сообщеніе словъ изъ ежедневнаго употребленія выключенныхъ, или малоупотребляемыхъ...”

Мене не корыстолюбіє побуждало къ составленію словарца сего —

на котромъ я больше літ работаль... Труд мой изобильно награждень
сознанія чувствомъ, что нашей св. церкви хотя и маленькую услугу
здѣлати счастливъ!"

У сих словах Еміла Кубека ушитка його натура, котра не глядала
хўсна у благороднѣм ділі, у ділі богоугоднѣм. Из його „предисловія”
мож ся дѣзнати, ош робив вўн над словарѣм много рокѣв, и бив тото
тяжкий труд. Віруєме словам автора, ош „словарець сей совсїм не
совершенъ”, но тым ни менше оддаєме його автору велику хвалу. Я як
філолог-славїст и автор триязычных „чистых” словянських словарьѣв
– “Русинсько-українсько-руського” и „Русско-українсько-русин-
ського”, не можу собі представити, яку силу волі треба было мати Емілу
Кубеку, обы составити такий складный словарь. Най вўн буде „не
совершенъ”, най буде з філологічної точки зору не зовсїм класичным,
бо містами його мож класифіковати як толковый, но тым ни менше тото
было явленіє в словянськѣв науці, котрое, на жаль, до наших днѣв
опсталося недооціненым. Так як и його автор, скромный священник,
ученый и писатіль, котрому наше покоління русинов мало бы найти
достойное місто хотя бы у русинськѣв історії.

*Дмитрій Поп
Ужгород*

Забытый реформатор псіхіатрії в Австрії: Михайло фон Висаник (1792–1872)

Кіть изганути приповідку “Нашой цвітя
по цілім світі”, то усе прийде на гадку имня
Михайла Балудянського вадь Ивана Орлая,
Юрка Гуцы (Венеліна), Петра Лодія,
Нестора Кукольника ци Андрія Варголы
(Енді Варгола)...

За Михайла Висаника наша історіо-
графія не знає нич. Не найде читатель
шорикы за його жытя ані в історичных
роботах ци спеціалізованых виданях из
медицины, ані в енциклопедіях. Хоть
чоловік сесь бив заслуженый и ищи за
жытя зазнав славы визначного ученого-
медика. Так ся видить, же наша статя за тоту
поставу буде першов згадков на отцюзніні
ученого, хоть у 2007 році ся выповнило 215
років из дня народжіня и 135 років из часу
його смерти.¹

*М. Висаник у 1837 році.
Літографія.*

Австрійська історіографія не атрибутовала М.Висаника ги карпатського русина, за його походжіння і національність она до теперь не знає нич. Скорше числить го представителєм мадярської інтелігенції у Відню, и то за містом народжіння – комітат “Сатмар, в Угорщині” (Szatmár in Ungarn).

Спочивать М.Висаник на цвинтарі далеко од Карпатського краю, хоть цвинтарь тот є майзнамый в цілів Австрії – говориме за віденський некрополь Централфрідгоф (Zentralfriedhof), де спочивать цвіт і слава

Так выпозіровала болниця для шаленых у Відню (т.н. Наррентурм – турня для шаленых), коли за главного дохтора у ной был М. Висаник.

австрійської науки, культури, музи-
кы, літературы, важні войскові
водці, генералы, вандровники, астро-
номы, титуловані аристократы а т.д. На
самому зачатку некрополя у секторі
нула (Gruppe 0) и теперь (под числом
5) найде ся могила нашого карпато-
русина. Близько коло неї суть над-
гробні пам'ятники уж мало позна-
тых у теперішній час писателів Гайн-
ріха Колліна (1771–1811) и Йоганна
Непомука Фогла (1802–1866), полі-
тиків Віктора Андріан-Вербурга
(1811–1858) и Міхаеля Адлера (1856–

1905), письменниці и вандровниці Іди Пфайффер (1797–1858), геолога
и мінеролога Вілгельма Ріттера фон Гайдінгера (1795–1871),
письменниці Бетті Паолі (1814–1894). Айбо “майстаршый” надгробок
туй – то могила видатного італійського композитора и дірігента, што
жив у Відню, Антоніо Сальєрі (1750–1825), учениками котрого были
Л.Бетховен, Ф.Шуберт, Ф.Ліст. Иппен того А.Сальєрі, котрого доста
нечесно згнъбив у творі “Моцарт и Сальєрі” А.Пушкін, похосновавши
фалощну легенду за то, же Сальєрі отровив Моцарта.

Сперед пару років автору сєї статі вергла ся в очі курта інформація
за Висаника в унгарській (ужгородській) новинці “Новый Свѣтъ” за
1872-й рік, число 45 за 30 новембра (18-го новембра – за старым
календарём).² Тоту газету выдавало Общество св.Василія Великого в
Унгарі; там ся найде веце шелеякой інформації, біда лем, же из тої
новинкы, розметані по бібліотеках Европы, усокотили ся и дійшли до
нас лем еден-два річні комплекты. Так же про изслідователів тоты
матеріалы суть, практично, незнамі. (Газета выходила по російськы).

У традицій про тоту новинку рубриці “Разные известія” (Шелеякі
вісті) лем накурто ся пише, и то без даякого титула, за смерть 81-річного
доктора М.Висаника, авадь, як ся туй пише його фамілія – Вівсяника,
русина (руського) за походжінём. Подаєме тоту інформацію из новинкы
“Новый Свѣтъ” нич не міняючи:

“(Михайль Вѣвсяникъ). Посредствомъ мадярской журналистики (Magyarorsz g s nagyvil g” Nr. 45) довѣдалися мы что нашъ соотчичъ дрь Михайль Вѣвсяникъ (Viszánik Mih ly) 2. ноября т.г. померъ. Помянутая газета въ своей рубрицѣ (hal loz sok) ‘смертность’ говорить о немъ дословно слѣдующее: Михайль Вѣвсяникъ, знаменитый мадярскій врачъ померъ въ Вѣнѣ. Онъ былъ тамошняго факультета трижды деканомъ, затѣмъ состоялъ головнымъ лѣкаремъ одной больницы, былъ рыцаремъ больше орденовъ и померъ 81 лѣтнимъ старикомъ. Только всей біографіи со стороны мадярской журналистики для мадярскаго врача умершаго в Вѣнѣ. Покойникъ, якъ мы знаємъ, [был] сыномъ русскаго священника Мукачевской епархіи, селенія Дюлай”.

За вітця Висаника даяка інформація найде ся в архівних документах, котрі однайшов и пописав знамый карпатознаватель Іштван Удварі из Ниредьгазы. Церковне списованя духовників Мукачевського єпископства из 1806 рока указує в Сатмарськім комітаті близько Марія Повчі стару русинську фарність (парохію) Дюлай (Gyulai) из 644 вірникамы, котрым за священника був о.Иван Висаник, парох (Visz nik J nos, ragosh) и де ся Боже слово казало по русинськы и по мадярськы.³

Веце інформацій за ученого найде ся у біографічному словнику Константа фон Вурцбаха (Biographisches Lexikon), котрый зачав виходити у Відню из 1856 года. 56-ый выпуск того словника за 1888 рік на стор. 68-70 уміщує доста великий (як діла енциклопедії) матеріал за жытя и научну карєру Висаника.⁴ Є то направду перша важна робота за ученого. Автор статі из жалєм пише, же имня такого визначного медика Австрії майже нико уже не памятають; и то натїлко, же и солідне виданя из історії австрійської медицины “Compendium der Geschichte der Medicin...” (1862 р.) нич за Висаника не написало.

Позад Лексикона Вурцбаха сподвижники вадь ученикы Висаника здогадали ся написати за його жытя, и то майшыроко, бо уже у 1889 році у Відню вийшла брошура (автор не зазначений) під титулом “Жытя и творы покойного цісарсько-королівського надворного радника доктора Міхаеля фон Висаника”.⁵ Туй на 27-и сторінках подаєся научна біографія ученого-медика.

Родив ся Михайло Висаник⁶ 10 октовбра 1792 рока, годно быти, же у с.Дюлай. Гімназію пройшов у городі Сатмар (днесь Сату-Маре, Румунія). Філософію скончив в Егері (Ерлау, днесь Мадярщина). Учив

М. Висаник у 1860 році.
Робота ізвісного літографа
Адолфа Даутгате.

ся у Пешті, далі у Відню. Діплом доктора (Dr. med.) дістав у Відню у 1821 році. Його інаугураційна медична дисертація була із теми: “De febris gastrica biliosa” (видаана у Відню у видавельстві Гіршфельда, 1821 р., 32 с.). Молодий медик зачав робити у Центральній больниці Відня як обший терапевт. На одміну од других молодых докторів, пройшов стажованя у ряді медичных центрів, почасті – у псіхіатрічній больниці. До того у 1825 році став магістром акушерства. Далі став ся практикующим доктором у пригородах Відня, де мав много сімпатизантів із числа пацієнтів и горожан. Робив и як районный доктор при поліції у тых районах, котрі пострадали од наводніня коло Відня у 1830 році и в Мадярщині у 1838 році. Много помагать хворым, котрі зазнали страхи катастроф и природных стихій – позад наводніня у Відню 1830 рока, а в Угорщині – 1838 рока, почас епідемії колери у Відню 1831 рока. Пропаговав щепління (вакцинацію) од многих хворот (успа / оспа; колера; корь / кур / осыпки), хоть населіня усе скептично позерало на тоты новачії у медицині.

Полёві досліди почас епідемій стали оснований дакілко научных изгядовань М.Висаника із тої проблеми. Приміром, у 1833 році была выдаана його робота під титулом „Медично-практичне изгядованя касательно епідемії корі и хрипки у 1833 році, майскорі ряхувучи и дозираня, зроблені у місному цісарсько-королівськім сиротинцю”.⁷ У 1840 році вийшла його (уєдно із соавтором Августом-Фр. Цёером) брошура „Аномалії успы дотычно сохраніня и ширіня чистой вакцины, котра боронит од успы. Из уведеніям досягнень цісарсько-королівського інстїтута вакцинації од успы” (56 с.)⁸, а у 1856 році – книга „Азіійська колера: Подаєся із практики веце ги дві тисячі хворых на колеру и ряхувучи ушыткі, што ся указали із тої теми, майзначительні творы діла докторів и ошколованых неспеціалїстів”.⁹

Майбілше ся постарав доктор М.Висаник за псіхічно бетежных (хворых). Доправды, у медицині Австрії по собі він лишив слід майглавного реформатора в области псіхіатрії – радикално гуманізовав и змінив методи лічіня так называных шаленых. Мусай уповісти, же у середнєвічній Європі псіхоза ся потовмачовала ги породжіня діавола. Зато шаленых (обы побідити в них діавола) утримовали у спеціальных домах, ізолювали од нормального жытя. При тому буйні шалені мали на собі смирительні сорочки, руки – заковані у каріки із ланцями (обы не покалічили себе и других). Лем із кінця 18. столітя світ зачав иншак позирати на псіхічно хворых людей – провбовати їх лічити. Из того ся заклала медична дісціплїна – псіхіатрія. Доктор прогресивного позираня, М.Висаник у 1839 році зрушив в Австрії старі методи лічіня, подля котрых псіхічно хворому давали на руки желізні каріки, тримали таких сирохманів у одиночных коморах. Тим ся у державі “славила” майбілше віденська болниця-ізолятор (шаленый дом), так называна

“Турня діла шаленых” (Narrenturm), котру заклав ищи у 1784 році імператор Йосиф II і головним дохтором котрої у 1839 році (ци у 1838?) став М.Висаник. За наказанням дохтора Висаника у „Нарентурм-і” ушиткы ланцы, карікы а т.д. позберали и дали гет из больниці – было того „желіза” у єднів больниці веце ги 3000 (три тисячи) кілограм!!!

Висанику подарило ся реформовати больницю „Нарентурм”, закласти на її основі принципіально нову систему лічіння шаленых. Из тым цілём у 1843 році він ся пустив у научні вандры до Англії, Франції и Швейцарії, обы ся дознати, як обстоїт діло из больницями діла шаленых у другых державах. Резултаты научного вандрованя Висаник выклав у своїй праці “Заведенія из лічіння и дозираня шаленых у Німеччині, Франції, включително и заведенія діла кретинів на Абенберзі у Швейцарії” (Відень, 1845).¹⁰ Позад того влада пристала на то, обы ставити у Відню на Брюнлфельд (*Brünnelfeld*) одну нову больницю діла псіхічно бетежных (хворых) людей, котру подля плана М.Висаника скончили у 1851 році и головним дохтором котрої він став.

М.Висаник защитив докторську дисертацію (габілітовав) на основі своєї книги „Досягніня и статистичні відомости цісарсько-королівської больниці діла шаленых у Відню из часу її закладаня у 1784 и до 1844 года”. (Відень, 1845).¹¹ Окрем історій хворот пацієнтів, дохтор у свому научному изглядованю умістив статистичні відомости, пописав, як випозіровав бутор и предметы быта віденської псіхушки Нарентурм. За шістьдесят років (1784–1844) у “Турні діла шаленых” „лічило ся”, а кить ся припозирати – лем „ся хранило” 13872 пацієнты.

Шістнадцять років, до самої пензії (1853–1869) одробив М.Висаник як водця (руководитель) медичной станції (der Station) діла позираня и виявління пацієнтів, котрі мали ознакы псіхічно хворых.

Нове виджіня перспектив псіхіатрії оприділяло методику роботи из псіхічно хворыма, визначало ровінь освіти медиків у таких больницях, айбо и валовшність персонала робити из псіхічно хворыма пацієнтами. За тоту проблему М.Висаник пише у свому досліджіню „Основы ошколованя из цілём выховати валовшных дозирати на псіхічно хворых пацієнтів медичных помочників”.¹² Книга мала 156 сторінок и вийшла у Відню у 1850 році.

На свої пятьдесятины М.Висаник, сын простого греко-католицького попа, уже був високо честованов персонов австрійської медицины. На титулах написаных ним книжок позад його фамілії всягде ся указує довгий ряд титулів и регалій: “Доктор медицины, магістер акушерства, рядный член медичного факультета и медичного общества у Відню и Пешті, заслуживший законні роки декан медичного факультета и прокуратор мадярської медичной академічой нації, ординарный професор Пазманської колегії, судовый засідатель комітатів Саболч, Чонад, Унгвар, Сатмар и Боршод в Угорському

королівстві, головний дохтор цісарсько-королівської больницы діла псіхічно хворых и публічний академічний викладач теоретичной и практичной псіхіатрії у Відню”.

М.Висаник залав общество спомаганя, котре ся опіковало тима, хто успішно пройшов курс лічіня у психіатричній болниці. Бывші хворі, дякувучи обществу спомаганя, поволи наворачтали ся до нормального жытя. Так у медицину входило понятя соціальной реабілітації бывших пацієнтів псіхіатричних больниць.

Ищи єдна заслуга дохтора Висаника – закладаня общества, котре матеріально подпорывало вдов дохторів, котрым не положено было за чоловіком діставати пензію.

За чесноты М.Висаника и его порядність говорит и то, же він був призначений головным розпорядителём Гейсбрійського університетського стіпендіального фонда.

Из 1837 рока уже видиме М.Висаника деканом медичного факультета Віденського університета. У 1844 році – доцентом псіхіатрії. Из 1844 рока він є публічний академічний викладач теоретичной и практичной псіхіатрії того університета. У 1860–1862 роках – декан Медичної колегії.

Кажоденна практична робота не лишила М.Висанику час на академічні научні публікації. Окрем тых творів, за котрі ся говорило выше, М.Висаник, фактично, білше нич не написав.

Його заслугы Австрійський цісарський двір у Відню одзначив дакілко раз. У 1840 році М.Висаник був удостоєний титула надвального радника (Hofrath). У 1848 році – дворянського титула (из добавков до фамілії приставк “фон” – Міхаел фон Висаник). У 1866 році він був призначений радником при уряді (Regierungsrath). У 1871 році отпавлений в одставку. Прослужыв на хосен людём и отцюзніні пятьдесят років.

Не оминули го и цалком заслужені за чесну службу майвышші нагороды. Міхаел фон Висаник – кавалер цісарсько-королівського ордена Франца-Йосифа (1855 р.), кавалер папського ордена Грегора и кавалер Пруського ордена Корони (1865 р.).

Тричі він був деканом Віденського медичного факультета, студенты го любили. Поважали го и честовали студенты и рядові дохторы и по тому, як выйшов на пензію и уж не поддерживав контакты из своїм факултетом.

Як зазначено на надгробнім мамнятнику, вмер М.Висаник, 3 (!) новембра 1872 рока. За його смерть поінформовала поважна новинка „Illustriertes Wiener Extrablatt” („Илустрована віденська особенна газета”). Некролог під титулом „Старый Висаник вмер” написаний из теплотов, він уміщує и красный шорик: „Висаник усе був готовым помочником ушыткым, хто ся нуждав”.¹³

Не мож забути и на великі заслуги М.Висаника перед своїм народом. Він був єдним из шести членів депутації угорських русинів до імператора Австрії Франца-Йосифа в октобру 1849 рока. То была перша в істрії русинів депутація до Відня!

Коли по несеренчливому повстанню Л.Кошута в Угорськім королівстві слов'янські народы в Австрійськй державі зачали декларовати своє виджіня потребных політичных змін, вони загнали до Відня свої делегації. Не запоздили у сёму двиганю и угорські русины, котрі вручили імператору петицію под тітулом „Памятник Русинов Угорских”.¹⁴

Уєдно из єпископськым секретарём у Пряшові, радником консісторії Віктором Добрянськым и єго меншым братом цісарсько-королівськым комісаром російського войськового корпусу Адолфом Добрянськым до Відня прийшли пряшівськый парох и радця консісторії Йосиф Шолтис и мальцовськый парох Пряшовської єпархії Александр Яницькій. У Відню їх уже чекали віденські русины – М.Висаник и Вінцент Алексович – дохтор, член медичного факультета Віденського університета, діректор діточої больницы.

Заступаючи політичні потреби свого народа, депутація выголосила „желаня” угорських русинів: а) вызнати руську (русинську) народність в Угорськім королівстві; б) створити діла русинів окремішні адміністративні округы; в) завести у школах и урядовім управліню „язык Рускія”; г) завести руські гімназії, а в Ужгороді на кост державы завести діла русинів „Академію Руску” (університет!); д) признати за кирилицёв ушиткы привілегії, котрі мавут иншаки языки в Австрії а т.д.

Под петиціёв першов из шести стоїт подпись М.Висаника, як ся ту позначає: выслужывшого роки цісарсько-королівського перволікаря и заслуженого намісника факультета медицины. Він же, уєдно из Й. Шолтесом, написав 17 октобра письмо-прошеніє на имня Франца-Йосифа за аудієнцію, котре передав майвышшому цісарському адютанту генералу графу Гріне и дустав позітивный отвіт.

По стрічі из русинськов депутаціёв, котра мала місто 19 октобра, імператор Франц-Йосиф пристав на то, обы позволити русинам образовати у границях чотирёх комітатів (Унг, Берег, Угоча, Мараморош) адміністративный, так называний Руськый дістрікт (Руськый округ) из центром в Ужгороді. Адолф Добрянськый, як лем присягнув, нараз одыйшов до Ужгорода організовати дістрікт. (Русинськый теріторіалный округ проєкзістовав лем до марта 1850 рока)

Ищи до того, чекавучи на аудієнцію из цісарём, члены русинськой депутації каждый день нащивляли даякой міністерство. 15 октобра депутація мала стрічу из міністром домашніх діл п. Александром Бахом. Помежи членів делегації міністер А.Бах упознав и Михайла фон

Висаника и зачудовано зазвідав го:

“– Und was machen Sie hier, Herr Doktor?”¹⁵

(А Вы что ту ділате Гньє Лікарю?)”

Міністер учув достойный отвiт:

“– [Я єсьм] русин, мої дідове уже от чотыре Сот Літ были Руски Священики!”

Валерій Падяк, кандидат філологічних наук

Література и позначки:

1. Автор красно дякує за поміч при написаню тої статі професору Гайнріху Пфандлю из Грацького університета в Австрії.

2. Падяк В. Ужгородський тижневик „Новый Свѣтъ” (1871–1872): Анотована бібліографія матеріалів та історичний нарис.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2006.– С. 139.

3. A munkécsi gúrcgkatolikus rьpoksъg lelкűszъgeinek 1806. йvi csszenгbса/ serk. Udvari Istvбn.– Nyregyháza, 1990.– С. 120.

4. Michael von Viszanik// Wurzbach Constant v. Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 56. Teil.– Wien, 1888.– S.68-70.

5. Leben und Wirken des seligen k.k. Hofrathes Fed. Dr. Michael v. Viszanik. – Wien: Brzezowski, 1889.– 27 S.

6. Суть дәкілко варіантів написаня фамілії ученого-медика: у кирилиці – Висаник и Вівсяник. По мадярськы: Viszбnik. У німецькій транскрипції – ViYánik та по німецькы (подля мадярськой азбуки) – Wiszanik ци Viszanik. У німецькому языку из часом прижыв ся послідный авріант – Viszanik.

7. Viszanik, Michael von. Medizinisch-praktische Abhandlung über die Epidemie der Masern und Grippe im Jahre 1833 mit besonderer Berücksichtigung der im hierortigen k. k. Waisenhaus gemachten Beobachtungen. – Wien: Mechitaristen, 1833.

8. Zöhler, August-Fr., Viszanik Michael. Die Anomalien der Schutzpocken in Bezug auf die Erhaltung und Fortpflanzung eines reinen, schützenden Impfkeimes. Mit einer einleitenden Übersicht der Leistungen des k.k. Schutzpocken-Hauptinstitutes in Wien. – Wien: Gerold, 1840.– 56 S.

9. Die asiatische Cholera: nach eigener Erfahrung an mehr als zweitausend Cholerakranken und mit Berücksichtigung aller darüber erschienenen vorzüglichsten Schriften für Drzte und gebildete Laien / dargest. von Michael von ViYánik, Wien, 1856.

10. Viszanik Michael. Die Irrenheil- und Pflegeanstalten Deutschlands, Frankreichs sammt der Cretinen-Anstalt auf dem Abendberge in der Schweiz. – Wien: Gerold, 1845. VIII. – 366 S., mit Tafeln.

11. Viszanik Michael. Leistungen und Statistik der k.k. Irrenanstalt zu Wien, seit ihrer Gründung im Jahre 1784 bis zum Jahre 1844. – Wien: Murschner, 1845. X, 143 S., mit Tafeln.

12. Viszanik, Michael von. Unterrichts-Grundzüge zur Bildung brauchbarer verlässlicher Irrenwärter. – Wien: Sommer, 1850. XVI.– 154 S.

13. Der alte Viszanik todt!// Illustriertes Wiener Extrablatt, 1872, № 238.

14. Русинко М. „Высланства Русинів Угорських у Відні 1849 р.”// Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. № 6. Книга перша.– Видав Музей укр. культури в Свиднику у Братіслав. словац. пед. вид-ві; відділ української літератури в Пряшеві, 1972.– С. 63-95.

15. Там же, с. 74. Автором текста „Высланства Русинів Угорських в Відні... Місяца Октобрія 1849.” є член депутації Александр Яницькій. Текст бив опублікований (М.Русинко) лем у 1972 році. Професор из Граца Г.Пфандль угледів, же в авторськiм оригіналі на сѣму місті суть розбіжности межи німецькоязычным фразов и єй русинськоязычным одповідником. То годно быти, бо русинська церковна інтелігенція не могла перфектно знати німецький язык ци (друга верзія) публікатор М.Русинко на сѣму місті добрі не розпознав німецьку каліграфію. Замісто „beim” (у), так ся видит, треба читати „hier” (туй). Зато у нашому тексті подаєме откорегований німецькоязычний одповідник.

Александр Пазуханич „На другой день” 1993 р.

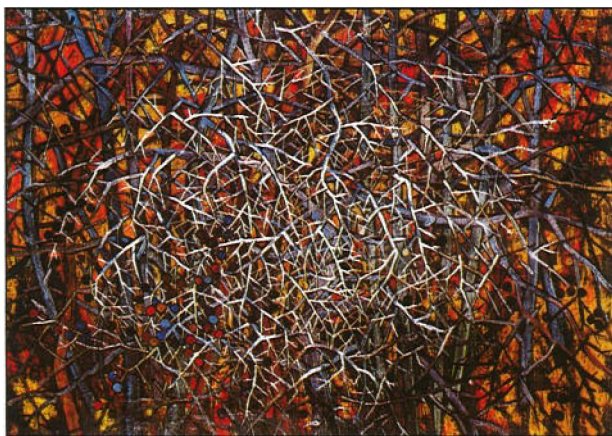
*Александр Пазуханич
„Червеный когут” 1993 р.*

Василь Беца „Композиция 1” 1993 р.

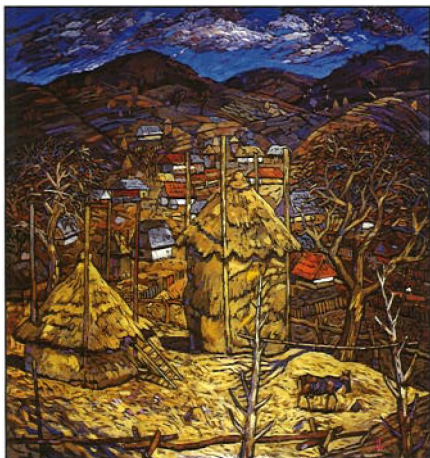

Василь Беца „Метаморфоза сна” 1993 р.

Тарас Данилич „Тирня” 1994 р.

*Тарас Данилич
„Копиці” 1994 р.*

*Володимир Павлишин
„Чоловік - символ” 1994 р.*

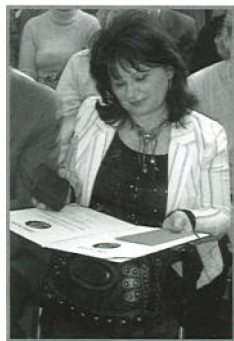
Володимир Павлишин „Акт” 1993 р.

Представляємо лауреатів премії ім. Антонія Годинки 2007

Валерія Моріляк,
председатель фінансової
комісії ВРМС. В.Моріляк
успішно проводила свою робо-
ту не лем у комісії, а и активно участвовала у
організації Виставочного Зала Русинського
Музейного Собранія, активно участвовала у
многих міроприятіях ВРМС. Она также веде
русинську програму МТВ „Рондо” и МР. Член
редакції „Русинський Світ”. Из марта 2007 рока
– зам. президи Столичного РМС.

Ольга Сільцер-Ликович, председатель
Общества Русинської Культуры. О. Сільцер-
Ликович, як солістка русинського фольклорного
ансамбля, приняла участие у многочисленных
концертах. У комісії по школству составила и
руководила програмов обученія русинському
языку. У часописі „Русинський Світ” товмачила
статі. Из марта 2007 рока – зам. президи ВРМС.

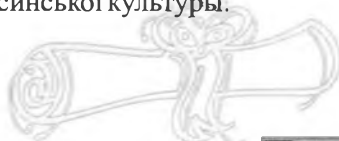

Иван Манайло, художник. Булше, як 10 рокув
был директором Ужгородського училища при-
кладного искусства. Основав мемориальный му-
зей Федора Манайла. Был участником выставок у
Ужгороді, Москві, Києві. У Малярщині активно
участвовав и был председателем комісії по
изобразительному искусству. Організовав серію
выставок „Три Манайла”, котрі odbyлися по всій
Малярщині. Был ініціатором и главным
редактором художественного альбома „Худож-
ники родины Манайло”.

Иоаким Холошній,

греко-католицеский парох с. Дюрдово (Воеводина). 35 роков, як рукоположений у священники, основав извѣстный греко-католицеский церковный хор. Русины Дюрдова поддерживают тѣсні связи из мучонскими русинами, каждый рук проводятъ совмѣстні стрічі. И. Холошній много робить діла сохранения русинських традицій и русинської культуры.

Андрій Манайло,

молодий графік. Його серії „Деревляні церкви Подкарпатя”, „Нобелевські лауреати Мадярщини”, „Золота Прага” дустали великое признаніє. Принимав активное участие у організації художественных выставок. Є художественным редактором „Русинського Світа”, Русинського Календаря-Альманаха (2004, 2005, 2006), художественных альбомув А. Фединця „Фруці”, „Художники родини Манайло” и „Творчество Артура Гринчишина”.

Из марта 2007 рока – председа ВРМС.

Янош Кожнянський,

регіональний подпредседа ВРМС до марта 2007 рока, організатор многих все-державных мероприятий. Каждый рук у Шарошпотокѹ проводитъ Дні Ференця Раковця II. Держить связь из многими поселеніями Боршод-Абауй-Земплина, де живутъ русины. Активный діятель русинської общины Мадярщини.

ПРОЗА

Гдѣ-то тамъ...

Гдѣ-то тамъ... под угрюмыми, зелеными Карпатами находится крошечный клочекъ земли гигантскаго земнаго шара. Подлинно сказочный уголокъ! ... Сплошь да рядомъ онѣ усѣяны горами: есть великаны, есть среднія, малыя горы, есть холмы, бугры, а все горы... вдоль и вширь горы, между которыми съ трудомъ просачиваются хрустальные поточки да рѣчки. Катя по огромнымъ валунамъ, свои кипучія воды, они стремглавъ, спѣшати внизъ, къ своей матери Тисѣ и кидаются въ ея нѣжныя объятія. Очаровательная страна!...

Въ темныхъ, еле доступныхъ тѣснинахъ и трущобахъ етихъ полудикихъ горъ: въ райскихъ юдоляхъ сердитихъ, пѣнящихся рѣчекъ, какъ въ медвѣжьихъ логовищахъ, уже изстари ютится забытый міромъ, а можетъ быть и Богом - народъ.

Ей, верховинецъ! Вѣчно погруженный въ земныя суеты. Это ты въ малюсенькой, закуренной, пропитанной вѣковой вонью лачужкѣ, томишься подъ гнетомъ злодѣйки-нужды? Это ты въ первобытныхъ, пастушескихъ лаптяхъ и тонкомъ зипунѣ смѣло встрѣчаешь непогоду? Это ты утоляешь свой коварный голодъ родимой картошкой, да гадкимъ овсомъ? Это ты безъ усталости корчуешь корни столѣтнихъ буковъ, не зная передышки, какъ лошадь? Почему ты такъ глубоко голову понурилъ? Неужели настолько тяжелое бремя твоей жизни?

О, если бы кто-нибудь отнял у тебя хоть долю жизненной тяжести, чтобы ты могъ поднять выше голову, чтобы ты могъ хоть немножечко отвлечь свое вниманіе отъ суетливой жизни. Ты бы увиделъ ясное, лазурное небо, а въ его бездонной синевѣ, золотомъ сіяющее солнышко, которое тебя такъ щедро ласкаетъ невидимыми, сладкими поцѣлуями... Ты бы услышалъ звонкіе, неумолкаемые переливы беззаботныхъ пернатокъ... Ты бы почувствовалъ дразнящій, опьяняющій ароматъ душистыхъ цвѣтковъ... О, многое, многое бы ты узналъ, увидѣлъ, услышалъ, что бы облагородило и осчастливило душу твою. А такъ... увя, пуста, безотрадная жизнь твоя!

В. И. Мольнаръ

Друбні історії из живота под Мукачовським градом

Хронікарі писали у сорокові роки про начало другої світової війны, у котруй уже были жертвы, айбо на Подкарпатской землі ищи текло житя лем на тулко позначеное войнов, ош дакотрі її жителі мусили іти на фронт, и уже приходили перві вісті про павших и исчезнувших наших сынув. У Мукачові, приблизительно у середині довгої улици Зрині, котра ся тягне од греко-католической церкви из центра города, аж под Мукачовський замок, жила учительська сімья у скромнуй старуй хыжі, покритов шиндловоу стріхов. За хыжов тягнувся великий фруктовый сад, у котрому яблоні и грушки были посажені за найновішими методами садоводства тых часув. У туй хыжі проживав гимназійный учитель, котрый був директором русинської гимназії, а кромі роботи мав два великих увлечения: садоводство и

Мукачевський замок, 1915 р.

спортивное рыболовство. Коли лем муг од роботи одорвати час, то ходив рыбачити на форель на Жденієвський поток и на головатки на Тереблю. Рікы и потоки на Подкарпатю до прихода Красноі арміи избілювали цінным рыбным богатством. По сталинськуй анексії Подкарпатя, рыбное богатство нашої землі зачалося варварськи нищити. Красно-

армійці од самого начала анексії и ищи пару рокув по войні снабжались рыбами, котрых глушили гранатами и динамітом у Латориці, Тисі, Тереблї и Ужі. У ріках и потоках мыли и чистили военну техніку, не лем у Латориці, айбо усяде там, де были їх подразделенія близько потокув и рік, и глубоко у природі Карпат, де войско мало літні таборы и маневры.

Сімья директора гимназії мала троє дітей: доньку и двох сынув. На улиці Зрині и на околишних улицах никого не кликали офіційным хрестным імням, так директорового старшого сына прозывали Дёдё и ищи и директора русинуської гимназії прозывали Пуно. Недалеко уд Дёдёвої хижі, де улица Зрині граничила из Жидувськов, котра уєдно из улицёв Данко творили Жидувську четверть (Zsidó negyed), на малуй частині стояла скромна хыжа, а у нуй жила сімья из двома дітьми - дочков и сыном. Сын був Дёдёвым ровістником, они были нерозлучні

цімбори, ходили у єдну школу, у єден клас и сиділи на єднуй лавиці. Їх отец був келнером у найліпшому мукачовському ресторані „Звізда”, а пуся ерозії и розпада комунізма, коли русины надіялися на справедливість у русинському впросі, айбо до днишних часув ся її недочekali, пришла приватизація. И готел из рестораном новий власник націоналізував и переименовав на Hotel „Star”. Мама дітей была домашня пані, дуже добре варила и елегантно шила. У сесі воєнні роки из платям и обувью уже было тяжко, завто мама сыну перешила уд отца губертус-кобат, котрый отцю уже був тісний. Кидь хлопці появився у кабаті на улиці, так хлопці из нього сміховалися, ош вун є сятый Губертус. Вун був на улиці Зріні єдиним кого кликали урядным хрестным имням, а кидь не мав ищи прозівку, так го зачали прозівати „Губертус”, а пак лем

Ратуша, 1913 р.

Губерт, котра лишилася за ним навічно. Наші жидувські сосіды и сограждане, котрі не принадлежали до богатої версты докторів, адвокатув и маєтних торговцув, бывали у типічних хыжах, котрі стояли на узких парцелах, и адекватно тому были узькі и хыжі, у котрых жили по чотыри и шість сімейств глыбоко у дворах. У єднум такому „нудловум” прибутку, даколи жило аж вусям сімейств, и сися худобна категория жидувських сограждан, обычно мала велику сімью, котру годовали из малых місячных прибутков. Жерелом дуже скромных грошовых прибуткув сих худобных жидувських семейств были малі крамнички из мішаным товаром, малі шустерські майстерські обуви и шатя. Уд сих были ищи худобніші, котрі ходили по хыжам оправовати амбрелы, зберачі старого желіза и текстиля, засклівачі окон, котрі цілу свою „майстерську” уєдно из серсамами носили на хребті. Сисі люди были скромні и уважали других, были то сімь из „благословеным” числом дітей, айбо много дітей у тогдишних часах не было нияков сенсацийов.

На улиці Зріні по сосідству из Дєдєм была така типічна жидувська хыжа из довгым узким двором, у котруй жили чотыри сімь, и єдна из них называлася Шор. Вун оправляв амбрелы, його заробок був такий низький, ош завто обы удержатися „над водов”, його жона ходила по хыжах и робила ондулацію худобнішим жонам, котрі не могли собі дозволили ходити у борбилські салоны. Была то молетна жона из приятным усмівом. И своих клієнтув так добре обслужовала, ош не

нуждалася у роботі и часто робила фрізуру и Дёдёвой мамі, кидь тота не мала часу ити у салон, котрый находився у центрі города. Пані Шор, што ся тыче роботи, не лем ю добре зробила, айбо под її руками „роилися” фрізуры из вкусом и фантазіюв. Коли нацисти выдали розказ, обы жиды на верейности носили жовтый знак (на зачатку то были жовті круги, а перед депортаційов жовті Давідови звізды), усмів сьои жоны ся став затерпліший, а її ясный погляд перемінився на дашто смутное и невыразное. Дакотрі домашности перестали давати ю роботу, бо боялися екекуцій, а дакотрі її клієнты поддалися нацистській пропаганді „жідонал не вашароль”, т.е. у жидув не купуй! Писався рук 1944, зима отступала под сонячними лучами, природа пахла веснов. Подкарпатські жиды и їх сімї ищи были дома у своих прибытокх, хотя у дакотрых сусідных державах уже майже два роки жиды били депортовані. Айбо нацистська пропаганда и пониження жидувського жителства приобрітало великі розміры, и уже ся голосно говорило, ош їх зачнуть збирати у гето діла депортації до концетрачных таборув смерти. Дёдів сусід Шор, подомовый выправарь амбрел из свойов жонов перед дітьми притворявся так, як би ныч важного ся не ставало и у свойому серці „плекався надійов, ош то лем якась неприятна епізода, котра перейде”. Їх старша дванадцатьручна донька называлася Міріамка, добре ся учила, была файна на вид и интелігентна от природы. Она тяжко переживала противожидовські бісненія и брутальне переслідованя нацистув и предчувствовала у душі трагедію, котра сильніше и сильніше угрожала жидувській общині не лем у Мукачові, а и на цілум Подкарпатю. Сисі событія дуже пошкодили добре організовану и функціональну инфраструктуру нашої землі и способствовали упадку цілого народного газдуства. Сын Шора Мойши був 10-ручний, на пару місяцюв старший уд Дёдя и Губера, рожденый комік и ушытко брав из юмором и легковажно. Вун на тото, ош што ся робить и што близиться трагедія ани не думав. Ёго молодша сестра вусямручна Чурі, (юй дали сесе хрестное имя по їх мамі) и шестирочный Герші, не подозрівавучи нич трагического, бавилися у свои дітські игры, якбы ся нич важного не одогравало. У тоты часы было звыком грати дітський театр не лем у школі, айбо и по хыжах и од весны до осени, кидь був файный час, и на дворах и у кертах. Міріамка была главна організаторка и режисерка таких діточих представлений, добре співала и у школі из співу была найліпша и у тых наших домашних театрах усе блистала успіхом. Раз був сонячный теплый ярный день, на пообіді плановалося діточое представление, у Шоровых на двур діти вынесли стульці, велику деревляну лавицю, дві постільні плахты творили опону. Міріамка поза плахтами перед публіков зачала співати, як то чула даколи у кіно перед началом діточых

представлений, котрі навщивляла из школов. Она заспівала дакулько пісень и лем при послідній вышла споза плахты и перед публіков доспівовала сентіментальну мадярську пісню “Daru madár utnak indul”. Публіка, котра ся складала из десятка дітей и дакулькох мамочок и старых родичув, сердечно аплодувала. Міріамка ся глибоко поклонила, зачала програму. Губер не був у театрі, так сидів межи публіков. Дедё грав дохтора, мав бакенбарды и уса, намалёвані деревляным углём, мав білий кипиняк, сонечні окуляры и клебан из широков стріхов. Клебан му був мало великий, айбо на щастя уха му одставали, як радар, и клебанисько му послушно сидів на них. Хотя Дедё грав гуманного дохтора, його пацієнты приходили у ординацію из звірятками. Первый прийшов Мойши, и дохтор ся його позвідав, ош ци го дашто болить и што му є. Мойшив отвіт був „буу, буу”. На його буканя дохтор му уповів: „Масте горячку, котра розпалила вас як кутац! А из таков горячков я не годен вам помочи, принадлежите уд ветеринарови, а тот вас и так выпише на битунок.” Настав великий сміх и аплодисменты, особенно у взрослої публіки. Бо да-котрі діти того и не розуміли. Діточий театр продовжався у сьому духу, и на конци був великий успіх. Міріамка предстала перед публіков, подяковала актерам, подяковала діточуй публіці и отдільно мамочкам и бабкам и єдному дідикові, котрый коли обявилася Міріамка, уд екстаза високо вер свуй клебан, котрый обстав высіти доста високо на оріху.

Улиця Илоны Зрині, 1920-і рр.

Міріамка стояла на подіумі, и коли овації утихли, она из слезами на очах обратилася ид публіки из словами: „Дуже файно было туй жити на улиці Зрині”. Послі сих слов обернулася, утікла домув до хыжі и булше ся не указала. Дедё дуже бы звідав, ош што то є из нёв, бо уже и дома замітив на своих родичах, ош дашто неє у порядку, добрався до Шорового двора и видів Міріамку через окно, як она сидить на стульці из склоненов головов и лице своє прикрыває долоньями. Єї мама из затерплым голосом и застывшим блідым лицем обратилася ид Дедёви из словами: „Хлопче, видиш нас напослед. Завтра скоро рано везуть нас до гета”. Десятиручный хлопец не порозумів зовсім слова сосідки, хоть уже то слово „гето” чув, айбо за часув депортації жидувського населенія много взрослых ищи не знало, ош то є зачаток вынищованя жидув Подкарпатя. У многоетнічнуй улиці Зрині діла жителей было зовсім нормально и природно, ош сосіды ся называли Шор, Давидович

вадь Хаим, далше Телінгер, Екшмідт и Штраус, при них Заплетал и Витек, Козар и Колешар дале Реті, Уйлоки и Мезеи, Ильницький, Завадський, обы попри жидах, швабах, чехах и словаках етнічеська субстанція была повночиннов. Треба спомнянути и дакулько русинув: Данкулинец, Попович, Бисага, Пирога, Бучин и Кацур, сися структура населенія улиці Зрині, Мукачова и цілого Подкарпатя была мультинаціональнов - середньоевропейськов. До сих нещастных часув не лем на улиці Зрині ныгда нико и не думав, ош чому живут у єдному дворі русины, а у другум жида, и чому мадярський поліцай Вітек має чеськє именованя, на цілум Подкарпатю то было так нормально, як тото ош Латориця тече через Мукачово, и на її берегу стоит наш импозантний, а у тых часах, истый греко-католичеський монастырь. Сесе демографічеськє богатство етноса было не лем у Мукачові, а и у многих городах и селах Подкарпатя. Ушыток етнос называли „тутишным”. Тутишні мадяры на привандрованных мадярув говорили „anyaországi”, и русины такый „терминус техникус” и не мали, и хосновали порусинщеноє названіє „из оняорсага”. У Мукачові жило и много булгарув, тых каждый называв „булгар”. Сесі сограждане занималися зеленинарством. Слово булгар помали почало тратити етнічеський характер, и люди то помали брали так, ош то суть фаховци на продукцию зеленины и на її продажу. Доброе взаимоуживаніє многоетнічеського общества Подкарпатя проявлялося у каждоденных журах и радостях, як у взрослых людей, так и у молодежи и дітей.

У Мукачові была знаменита єврейська гимназія, айбо терпіла недостаток єврейських педагогув. Сийсь недостаток рішили так, ош по договору єврейської гимназії из русинськов и мадярськов гимназіями, из послідных двох учили у єврейській школі екстерні педагоги. Межи трьома гимназіями до переслідованя жидув была дуже добра координація педагогичеської роботи. Директором мадярської гимназії був гимназичеський педагог Сепешварі. Прийшов у Мукачово из оньоорсага, айбо дуже много позитивного изробив у координації взаимної работы межи трьома мукачовськими гимназіями. Межи екстерними педагогами были як директор русинської гимназії Л.А.Попович, так и директор мадярської гимназії Сепешварі. Сеся їх пряма активність додала и значну символику взаимної работы трьох гимназій. Коли нацисты розкрутили колесо переслідованя жидувського населенія, школьський инспекторат выдав нарядження, обы екстерні нежидувськи педагоги суспендовали свою роботу у єврейській гимназії, айбо нарядження инспектората ани єден педагог не послухав. На сильну интервенцію нілашистув, коли уже было ясно, ош депортация подкарпатському жидувству не минути, инспекторат суспендовав работу педагогув у єврейській гимназії, и гимназію закрыли.

Жителі Мукачова за довгі століття и не могли собі представити нормальний ход живота без своєї пестрої демографічної мозаїки. Нигда нікому из його жителюв ани на розум бы не пришло, ош чужа брутальна сила засягне у сьому маленькому куті Середньої Європы, и што улиці, де процвітало ремесло и торговля, чужа машинерія буде міняти на гетта діла жидувських сограждан, обы їх вывезли до табору смерти. Ани то ся ту не предвіділо и нікто на то и думати не муг, ош кониць Другої Світової войны принесе не освободжіння, а брутальну Сталінську анексію свої теріторії и її населенія, и што русинський народ Сталін и його лакеї позбавлять їх ідентичности и зачнуть русинув переписовати на українцув и велику часть жителюв Подкарпатя, не позиравучи на етніку, выхоснувать як рабув у смертоносных ГУЛАГах и так вынищать цілу русинську інтелектуальну еліту. Од тых часув уже прошло выше шести десятилітій, и наша колись цвітуща земля - перла райської природи у Середній Європі, систематически ся нищить дале чужими привандрованными прибудіцями и их домашніми лакеями. Изнищився демографіческий состав населенія, котрое розвивалося и вытворялося тисячі рокув у составі мадярського королівства и двадцять рокув у демократичній Чехословакіи. Пусля сталінської анексії у Подкарпаті знищилася велика часть личного богатства, и што мало опстало, нищиться надале, нищаться унікальні воды, далші природні ресурси. По постсталінських часах духовное нищення продовжуєся новими панами, котрі ся називають „демократи” и суть представителями так называємої „Єдиної соборної України”. Треба сим панам припомнити, ош часы на такое духовное убивство уже ся минули, и їх догматичні методи суть бумерангом діла самої України и дух, котрый хотять изнищити, їх пережіе.

У Мукачові были зорганізовані два гетта, еден из сих страшных зборных таборув був розположений близько улиці Зрині, и сесе гетто складалося из двох улиць - Жидувської и Данко. Другое гетто было заложено у цегольні межи Мукачовом и Подгорянами, и у сьому таборі условия были страшні, бо цегольня не была приспособлена принять людей на день и нуч, и особенно терпіли діти и старі люде. Шорова сімья была депортована до того „ліпшого” гетта у сусідстві из улицёв Зрині. Дедёва мама ищи дакулько раз віділася из пані Шор, коли вечер

Жидувська гімназія, 1930 р.

тайно из єднов сусїдов діла Шорової сімї носила провіант и подавала його через городину. Сисю помощь про Шорову сімью організовав мадярський поліцай пан Вітек, вун був чеського происхождения и був поліцайом ищи за часы чехув на Подкарпатській Руси. Поліцай пан Вітек из жидами був добре знакомый, бо жив из свойов сімьйов на жидувській улиці. И кромі Мукачова у сисі трагічеські часы помагалося жидувським согражданам. Близько села Оріхово, недалеко Ужгорода укrywалася група жидув. Єдна сільська сімья носила їм провіант пару тыжнюв, а коли нацистське войско окуповало село, селянин дав їм знати, што жидам помагалося. Было много случаев, коли удалося русинам спасти от холокоста подкарпатських жидув. То была молода русинська інтелігенція, котра заставала посты нотарюв, и велика часть сих молодых русинських інтелектуалув были абсолвентами Мукачовської русинської гимназії. Єден из многих, котрі помагали жидувським согражданам, був сын нашого подкарпатського губернатора Грабаря. Молодий Грабарь був нотарєм и выдавав діла жидув документи из новов идентитов. Из тими нелегальними документами переслідовані люди мали ліпші мобільні можности, так як могли міняти місто жительства, так ся спасла молода заручена пара - студент и студентка Мукачовської торговельної академії Г. Мейслер, вун був добрый футболіст, не був жид, айбо мав великий гріх, ош його заручена Гільда была жидувського происхождения. Из тими нелегальними документами они захоронилися у Дебрецені, де фронт мінявся не у пользу нацистув. Сыны полубрата директора русинської гимназії у Мукачові, Гейза и Євгеній Поповичи, были нотарями у Иршаві. Обыдвое выдавали документи изміненої идентити жидувським согражданам. У Мукачові захранили знаму особу жидувської етніки, по фамилії Вамош, котрый був управляющим млинув Вейзер у Мукачові. Айбо коли нацисты были вигнані из Подкарпатя, начався новий погром, котрый мав быти освобождением, на котрый нико не раховав, особенно русини, бо перві дни думалисьме, ош то и справді є освобождєня. Настоящі „освободителі” на нашому Подкарпатю ани ся не зогріли, и уже перві жителі пуд диктатом НКВД, и за пару тыжнюв уже цілі „процесії” путовали у ГУЛАГ, и як час плинув, число вывезєных сталинських рабув збільшовалося. Опставали матери из дітьми без живителюв семей. А якбы лем то!. Убогі жоны из мізерным зароботком вадь докус без зароботка мусили їдіня от рота своих дітей одорвати и заганяти отцям, вадь другим своим близьким до сибирських ГУЛАГув, обы там узники выжили, обы была якась надежда на стрічу за много рокув.

Спасєный вуд холокоста управляющий Вейзеровых млинув Вамоші сисю повоенну ситуацію Подкарпатя и його населєнія

переживав дуже тяжко из больов душі. Зачали до нього ходити жоны сибірських узникув, часто беручи из собов дітей, даколи и зато, бо не мали на кого їх лишити, часто и зато, обы якось повліяти на пана управляющего и так ся надіяли на исполненіє свої просьбы. Не было дня, обы до нього сесі нещастні жоны не пришли попросити, ци не годен пан управляющий туныше продати муку и столовый олай. Пан Вамоші каждого такого „гостя” внимательно выслухав, дав сим жонам возможность туныше купити муку и олай и у дуже трагичных случаях муку и олай даровав. Так діла ишли еден час на Вейзеровум млину на Берегувській улиці у Мукачові, заки якась „добра душа” не найшлася и ушытко заголосила окупаціонным большевистським властям, ош управляющий млинув подпорує сімьї неприятелюв совіцької державы. Вамоші направився у ГУЛАГ, и кто знає, ци помагав дако його сімьї. Примірув поміщі русинув жидувським согражданам пуд нацизмом и трагедій жителюв Подкарпатя под час сталінізма было дуже много, и сися мала земля у середній Европі пусля сих погромув не так ся скоро вылічила.

А на улиці Зрині виростали и добрі футболісты. У тоты часы, кидь было у моді грати уличний театр, то было у моді и організовати футбольні состязанія, улица против улицы, а даколи село против села. Близько Дёдёвої хыжі жила малогаздувська сімья. Обы гонні были ужити, ищи занималися перевозками. Мали три

пары коней, дві коровы, котрісь поросята, кромі курчат їхні сыны держали и голубей, бо на улиці Зрині каждый пятый був голубятником. Была то сімья змішаного етноса: пан газда був русин, а пані газдыня - швабка из Паланка пуд Мукачовським замком. Мали доньку, котра ся учила у університеті у Будапешті и трьох сынув. Двоє из них на улиці Зрині організовали хлопцюв на сись спорт. У газдув на дворі бавилися у футбол цілый рук, ищи и на снігу, а у літні вакації бавилися цілый день. У запалі игры у футбол дітваки комуніковали межи собов и лаялися интернаціонально еден из другим: по-русинськи, по-мадярськи, по-швабськи, на идіш и по-словацьки. Хоть словацький язык похожий из русинським, позад иншакого наголоса мы, русини, казали, ош то є удареніє нарубы. Из жидувських хлопцюв, котрі из газдом ходили бавити у футбол, майліпшим гравцом був Аліпак, може ош то было його прозвище, бо на улиці Зрині никого не кликали настоящим імням. Аліпак був скромный приятельський хлопець, айбо, коли бавив у

Пляц из синагогов, 1908 р.

футбол, тогды не спознавав и собственного брата и знав быти дуже неприятным. Интереснов „фігуров” був ищи єден жидувський хлопець, котрый був товстий и ,адекватно тому, був и менше моторный, и завто був усе воротарем. Кидь гралосся, уд Аліпака на його голову сыпалася критика, примішана иронійов, и кидь на газдувськым дворі было и поросся, по-мадярськи є то Коца, так нашого воротаря уже прозвали Коца, лем Аліпак його называв Коцилий. Кидь Коца верся на лобду и из землі не так скоро вставав, як Аліпак представляв собі, так нараз на нього кричав на идішу: „Stei ouf, hest svere Toches Kocyly” Кидь воротарь мав подняти лобду из землі, Аліпак на нього загойкав: „Kocyly, blicschlogchnell gor!” Дедё був слабший футболишта и кидь близько капуры скавав на лобду, тяжко ся спамятав што из нёв треба робити, и лем случайно лобда летіла туды, де вун хотів. Аліпак и на Дедя був футбольно „сердитый”, и кидь Дедё мав лобду, и Аліпак хотів, обы му награв, то хосновав прозывку Дедё. У тум случаю, кидь му добре не награвав, а то было частіше, як добре, так намісто прозывки Дедё, чув од Аліпака Дедё своє хресное имя: „Йожико, ліваку Йожико, ту маєш кромі обыдвох ног и ищи обыдва вуха ліві!” Аліпак сесе приготовляв и у тому случаю, кидь Дедё лобду копнув правов ногов.

Дальшов интереснов и комічнов фігуров на газдувському дворі був німецький хлопець, котрого называли Selyemgyerek по-мадярськи, сяк прозывавуть хлопцов из дуже приятнов фізіомійов, у бульшости случаюв неспособных ид спорту. Было извістно, ош Шовковый хлопець (по-русинськи) мав день рожденія (шістнадцять рокув). Єден раз по обіді прийшов на газдувський двур бавити у футбол, айбо пузнійше уйшло на самому ділі, ош и не так прийшов бавити, як похвалитися, ош дустав розказ іти у войсько „СС”, бо німці, котрі находилися за гатарами Рейха и были гражданами тої держави, де жили, не могли служити у Вермахті. Позиції фюрера и його арміи уже были безнадєжними, до Мукачова привозили множество пораненых німецьких воякув, а померлых уже и не раховали. На Подкарпатю німецька военна власть выдавала мобілізаційный розказ діла молодых швабських хлопцов, котрі ледва достигли шістнадцять рокув. Неборак Selyemgyerek из своим дітськым розумом не мав ани понятія, до якої пропасти паде, отця мав у Німеччині на роботах , а його мама йому то не хотіла прозрадити. Наш „герой” ледва ся устиг похвалити своим мобілізаційным розказом, як зачали бавити футбол, и Аліпак уже устиг му насервіровати „комплімент”: „Гей, ты, Selyemgyerek! Кидь ты так будеш войовати, як бавиш у футбол, так фюрер може чекати на програту войну!”

Діти и подростки из Мукачовської улиці Зрині и на цілум Подкарпатю ищи усе беззаботно бавили свої дітські игры, хотя уже

было чути у воздусі приближавущу грозу нищення жидувського населенія под Карпатами, уже вовсю ишло переслідованя жидув, йсе отографалося у každоденному житю на улицях, на робочих містах, перед синагогами, у школах и на педагогических конференціях вседержавного значенія. Доста лем привести еден случай: Міністерство ошколованя у Будапешті искликало конференцію середньошкольських педагогів из цілої Мадярщини. Из рефератом на тему музыкальное ошколованя и популяризация музыки у средних школах Мадярщини мав выступати педагог музыки Шпицер. Якраз сперед тым, як мав ити на подіум, обы предстати перед делегатами средних школ, котрі избралися из цілої Мадярщини, из президіума, котрый находився на подіумі, выступив еден чоловік и заявив, ош педагогу Шпицеру не даєся слово, бо вун жид. Сяким чином, його реферат выпадає из програмы, являєя безпредметным и не представляє собов ниякого интереса. Шпицер сисю дискримінаціонну тираду выслушав мовча стоячи, пак без слова сів на своє місто, закрывши руками лице. На тото енергічно их своего міста ускочив директор Мукачовської русинської гимназії и обратився ид председателю и ид вышитким делегатам из острыми словами: „Честованый президіум, высокочестовані делегаты! Были сьме покликані на сисю конференцію, як равноцінні педагоги и представителі мадярського королівського ошколованя, и тому пан професор Шпіцер прийшов на конференцію из сяким чувством и ціллю поліпшити методику мадярського ошколованя. Звідаюся вас, честованый президіум, тогды чому уд педагога Шпицера было узято його святоє право представити нам свуй реферат, лем за то, ош вун жид? Кидь є то так, тогды и я не можу опстатися на сую конференції и призываву усіх присутствующих и апелюву на їх чоловічеську совість и совість педагога, обы лишили сисю конференцію, котра дискримінує меншинові етносы Мадярщини. У залі начався великий шум, за столом председа члены президіума зачали між собов шушукатися, нараз председатель почав дуркати деревляным клепаком по столу и заявив, ош педагог Шпіцер най прийде за ораторський пульт и най незамедлительно прочитає свуй реферат. Професор музыки Шпіцер несмілыми кроками приблизився ид ораторському пулту, айбо був натуюлко деморалізований, ош не був способный прочитати свуй реферат, пусля дакулькох произнесеных слов, прервав свое выступленіє и покинув залу.

Подкарпатя уже третій рук было совіцькоє, и директор русинської гимназії уже два роки був у еміграції у Чехословакії, його сімья жила у тяжких условиях у Мукачові, бо власти їм як и многым другим сімьям и отдільним личностям не дали дозвол на виїзд у Чехословакію, вадь у

Мадярщину, сяким образом не даючи возможности соединению сімей.

И у сяких тяжких условиях директора дочка и старший сын хотіли учиться у музыкальной школе, и мати пригласила їх на вступительні экзамены. Экзамены у Мукачовській музыкальной школе проводились у канцелярии директора школы, а директором был пан профессор Шпіцер, а то был тот самый пан, за которого застався у Будапешті на конференции педагогов средних школ директор русинської гимназии, коли пан профессор Шпіцер не мог зачитать свой реферат зато, ош был жид. Кроме Шпіцера экзамен принимала його дочка и ищи една учителька. Экзаменатори опріділили, ош діти мавуть добрый слух и нич не мешать, обы принять их у музыкальную школу. Кроме всяких организійных условий, постановили и помісячну платню за выучованя. Мати дітей на тото одповіла, ош только платити не може, бо отец дітей є на чужині, а она дустає дуже мало грошей.

На слова матери, ош отец дітей є на чужині, Шпіцер изпозорнів, на короткий час ся замыслил и пак позвідава, ош де є отец дітей. Мати му одповіла, ош є у Чехословакиі, а її из дітьми власти не хотят выпустити за ним. На сесе Шпіцер ся позвідав, ош ци не є ваш газда бывший директор Мукачовської русинської гимназии. Коли достав положительный отвіт, изясь на коротко ся задумав, пак розказав Дёдевуи мамі, ош што ся стало у Будапешті на конференции педагогов и установив лем символічну плату за обучение.

Через пару роков, коли дочка директора русинської гимназии изматуровала у десятилітці и ищи училася у музыкальной школе, Шпіцер юй дав бухгалтерське місто, и то была така велика матеріальна помощь, ош она дустала возможность учиться у консерваторіи у Ужгороді и пак аж до пинзії робила учительков музыки.

Пусля депортации мукачовських жидов у гето, уличный театр без Міріамки уже ся не грав, футбол без Аліпака и других жидувських хлопцов ищи существовав, айбо уже не мав тот пунц футболу улицы Зрині, як сперед тым. Тота страта жидувського населенія и других національностей у конци войны и по войні и брутальна сталінська анексія Подкарпатя, лем так просто не щезнуть из пораненых душ нас, подкарпатцов и ищи дакулько генерацій пусля того так легко не вылічаться.

Сисю страту чує и ціла Европа, бо демографіческий состав европейського етнікума розвивався цілоє тысячолітіє и был изнищенный за дакулько роков Другої Світової войны нацизмом, а пуслі її кунця - большевизмом.

Корінні мукачовські жида были у містному гето и чекали на депортацию, был рук 1944. У котрыйсь вечур, перед пару днями до Великодня, обьявился Аліпак и попросив газдув, обы його изпрятали,

бо вун утік из гето. Газды, у котрых на дворі колись бавився футбол и выштыко можное, хлопця испрятали над мастальнов у сіні, и там був Аліпак дакулько тыжнюв, айбо на нешастя поліція робила детальну разію, хлопця найшли, и ныгда його уже бульше не было. Лем шість місяцюв го отділяло уд прихода Червеної армії, бо у новембрі 1944 Червена Армія вступила у Мукачово, и из Подкарпатя вытворили гето лем на иншакый способ, як то провели нацисты.

На Подкарпатю было много етнічно и релігійно мішаных семей, при депортаціях жидувського населенія нацисты не робили исключений ани из конвертоваными, холокост розділяв и сімейства. Дакулько днюв перед Великоднем у році 1944 гето на улиці Зрині зачало порожнити. Пуд командов СС и нілошистув жоны, діти, хлопцы и старі люди были на нелюдський способ бісным гістерицькым ревом и под ударами палиць гнані на Мукачовську штацію, обы вудты у переповнених вагонах были перевезені до таборув смерти. Дёдёвый отец якраз ишов учти у гимназію и, відівши сесю трагедію и бісноту нацистув, замісто роботы направився у греко-католичеську церков, сюди прийшла из сьой причини и Дёдёва мама.

Подкарпатя и його населеніє постигла небывала трагедія, друга часть сьой трагедії якбы чекала перед дверями на сталінський розказ впустити її и узаконити у сьой малуй середньоевропейській землі. Сися територія у центрі Европы, котра булше тысячи рокув культурно и економічеськи розвивалася у Мадярському королівстві, де были дома русины, мадяре, жида, німці, словаки, румуны, другі етнічеські групи Подкарпатського населенія, пуся нацистської трагедії нищення сього жидувського населенія была истоптана сталинським большевизмом, котрый принюс до сьой землі фізичеську и культурну агонію и ликвидацию русинського народа. Корінні жителі Подкарпатя из сьойов етніков и релігійнов рознородостьов вызначилася високов толерантностьов и респектом один ид другому, айбо и ид чужим, и сисю толеранцію злоупотребляли галицькі емігранты уже у двадцятых и тридцятых роках за часув Первої Чехословацької Республіки. Жидувська комуніта была по русинах и мадярох найпочетніша, и у Мукачові жидувське населеніє занимало майже 50% от цілого населенія, и без них добре развиту инфраструктуру не мож было собі ани представити.

Націоналізм и антисемітизм на сьой території був чуждый, ныгда не був удомашнений, и перві його знакы обявилися по Первой Світовуй війні. Чехословакія была демократична держава, до котрої почали приходити емігранты из востока, котрі спасалися уд варварства большевістської революції у Росії и пузніше из запада, утікали сперед нацистского вандалізма соціалісты, соціал-демократы, жида и

комунисты. Межи емігрантами из востока было и дакулько тысяч галичан, часть котрых за дуже куртый час проявились як фундаментальні націоналисты и антисеміты. Прийшовши на Подкарпатя, дуже скоро прийшли на то, ош Чехословакія є демократична, парламентарна держава и начали злоупотребляти толеранцію як властей, так и русинув и розширяти украинський націоналізм. Булша часть галицької інтелігенції зачалася національно організоватися окрем Ужгорода и у Мукачовській торговельній академії, де дакулько галичан достали місто педагогів. На юбілейнос діла них свято „незалежної України” єден педагог-галичан вивісив на школі украинський жовто-синій прапор, котрый ся на хыжі и недовго высів, бо студент русинської учительської семінарії Євгеній Данкулинець жовто-синій прапор изняв и на його місто поклав русинський триколон. Што ся тыче антисемітизма, галичане не мали смілости открыто того маніфестовати бо боялися реакції Подкарпатських жителів и реакції тогдашних властей парламентарної Чехословакії. Їх антисемітизм провалився у тогдашних часах и латентно, и у приватних розговорах. Кунцём двадцятых рокув галицькі емігранты на Подкарпатю зачали открыто и організовано розширювати розпинавий украинський націоналізм до обсягу котрого належав и антисемітизм. Галичане злоупотребляли Чехословацьков парламентнов демократійов и толерантностью русинського народа из самого начала їх прихода не лем на територію Подкарпатя, айбо и на цілу територію Первої Чехословацької республіки и, особливо, у Празі. Їх активність выросла ид открытої експансії. Осіню 1929 рока они створили у Ужгороді організацію украинських націоналістів ОУН, котра принадлежала ид украинської военной організації УВ из центром у Берліні и пуся наступлення Гітлера была пуд контролем нацистів, из котрыми координіровала свои акції. ОУН на території Подкарпатя зачала брутальный тиск, думавучи, ош за куртый час настане момент, коли Гітлер подарить їм територію Подкарпатя. Їх выше спомнянуті організації подняли „балту войны и агресії” так высоко, ош не стіснялися ани атентатув на русинських політиків и атентата на такого знамого русинського політика, котрим был Е. Сабов.

Русинський народ и другі національності Подкарпатя уже у XVIII и XIX століттях были обласканы ліберальными законами пануйочої Марії-Терезії и пановника Йозефа II. Пак пуся Первої Світової войны за двадцять рокув парламентської демократії, русины и другі національності Подкарпатя докус изжилися из правовов державов, што привело ид тому, ош дуже терпіли пуд брутальностью нацизма и сталинськов крутовластью. Русинський народ и другі національності нашої малої землі булше 60 рокув пуся брутальної сталинської

анексії терплять на її послідствия и, особенно русинув и далше тычеся нетолерантность части украинцѡв и їх державы.

У части восточної Словакіи, де проживавуть русины, заслугѡв архиепископа Гойдича греко-католичеська церков была активна у помощи жидам, переслѡдованым пуд час нацизма. Духовні Пряшовські общины доставали центрально вуд епископата організаційні указання, як поступати у сьому гуманному и дуже важному и опасному вопросі. Таким способом, архиепископ Гойдич подав жидувським согражданам свою руку на їх охорону. На Подкарпатю, на жаль, греко-католичеська церков од сякої організованої помощи была уд части паралізована позад смерти епископа Стойки, котрый умер 31 мая 1943 рока, ищи сперед депортаційов жидувського населенія. Так ся стало, ош шістнадцять місяцѡв Мукачовська епархія была без епископа, и тому її ход житя у порунані из Пряшовськов був паралізований. Велика шкода, ош епископ Т. Ромжа був назначений у епископат 24 септембра 1944 рока, шість місяцѡв пуся депортації наших жидувських сограждан. Епископ Т. Ромжа був грандіозный гуманіст и сильна персѡна, котрому усі люди на планеті были дуже близькі. Вопросы гуманізма вун исповідовав так, як проповідав Сын Божий. Нешастя скрывалося у тому, ош епископ Ромжа змуг увойти у епископський уряд уже пуся нацистської депортації жидув и лем куртый час сперед сталинської брутальної анексії нашого Подкарпатя. Епископ Т. Ромжа за свуй куртый час правління добре проаналізіровав и розпознав не лем тяжку, айбо и трагічну політичеську ситуацію свої землі и греко-католичеської церкви и зачав дуже интесивно робити над тым, обы сохранили, што ищи мож спасти. Вун зачав проводити офіційальні аудиенції из новообразоваными політичеськими совіцькими органами, штобы мати возможность ясно видіти, што вуд них мож чекати. Старався ознакомити из своїов діяльностью як найширшу часть населенія. Крімі внутрішніх діл и обязаностей, найшов час на діалог из Мукачовськов православнов церков. Провюв аудиенцію у хыжі директора русинської гимназії на улиці Зрині. Коли його Епископська Ексцеленція выступила из авта (пак через куртый час большевики того авто реквізовали), сперед хыжи директора русинської гимназії збіглося дакулько десяткув сосідув из дітьми, епископ їх благословив и роздавав иконки, на котрых была изображена Свята Сімья. Аудиенція у директора русинської гимназії продовжалася замісто пув години цілу годину. У розговорі из директором главна тема была, як учити у гимназії у будущому релігії, и што можуть настати дуже компліковані часы. Його Ексцеленція склонялася ид тому, ош нешастя постигло жидувське населеніє Подкарпатя и Його Ексцеленсія сожаліє, ош не змуг у рамках церкви координувати помощь

жидувським согражданам уєдно из Пряшовськов общинов. Через дакулько днюв пуся аудиенції, директор був уволенный, достав місто у методичеському кабінеті, што являлося первым кроком на восток у ГУЛАГ, на щастя вун успів емігровати у Прагу.

Епископ Ромжа мусив противостояти угрозам из стороны НКВД, Його Ексцеленція не поддавался погрозам, выполнял свои епископські обязательства, як бы нич ся не ставало ся, пак за куртый час сперед ліквідаційов греко-католичеської церкви, НКВД фізичеськи зліквідовало епископа Ромжу, вадь иншак кажучи „постаралося про його мученичеську смерть». Пуся ліквідації русиньского идентитета сесе був далший сталиньский этап ліквідації русиньского народа и його культуры. Не лем русинув, а и другі етнічні групи зачали вивозити у ГУЛАГ на рабські работы а замісто тутешных людей приходили руські и украиньські пришельці. Сталін був дуже „последовный», обы нещастя было искомплетизовано - зачали нищити природні богатства Карпат.

Пуся розпада комунізма у сосідных державах зачав возрождатися идентитет русиньского народа, лем украиньський уряд и надале придержуєся сталиньских тезисув и тезисув украиньских націоналістув, ош русины не существуют, як нація и суть часткою украиньцюв. Украиньці и їх етнотеоретики ліпше бы задумали над свойов наційов и над тым, ош сталиньское насиліє и терор ид чому привели Советський Союз. Украиньські націоналісты мали бы позорніше читати тексты своих авторув, у котрых ся говорить: „не робиме другим то што нас уражає, унижає и не є нам миле». Кобы Украина держалася приведеных слов, жила бы без політичного хаоса и без страха про свою екзистенцію. У суюй ситуації, котру створила „мати Украина» діла подкарпатських русинув, не опстає нич иншое, як лем цивілізованим способом требовати свої права вуд украиньської державы, обы Подкарпатя у рамках Украины было її равноправным автономным членом, обы русины, мадяре и другі національности у центрі Европы мали свуй національний идентитет, мали право на творчеськое розвистіє. Офіціальна Украина мала бы розпозератися у Европі и ясно видіти, ош державы, у составі котрых суть автономні регіоны, и котрі мавуть демократичеські права, стараються про благо своих граждан. Скорше вадь пужніше до сього дойдуть и на Украиніні, чим скорше, тым буде ліпше не лем діла жителюв Подкарпатя, айбо и діла цілої Украины. За біды и політичеський хаос уже не Сталін несе провину. За деконсолідацію свої державы ответственность несе „мати” Украина через своих недалеьнозорких політикув.

Йожеф Попович

Олег Гарагонич „Золота пора”

*Олег Гарагонич
„Стара церква”*

*Андрій Манайло
„Зимня фантазія” 2007 р.*

Андрій Манайло „Полевi цвiти” 2007 р.

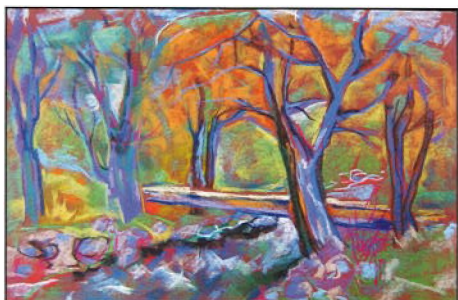

Андрій Манайло „Акт у розовому” 2007 р.

*Андрій Манайло
„Натюрморт из фляшкoв” 2007 р.*

Роботи Адріанни Мальчицької

Роботи Андрія Антонієва

НАШІ ЮБІЛЯНТЫ

Иван Манайло

до 65-роччя из дня рожденія

Автобіографія художника

Я, Иван Манайло, народився 16 януара 1942 рока, можу вспомнити своє житіє из 1945 рока, про прекрасні роки перед тым я сохранив подсознательні воспоминания, и про них мені наминавуть десятки фотографій. На рожденіє моєй сестрички Катинки у фебруарі 1945 рока ищи не пам'ятаву, айбо ясно можу вспомнити послідувучі тяжкі роки. У тоті часы родителі часто поручали мені добывання хліба, и так я став любимцьом старых бабок, из котрыми стояв им у очередях. На них мене бізовала мамка. Добре пам'ятаву на тогдашні звуки, запахи, на аромат ржаного хліба, котрый и дотипирь люблю. Айбо самими світлыми воспоминаннями діла мене є тепло родинного очага, котрое я так желав у студені дни. Мене переполняло чувство, ош як у нас файно и необычно дома; незабываемый запах фарбів, полотен, разнообразіє кольорув. И ушытко было освітлено добрым настроєнієм и юмором мамки и нянька. Сесе був особый світ. Дома сьме устраивали концерты, выставки, правда, даколи, и дурачили сьме ся. Мы радовалися обществу єден одного, любви, сяточным обідам, вечерам. То, што происходило помимо дома, было другим світом.

Автопортрет, 1987.

Из раннього дїтства принимав им участіє у выставках, танцьовальных и пісенных фестивалях. Так формовалося мое сознание. Высшов точков розвитку моих чувств и свідома была революція 1956 года у Мадяр. Товды я закрывся и тайком слухав радіо. Айбо я много читав, займався йогоми и приліжно рисовав. Я познакомився из основами: изображенієм, из культуров минувших часув, из современным модернізмом у музиці и изобразительному искустві. У сись час я уже студентовав в Ужгородському училищі прикладного искуства, а затым, у 1960 році, поступив у Київський художественный институт. За время учебы у котрому, у свої 20-ть року я ся женив. У 22-а роки ужем став отцьом. Ми жыли на квартирах у окресностях Києва. Доста тяжело существовали сьме, айбо у 1966 мы уже были у Ужгороді, мавучи у руках муй диплом преподавателя рисунка и мальовання. Сим подтвердили сьме ушытким свою жизнеспособность, выдержку и того,

што жиєме родинно у любови и согласіи. Сущностью моєї деятельности у тоты часы было обеспечение сімї. Добре прийшлося того, што мутим преподавати ушытко: рисунок, живопис, композицію, графіку, скульптурну техніку, монументально-декоративное искусство.

У возрасті 30 рокув я став директором Ужгородського училища прикладного искусства, там, де муй нянько зачав "совіцький" період своєї жизни. Так и я став учителем многих студентов по рисованію и живописи.

Моя директорська кар'єра продолжалася до 1985 рока. Діяльність, думаву, была успішнов: поднявся уровень преподаванія у училищі, появились реальні возможности діла розвитку модерного прикладного искусства, правда одновременно из чествованнєм традицій. Усі роки мою роботу сопровождали радость и возможность творити и малювати. Я малював фігурні композиції, портрети, натюрморты, пейзажі и даже заказні творы. Мені было интересно, ци можу преодоліти бар'єри, котрі ставить передо мнов идеологія.

У 1978 році нежданно скончався муй отиць, котрый много року боровся из разными хворотами. Знову стрітивим ся из творчеством отця, из множеством творов малюваных у останні роки житія и товды, ніби экзаменувучи себе, став им до твердої многообразної роботи, ако член Художественного Фонда Украины, або менеджером Международной Ассоциациі "Интерарт", а у 1986 році из многими колегами уєдно создали сьме "Творческое об'єдиненіє професіональных художников Подкарпаття", председателем котрого був десять рокув. На наших выставках усе брали участие мої образы.

Мені отдільна радость была, што мої діти бігом року розвивали у собі множество влеченій до искусства. Вікторія красно співала и танцювала, а народный інструмент - дрымбу озвучувала ако майстер, айбо и пензлик "крутила" из успіхом.

Сын Андрій оказався дуже восприимчивый, и його легко муг им обучити на основы знаній рисованія, малюванія и композиції. Позад сего вун у 1989 році успішно здав экзамены у Львовський Декоративно-прикладный Институт, а потому у 1997 році из успіхом закончив Поліграфічну Академію по спеціальности графік-дизайнер. Темов его дипломной работы было: "Деревляні церкви Пудкарпаття". И казати не мушу, што сись шор графіки родився по "подказці" дідика.

Зима, 1972.

Весна, 1972.

Літо, 1972.

Осінь, 1972.

Спалах, 2004.

Позад інститута займаєся рекламнов графіков, много малює, принимає участіє у многочисленных выставках, а у городі Ваці у Мадярщині, де жые из сімйов, ним изроблена, розписана и реставрована алея каплиць на біблейську тематику.

У 1997 році моя сердечна недостаточность так "розвилася", што мусів им лишити активну діяльність. Послі будапештської операції на серці лишив им ся живий, и товды из жонов рішили сьме просити од Мадярської державы переселения. Таким образом, од 2002 рока, мы, як граждане Мадярщины, представляєме русинську меншину туй и зась обоє дієме на терені культуру.

Сын Андрій – нині предсідатель Вседержавного Русинського Самоуправленія русинув Мадярщины, невістка Ондика - предсідатель Русинського Самоуправленія у городі Ваці, а їх сины - Грегор и Теодор - "малі майстры" рисованія и мальованія.

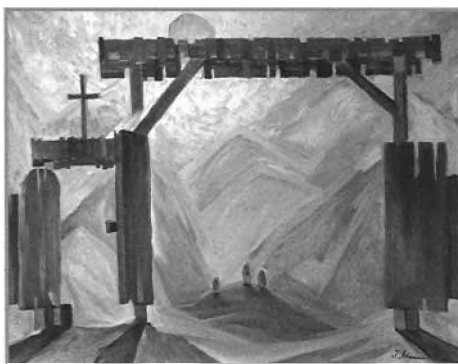
Мы робиме русинські выставки художников регіона у Будапешті и у других городах Мадярщины, айбо публіка Ваца и Будапешта виділи уже и нашу выставку "Три Манайла"(отця, сына и онука).

Осінью 2005 рока по приглашенію мера города Марія-Повчі наша Родинна выставка уже одинадцяти Манайлув (из праонуками уєдно) была туй представлена и благословена.

Радость наша, што онуки-правнуки освоюють секреты, знанія, котрі ведуть до професії художника, мішавучи, накладавучи фарбы, рисувучи, компонувучи образы. Радостьов служити, ош потомки, дванадцять членов родині Федора и Маріи Манайло из чєстьов и уважением до них, приобща-вуться до старань примножити доброе имня Фамілії Манайло на многая літ.

Приміром, дочка Вікторія возглавила "Фонд гуманітарного розвитку им. Ф. Ф. Манайло", а сын Андрій и його жона Ондика стали основателями "Фонда За Культуру Карпатського Регіона".

Иван Манайло

Новый день, 2003.

Андрашу Ш. Бенедеку 60

Андраш Штумпф Бенедек

У конци сії необычної зими у ожиданіи весны прийшли ми на гадку два шорики едного стиха:

*Топиться сніг...
Турнац світиться од сонця,
Весна буде, лем знак чекаву...*

Сісі строчки писав у стиху „Посланіє из Берега” (Üzenet Beregből”) єден такый поет, котрый на протяженіи свої духовної жизни и тернистого пути карьеры не сидів исклавши руки, чекавучи на небесный знак.

Вун усе опережав события, часто предсказувучи їх. Сесе уповісти мы можеме про нашого Андраша Бенедека.

Памнятаву, як у конци 60-х рокув у Есені (Подкарпатя) у сільській хыжі, у родині Баллув, часто гостилися сокурсники Дюся Баллы - Йосиф Желіцкі, Андраш Штумпф Бенедек и другі. Часто мы у дворі бавили у футбол. Я часто, як дітина, дуже уважительно позирав на ужгородських студентув. Я ищи тогды не знав, ош они заслужувуть уваженія не позад того, ош є студенты. Уд свого сусіда, котрого теперь не є у живых, Дюлы Баллы, я и муй старший брат дуставали сьме многое из росткув духовности мадярської культуры, читавучи розмножені на печатнуй машинці матеріалы часописа „Жерело” (Forrás). На мене у сись час, коли формировалося мое мировоззреніє, великое впечатление произвела личность молодого студента из Мукачова. К сожаленію, печальну судьбу часописа „Жерело”, котрый скаламутив застой и оживив мадярську культуру, мы ушыткі знаєме. Тоті легендарні личности, котрі стояли у зарожденіи мадярського противостоянія, сесе тріо - Вілмош Ковач, Андраш Ш. Бенедек и Шандор Фодо, были осуждені партійными властями и объявлені врагами совіцької системы. Тогды я порозумів, ош партія вовлекла и часть подкарпатських мадярув, котрі поддалися їм, у антимадярські выступленія. Айбо у бульшуй части мадяр сесе вызвало обратну реакцію, мы стали ищи бульше сплочеными.

Не позиравучи на ушыткі предприняті властями усилія, карьера Андраша Ш. Бенедека не переломилася. Вун найшовся у Будапешті и уже муг майсвободніше использовать свуй талант не лем діла стихосложенія. Вун раховав, ош мусить открыти світови свою малу

отцюзнину, котра вуд часув Тріанона была обособлена и скрыта, про неи не мож было даже чути. А. Бенедек поставив перед собов нелегку задачу, бо треба было розрушити стіну того мировоззренія, котру пропаговав комуністичеський режим.

Завто были дуже важными два невеликі виданя: „Исторія, про котру мож судити по ділам”, и „Исторія Подкарпатя и його культуры”, котрі наконіць указали наш край без шилияких искаженій. Я думаву, ош присутствующим я не буду доказовати, ош большинство не знало исторії свого родного края, вадь кидь и знало дашто, то не могло про того говорити, вадь обсуждати. А. Бенедек добре знав нещастливу судьбу Подкарпатя, знав, ош многі желали бы її знати из літературных жерел, знав и вто, ош коло стихув може написати и про сесе.

Його добросовістну, скрупульозну изглядовательську роботу освіщало и освіщає до теперь чувство долга. Вун доносив историчеські истины до сведенія жителюв Подкарпатя у своих серіальных виданях. Про плоды його творчеської діяльности мож бы довго говорити. Обы восполнити сведенія про його роботу, треба привести два основні труды, про котрі под час совіцького режима люди не позад свої хибы не могли ани чути, ани знати.

Под редакційов А. Ш. Бенедека выйшли: Иштван Сабо „Область Угоча” и Тиводор Легоцький „Монографія области Берег”. Великий пробіл у сознаніи людей восполнили його предыдуші книги: „Мароморошська область”, „Ужанська область”, „Колиска Тисы”. У бібліотеках мадярських школ еднов из майпопулярных книг є редактирована ним читанка: „Туй маєш жити, туй маєш умерти...”, котра содержит историчеські дані и краєзнавство Подкарпатя.

Мы рахуєме А.Ш. Бенедека столбом духовности мадярув Подкарпатя и также каталізатором открытія „terra incognita”. И до днись на Подкарпатю нич не стаєся, што бы пройшло мимо його вниманія. Про сесе говорят його ессе и критичеські статі: „Шанс на выживаніє” и „Послі повені ...”. Вун переживає по поводу событий на своєю малуй отцюзнині, переживає кидь не може дашто изробити діла своих землякув, а кидь може, то дуже тым щастливый. Я не вірую, ош щирый, из чистов душов чоловік из Подкарпатя не достав бы от нього помощь. Вун не ограничив себе заботов за свойов локальных отцюзников, Мукачовом, а старався и про другі території Подкарпатя. Вун не ограничився проблемами мадярського населенія Подкарпатя, а занимався проблемами ищи едного древнього населенія края - русинськими. Мы не найдеме ни едной работы Андраша Ш. Бенедека, де бы не чувствовалася озабоченность судьбов самого забытого народа, ответственность за сисю судьбу. Про сесе свідительствуют не лем многочисленні його выступленія по радіо и ТВ, печатні работы и статі у

новинках, а и присутствіе Андраша на ушытких русинських конференціях, міроприятіях, на многих из котрых вун ищи и докладчик.

Про того, ош вун є изглядователем и публіцистом исторії русинського народа и также изглядователем його современных проблем, свідительствує його книга: „Русины, gens fidelissima”, котра появилася на 2-х языках (мадярському и русинському). Прошлоє русинув, їх настоящее положеніє и извязані из сим проблемы А. Ш. Бенедек описав у предисловіи: „Минувші 150 рокув, а особенно послідні 50 рокув, не пройшли безслідно у жизни русинського народа. У связи из панславістськов пропагандов процесс утверждєнія нації прекратився, не осуществилося образованіє літературного языка, не сложилися книги, котрі становлять основу національної культуры (словарі, монографії, фольклорні збрания), дуже муцнов оказалась обучена на московському примірі українізація...

Сьому, находящемуся на историчеському пути, народу, діла самоутверждєнія треба у перву очередь вернутися до своих традицій. Його корні здорові, муцні, його днишні задачі не є безнадежными у період ренессанса и регіональности.

Историчеськи, судьба русинства не є повседневноє и не несе из собов неповседневні выводы. Выводы, котрі можуть использовать и другі народы, живуші у Дунайському бассейні”.

У жизни каждого чоловіка є такі моменты, коли треба самому собі дати рахунок за свої діла и продолжати свуй жизненный путь, дуставучи енергию на основі прошлої діяльности. Чому бы сим моментом не была кругла дата? И ищи діла мого математичеського розума число 60 є дуже файным, круглым, особенно кидь оно тождественно из роками мого дорогого цимборы Бейнія. Так што маєме основательні причини уєдно из ним розділити його радость. От чистого серця гратулюю тобі от имени присутствующих! Желая, обы твоя карьера и надале ийшла ид горі, и обы ты на сьому тяжкому пути усе мав коло себе друга и чувствовал поддержку любимой родины.

*Прийде новий час, майсправжня жизнь,
Коли отнайде отцюзнину народ,
И мы позад доброты и твердої віры
Послідуюме єдинственным
и настоящим путем...*

Шандор Ковач, историк
Потовмачила др. Маріанна Лявинец

55-рочный юбілей Олега Гарагонича

55 рокув Олегу Гарагоничу, музыканту та й живописцю, члену Національного Союзу художників України.

Думаву, ош быти нараз музыкантом та й малярюм - то не многим ся удавало. Ищи думаву, ош синтез сих двох искусств є идеальным и дас чудесні результаты, плоды.

Курто про характер юбіляра. Безкомпромисный - коли ся иде про справедливость. Любить порядок, держить слово. Интелігент, хоть быти порядным та й интелігентным у нишний час доста тяжко. Вун из розряда тых, ко валовшний быти побідителем. За таких Едвін Луїс Коул писав слідує: „Побідителі - есе не тоті, котрі нигда не програвуть, а тоті, котрі нигде не здавуться”.

Олег Гарагонич

Олег Гарагонич закончив Ужгородське музыкальное училище, довго робив у діточуй школі імені Степана Мартона у Мукачові. Як художник, робить у жанрі пейзажа та й натюрморта.

Александр Дулишкович (А.Д.): Олег, як ты прийшов до живописи?

Олег Гарагонич (О.Г.): Я до неї не ишов. Скорше всього живопис найшла мене. Штось, видко, бродило у мені, и у якийсь момент далекої юности ушытко ся изойшло - и стало ділом моєї жизни. Якось органічно я найшов и свуй почерк. Есе ушытко одбылося у доста скорому темпі.

Музиці я отдав 26 рокув насыщеної исполнительської та и педагогической роботи, а паралельно из музыков ишло моє становленіє и творческа робота як художника.

Живопис - есе є музыка цвіта, фарбы.

Маляр, як и музыкант, у своуй роботі має быти технічно віртуозным. Лем при такуй свободі мож мальовати розкованно та й думати про ото неуловимое, што ся находит на кунцьови пензлика.

А.Д.: Розкажи про персональні та й найбулш значительні діла тебе выставки.

О.Г.: Виставлявуся на Всеукраїнських художественных выставках из 1991 рока. На нишний час являвуся участником 34 Всеукраїнських та й загатарных выставок и участником 7 персональных выставок. Найбулш значительными рахуву:

1. Персональну выставку у Закарпатському художественному музею імені Й. Бокшая (1998 р.), де было выставлено 104 картины разных рокув.

2. Участіє у дуже престижных двох Всеукраїнських триенале

На Щербині

живописи (Київ - 1998, 2001 рр.), де був дуже вимогливий одбор картин членув Національного Союзу Художників України.

Типись готовлюся до персональної виставки по случаю мого юбілея, котра пройде у Унгварі и у Мукачові у септембрі сього рока.

А.Д.: Што рахуєш основним діла

маляра-живописця?

О.Г.: Дуже люблю слова Огюста Родена: „Головне діла художника - бити взолнованим, любити, надіятися, трепетати та й жити”. Думає, ош живопис - есе роздуми из пензликом у руках. Лично діла себе у искусстві я глядаву то світле, солнечное, до котрого ся стремить у душі каждый из нас. Старає у своїх картинах, чисто живописними средствами, дати надежду и ожиданіє на ліпше.

Природа бесконечно прекрасна и неповторима у ушытких своих проявленіях. Треба увідіти есе и отобразити. Проста задача, айбо одновременно и яка сложна! Живопис - не протокол, а объясненіє суті природи средствами искусства.

Людила Біксей, проводный научный сотрудник Закарпатського художественного музея им. Й. Бокшая, пише про Олега Гарагонича слідує: „Живописець из своеобразным авторським стилем, ярков манеров живописного письма и неповторным відіньом окружающего світа. Вызначальним діла художника є и лишаєся всепоглощающее увлеченіє цвітом, як святом просторового чуда. Цвітова палітра маляря не содержит печалі, безнадії, журбы. Любовь до сонця и світла, ненависть до барнастого - лейтмотив творчости живописця”. Дуже ярка и точна характеристика Л. Біксей - у двох словах: „Художник - солнцелюб”.

„ARS longa, vita brevis” - житя куртоє, искусство вічне. Думає, ош картины Олега Гарагонича, многі из котрых находятся у приватных коллекціях у США. Канаді, Франції, Німеччині, Мадярщині, Словакіи, будуть дуже довго радовати око и сердце многих людей.

Як и 20, и 30 рокув назад наш юбіляр повный енергії и творчеських задумув.

Желаву Олегові вшыткі задумы из Божов помочов выповнити.

*Александр Дулишкович
Мукачово*

Свіжий вітер

Пам'яті Александра Фединца

посвящаєся

фрагменти из книги С. Добоша

„Воспоминания хирурга”

Мы, хирурги, радовалисье ся, ош можеме робити у самому великому центрі клінічеської хірургії області, ош нашим руководителем був любимый Александр Васильович Фединец. Вун був діла нас ореолом, своеобразным маяком. Мы старались подражати йому и любили и уважали його не лем у професіональному плані, а и у общечоловічеському... Сесе была дуже обаятельна личность, про котру не мож уповісти лем дакулько слов.

Александр Фединец

По ходу моих воспоминаний я постарався про нього розказати бульш детально и правдиво. Вун заслужує того, обы усі благодарні серця пам'ятали на нього, бо вун любив людей, и люди його любили. Я не раз убіждався у тому, ош вун мене любить. Вун був діла мене „хірургічеським отцом”, но не лем ним, а и истинно преданным другом, хоть нас у візасті розділяло майже чотыри десятилітія.

Вун заслужує того, обы я у своих воспоминаниях майподробно розказав про нашого и мойого учителя, про того прекрасного чоловіка, котрого не мож забути.

И хоть я не раз и до сього упоминав про нього у свойому розказі, вун и далше буде фігуріровати у сьому повіствованіи, як лейтмотив хірурга.

Сисі рядки содержат и часть його біографії и также тоті мысли, котрі возникли у мене, коли я мысленно воссоздавал образ сього истинного гуманіста.

У 1897 році у сім'ї многодітного земледільця, жителя села Малый Раковец Иршавського округа родився сын Александр, котрому судьба приготовила славный путь от дохтора практика-хірурга, до профессора медицинського факультета Ужгородського Університета, патріарха ушитых хірургув Подкарпатя, майпопулярного чоловіка края, всеобщого любимца народа.

Його знали ушиткі - вуд жителей горных сел Карпатського хребта до живописных долин и низинной части области и также жителі малых и великих городов нашего края.

Вун рус любознательным и приліжним хлопчиком. Послі окончанія Хустської гимназії вун був призваний на военну службу. У період Первої Мирової війни, як молодий унтер-офіцер, десь на полях сражений у Сербії дустав сквзное раненіє плюц.

Тяжков и мучительнов была хворота молодого юноши, айбо стараніями военных докторов, и особенно, єдної сестры милосердія (монахині) вун поборов хвороту. Из сього часа у серці юного Александра созріла и кріпла мысль стати доктором, цілителем людей.

Испершу вун учився у Будапештському університеті на медицинському факультеті, а затым из образованієм Чехословацької республіки, куды входила Подкарпатська Русь на правах членув федерації, вун, як патріот свого края и русинського народа, продолжає обучение у своій новуй республіці.

Закончив успішно медицинський факультет Братиславського Університета, де його учителем був хірург європейської извістности (ученик славного Більрота и Альзельсберга - корифеюв желудочної хірургії) професор Станислав Костливи.

Його и другого молодого колегу (впослідствіи професора) Чарского лишили діла продолженія ученя и углубленія знаній у должности асистента кафедры факультетської хірургії Братиславського медицинського університета.

Александр Васильович много интересного и поучительного розказовав нам, молодым хірургам из сього періода свої жизни.

Затым вун вертаться у свій край уже созрившим хірургом у Ужгородську, затым у Виноградовську больницу, а затым возглавляє роботу хірургіческого відділення у Мукачовській городській больниці, пузніше стає головным доктором сій больниці.

По мірі роста професіоналізма и дякувучи своим общечоловічеським чертам, имня Фединця стає усе булше и булше извістным у цілому краю. Свої знанія по разным розділам хірургії вун усовершенствовав у ліпших спеціалістув тогдашньої Европы: у Парижі, у професора Маріона, у Німеччині у Зауербруха и также у швейцарца Кохера.

У послідуующому Ф. Фединец знакомиться из ведушими клініками Москвы, Ленінграда, Києва и также из ведушими учеными-хірургами: С. С. Юдіным, Б. В. Петровським, И. И. Ищенко, И. И. Кальченко, М. С. Коломийченко и другими.

Сесе лем убіждає нас у тому, ош из ним раховалися, цінили його колоссальный практический опыт у самых разных відділах хірургії.

Діла розцвіта таланта А. Фединця у ньому были ушыткі три факторы, котрі діла сього треба: врожденный талант, трудолюбіє и хірургічеська школа.

Вун много публікує по вопросам практической хірургії и у

особенности по проблемам ендемического зоба.

Ушыткі розділы хирургії вун прекрасно освоив и стає высоким спеціалістом по урології, гинекології, травматології и дитської хирургії.

Но кидь говорити про нього лем як про високопрофесіонального оперуючого хирурга, то сим далеко не ушытко уповідено про нього як про дохтора-цілителя. До нього приходили хворі из ушытких міст края. Не лем за тым, обы достати хірургічеську помощь, они ишли до нього часом діла того, обы вун штось їм порадив, вадь посочувствовав. Бо вун усе находив доброе слово каждому, кто ид ньому прийшов. Вун ушыткий був світлий, ушыткі анцуги, котрі носив, были світлої тональності.

Што было діла нього дуже характерным, то доброта и любов до ближнього - головні черты християнської моралі.

Вун нам, молодым хирургам, многое прощав, но був безусловно строгим, кидь штось не было зроблено при ліченій хворых.

Хворый чоловік був головнов фігуров и смыслом його жизни. Діла сього вун не мав ни свободных, ни святочных дней.

Вун усе ишов помалы навіщати своих хворых у клініці. Його личность была натуюлько притягательна, што мы, ушыткі його сотрудники, старалися быти похожими на нього.

Ищи една черта личности, про котру хотів бым уповісти, вспоминавучи нашого учителя – сесе його юмор и житейська мудрость, котра усе йому помогала найти выход из тяжкого положенія. Не дожив А. Фединец до своего 90-літія два місяці. Даже умирая, вун обставався спокойным, сдержанным, як истинный християнин и джентельмен.

Др. Сергей Добош

Володимир Микита
"Хірург-професор А. Фединец",
1969 р.

Тепло його душі на полотні

Шандор Петкі

Кидь цінителі и любителі образотворчого искусства припомнять собі „Груповый портрет ужгородських художників“, пензлика геніального Ерделі, у кругу „великої сімки“ изображений задумчивый Бокшай, галантно-артистичный Ерделі, вольовый Коцка, сосредоточенный Манайло, мечтательный Контратович, цілеустремлений Борецький, то припомнять и маймолодшого межи ними художника, котрый свободно розположився у невысокому фотелу. Ним є Шандор Петкі. Портретное изображение молодого творця межи уже извітними на тот час популярними именитими художниками было не случай-

ным. Имя Шандора Петкі находится серед первых членув Закарпатської Організації Союзу Художників. Из його творчеством извязані значительні достижения школы живописи, вун вписав свою неповторну поетичеську страницу у историю образотворчого искусства Подкарпатя.

Сього рока майстру живописи выповнилося бы 90 рокув. Вун не дожив до свого юбілея мало булше єдного рока. Айбо память про нього живе у його роботах и буде жити заты, заки його картины будуть межи нами. А ім, я у тому увірена, судилося довгоє житя. Ш. Петкі родився у Ужгороді у 1917 р. у родині поліграфіста. Закончивши учительську семінарію, учительовав у начальных школах верховинських сел. Неповторна краса сього края, романтика горных видув, общеніє из духовно богатым и щирым верховинським селянством уразили чувствительное сердце способного юноши, розбудили у нього влеченіє до прекрасного, стали жерелом вдохновения и неисчерпаемых темов художественных задумок.

Увлеченіє живописом молодого талантливого учителя было своевременно замічено його уже извітними на тот час земляками - Й. Бокшаєм и А. Ерделі. Вун воспользовався їх советами и у 1939 році поступає у Будапештську Академію Искусств. Туй вун учиться у творческих майстерських таких извітных мадярських майструв пензлика, як А. Бенгхардт, И. Болдижар, Е. Елекфі. Дуставши высшее профессиональное образование, молодой художник вертаться у родный край, полный юношескими надеждами, желанием служить своим искусством родному народу. Вун активно включаєся у творческое житя, стає незмінным экспонентом художественных выставок. У тот же

період його прикликали у Ужгородське художественне училище преподавати профільні дисципліни. Свою любов до образотворчості Ш. Петкі ділив межи техніков акварелі і искусством малювання олійом. Без сумніня, Ш. Петкі у совершенстві владів прийомами акварельного письма, віртуозно і артистично накладаючи транспарентні цвіта, котрі йому удавалося дати у неповторимий гармонії, на мокрый папірь, фарбы таким образом перетікали, дополняючи єдна другу, создаючи неповторимий, часом непредсказуемый ефект.

Візуальні форми розмиті, што придає зображенням особенну утончену мягкость, поетичность.

Сюжеты акварельных композицій, так як і живописных полотен, не суть у рамках єдного жанра. У своїх творчеських гляданих Ш. Петкі обертався и ид пейзажу, и натюрмору, портрету и ид тематичеськуй композиції.

Особенное внимание заслужувуть натюрморты художника из цвітів. Цвіты у пленерах, у декоративных черепах, у керамичеських и скляных вазах - горді и скромні, ганьблivi и пышнозвучні, они у представленіи художника є воплощеніем красоты и сложной неоднозначности світових ефектів.

Привлекає серія портретных зображеній, выполненных художником техніков акварелі и живописи. Моделі - близькі художникові люди, котрых вун добре знає, из котрыми його об'єднують дружественні отношенія. Они отличавуться глибинов индивидуальных психологичеських характеристик, из майстерством передана внешня подобность. Сесе ушытко достигаєся убідительнов матеріальностью реалістичеського письма.

Художественна неповторимость Ш. Петкі, його особенное мировоззреніє майрельєфно и майвыразительно проявилось у його пейзажнуй творчості. Амплітуда образных рішень краєвидув художника широка - вуд епічних панорамных видув до ліричных камерных полотен. Автор каждый раз находит майудачні діла заданої пейзажної теми, композиційні, живописнопластичні и колористичні рішення, котрі передають різні емоціональні отінки. Про красоту и богатство

Церква у Міжгір'ї, 1985 р.

природного світа рідного краю автор говорить просто, довірливо. Видиться, ош краєвиды художника отображавуть тепло його душі. Ш. Петкі прожив чесное, плодотворное и мудрое життя, много енергії и сил отдав многоручнуй роботі по вихованію молодых художників, передаючи їм свій опыт и знання. До останніх років життя Майстер сохраняв вірність художественным традиціям подкарпатської живописної школи, искусству жизнеутверждающему, ясному, доступному, любимому широков общественностью.

Олена Приходько

Товмачила др. М. Лявинец

Календар краєзавчих памятных дат на 2007 рік. Вид. В. Падяка

Едіта Медвецька *до 75 рочья из дня рожденія*

Едіта Медвецька

Едіта Медвецька - ужгородська художниця из мукачовським корінням - визнана личность межи представителями подкарпатської школы живописи. Она родилася 22 октовбра 1932 рока. Оригінальний художественный язык, декоративность, многообразіє ярких фарб - особенности її творчости.

Творческий путь Едіты Медвецької зачинаться из обучения у Ужгородському училищі прикладного искусства и проходит доста традиційно. Ученя Едіта продолжає у Лембергському Інституті прикладного искусства, де формуєся її творчеське мышленіє и особенности художественної манеры.

Начало шістдесятих років - період „отлыгы”, час широкого культурного розвитку, што у живописі мож назвати „фольклорным реалізмом”. Вертаня ид народнуй творчости было характерным діла многих видув образотворчого искусства. Сись великий взлет культуры не обминув и Едіту Медвецьку. У своїх образах она намагалася вернути понятію „народность” його первинное содержание. Майбулше сисі творчеські изгядованя отбылися ищи у довоєнный період у произведениях єдного из корифеюв и основателюв місної школы живописи - народного художника Федора Манайла. Вун був єдным из тых живописцюв XX століття, котрый своим великим талантом, тісно извязаным из національных самобытностей и народным искусством,

создав направлення у подкарпатській школі живописи.

Діла Едіти Медвецької, котра ищи у студентські роки глядала свуй путь у искусстві, сись фольклорно-етнічеський стиль став близьким. Послі окончанія інститута у Лемберзі Е. Медвецька нараз включилася у творчеську жизнь края, стає активным участником выставок як у Ужгороді, так и по вшиткуй Україні и за гатарами. Її картини експонувуться у Болгарії. Румунії, Монголіи и на Кіпрі. Живопис Е. Медвецької різнообразна за жанром, емоціонально насыщена. У ній чутвується нібы нове звучаніє привичных

“Перед выступом”

діла живописи края жанрув пейзажа, натюрморта.

Діла картин характерні широкий декоративний розмах, тонкое чувство цвіта.

У творчости майстрині крім живописи великое місто займає жанр книжкової ілюстрації. У 70-х роках Едіта Медвецька робить ілюстрації до книги Ласло Баллы „Веселі зірочки” (1975), Барбары Салой „Веселі дзвіночки” (1979). Е. Медвецька робить ескізы народного убраня діла хоровых колективув, у тому числі діла Закарпатського Народного Хора.

“О Маріє, Мати Божя”

Много рокув свої творчеської жизни Едіта Медвецька посвятила преподавательській роботі у Ужгородському училищі прикладного искусства. У кунци 1980 рока родина Медвецьких переїзжає у Мадярщину, де Е. Медвецька продовжає робити, дарувучи радість своїми образами.

О. Гаврош

“Чеканя”

Стефан Фенцик (1892-1945) **и музыкальна жизнь Подкарпатської Руси** **у I половині ХХ ст.**

До 115-роччя из дня рожденія общественного діятеля, композитора, диригента, педагога

Стефан Фенцик

Имя Стефана Фенцика майже усе изв'язано из його політичних діяльностей. Після прийняття Сен-Жерменських конференційов рішення про автономный статус Подкарпатської Руси у составі Чехословачкии зачалася активізація культурно-просвітительской жизни. У сий період був созданий Школьный відділ при центральному органі власти - Цивільному Управленію. У документах того періода именованія сього відділа писалося так: „Spolsky odbor aut. Vlady Karpatska Rusy v Uzhorode”. Тяжче установити достовірну дату організації Ужгородського общества „Філармонія”, як об'єдиненія любителів музики.

На зїзді Общества „Філармонія” делегат Стасєв у своєму докладі уповів, ош „Філармонія” основана еще вь 1916 г., однако действительная єї работа началась только сь 1920 года, когда она переменила свой уставъ и стала работать на более широких основаниях”.

Офіціальну дату реєстрації Общества зафіксовано у прошенні „Rusinske fillarmonie” у Ужгороді до „Ministerstva Narodni Obrani” у Празі от 2 януара 1921 рока про розрїшення вступленія офіцерув и воинов у „Філармонію”, де зазначено, ош „Ze dne listopadu 1919 byla zřizena v Podkarpatske Rusi resp. V Uzhorode „Rusinska filharmonia”. Прошеніє было подписано от имени Общества „Філармонія” його диригентом Стефаном Фенциком - псевдоним Пішта. (1892-1945).

Стефан Фенцик родився 13 октовбра 1892 рока у селі Великі Лучки у родині священника. Начальное образование достав у гимназіях Ужгорода и Берегова. Штудії продовжав у університетах Будапешта (1910-1914) и Відня (1914-1918). У 1918-1922 рр. изучав право у Шарошпотоці и также у Дебреценському університеті, музиковеденіє - у Відні и Будапешті. Важну інформацію про діяльність С. Фенцика находиме у роботах П.Р. Магочі. У началі 20-х роков вун (С. Фенцик) був професором Ужгородської семінарії, одночасно руководив хором „Гармонія” и также ужгородським любительським симфоніч-

ным оркестром (товм. автора) П.Р. Магочі мав увиду симфонічний оркестр, котрый удалося організувати паралельно із хором Ужгородському Обществу „Філармонія”. У зв’язі із малим числом людей Общество ограничилося 16-ма членами і также хором із 40 учасників. У такому складі „Філармонія” просуществовала до начала 1920 року, після котрого кулькість її членів збільшилася позади поступивших у общество урядників. Членами „Філармонії” были „...чехи, русины и мадьяре”. Будучи на тот час єдиним музикальним обществом края, „Філармонія” ставила перед собою задачу розвитку музикального і вокального образования на Подкарпатській Русі, організацію оркестрів і музикальних вечерів. Соотвітственно із вишезгаданим докладом Стасєва „руководителі „Філармонії”... оставили въ строе всякія національныя разницы и оперлись на всѣх любящих искусство жителей Ужгорода без взгляда на національность и стараются при помощи всего хора и оркестра познакомить общество со всем замечательным на поле искусства песенного и музыкального всех народов, специально же русского народа, чтобы таким образом дать возможность своим членам и ученикам изучить хорошіе образцы и на тех образцах развивать свои таланты для самостоятельного творчества и поднесения карпато-русской культуры”.

Общество мало музикальні інструменти, даючи кулькість нот і „оркестровок”. „Філармонія” на начальному етапі об’єднала ушугті музикальні сили Ужгорода, даже музикально обдарованих офіцерів і воєків. Репетиції хора і оркестра проводилися двічі на тиждень, результатом їх были концерты, котрі відбувалися 5-6 раз на рік.

Ейфорійв відродження культурно-просвітительської життя у нових умовах были охоплені не лем прості громадяне Подкарпатської Русі, а і великі чиновники, воєнні. Інтересну пораду дає С. Фенцику „Главнокомандуючий на області Подкарпатської Русі - генерал Еннок у обращенію от 15.11.1919 року. „Предлагаю Вам подать в школьный отдел соответствующія предложенія на устроєніє русинської музикальной школы в Ужгородѣ. С моей стороны могу обещать содействие в этом добром деле”. Така школа через даякий час і была открыта при Ужгородській „Філармонії”. Общество содержало музикальну школу, у котрій єден час училося 60 учеників. Преподавателями школы были: др. Фенцик, Гудак, Ковач, Медрецькій, Демянович, Гевешій. Єден із концертів школы відбувся 11 мая 1922 року у залі Городського театру. Новинка „Русскій Православный Вестник” від 17 мая 1922 року откликнулася на нього статів, у котрій писала: „Несмотря на бывшее волнение юных исполнителей, особенно при театральной обстановке, все они с успехом поддержали прекрасную репутацию своих учителей. А такими юными виртуозами,

как скрипачка Аліса Маркович, скрипач Антал Ханнел, и піаніст Шандор Русманн, учителя их могут смело гордиться.” Из похвалов автор также отозвався про выступленіе оркестра, у составі котрого усдно из взрослыми скрипачами выступала и „юная детвора” под руководством С. Фенцика.

Оркестр исполнил „Allegretto” оп. 15 Л. Бетховена. Оцінюючи роботу диригента, автор писав, ош „высокий талант, уменіе и, навірно, огромный труд проф. С. Фенцика создали и при скромных ученических силах оркестра, приличное для данного случая исполнение геніального творенія Бетховена”.

Ищи єден концерт ученикув Ужгородського „Філгармонического Общества” отбылся 18 юлія 1923 рока, на котрому „питомцы показали свою целорочну науку и поступованіе”. У пресі зазначалося, ош „публика дуже полюбила игру Владислава Рейсмана и велику обдарованность Стефана Собеля. И на рояле прекрасный успіх достигли питомцы. Особенно Лола Марго, Клара и Магда Марош, Белла Клиnger. В другой части концерта же - Имре, Виктор и Александр Рейсман. Добре играла и Елза Желтвай. За тот успех Філгармоническое Общество заслужило похвалу”.

Про существованіе и работу школы Общества свідітельствуют и объявленія, котрі печаталися у новинках того часа: „Записки в музыкальну школу Філгармонического Общества начинаются 1 септембра. Начнётся наука и на духовых инструментах, что бесплатно. Заявлятися нужно у дирекцію Общества. Так само начнутъся пробы спева и музыки”.

У 1920 році у Ужгороді было основано музыкально-драматическое общество „Боян”. Регентом Общества был выбранный В. Потапов, который у тот період выдав дакулько церковных пісень.

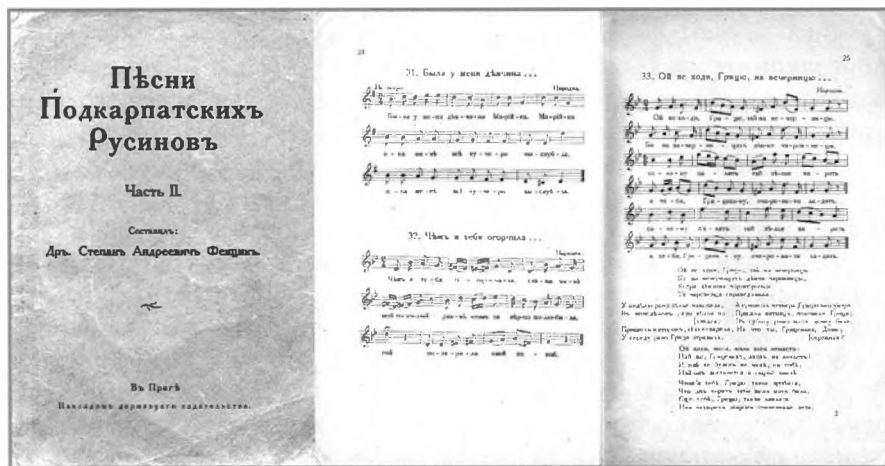
При Обществі существовал хор, котрым руководил С. Фенцик. Як правило, концерты Ужгородського общества „Філгармонія” проходили из участіем хора Музыкально-драматического общества „Боян”.

Велику діяльність проводило руководство філармонічного общества, а особенно його председатель С. Фенцик. С. Фенцик гармонізовав и выдав мелодію гимна Подкарпатської Руси на слова А. Духновича. Ноты гимна появились у новинці „Карпаторусскій вѣстник” от 2 юлія 1922 рока. С. Фенцик выдав также зборник народных пісень у двох частях, про котрый Карпаторусскій вѣстник писав: „Появилась II часть нотной брошюры подъ заглавіемъ „Песни Подкарпатскихъ Русиновъ”, составлена славнымъ нашимъ композиторомъ музыки и общеизвѣстнымъ диригентомъ др. С. Фенцикомъ, печатана чисто русскимъ языкомъ, занимающая 36 прекрасныхъ народныхъ песенъ съ нотами. Сей сборникъ одобрило правительство Епархіи Мукачевской и

Министерство школьных делъ и народного просвѣщенія. Цѣна 4 р. 50 коп. Получить можно у д-ра Стефана Фенцика в Ужгородѣ и во всех книжных магазинах. Тепло вручаем школам и певческим кружкам.”

Важну інформацію про музикально-видавельську діяльність председателя правління філармонії находиме у уже извѣстному докладі М. Стасєва „на сьезде карпато-руских народно-просвѣтительных деятелей”: „Сейчасъ нашъ многообещающій диригентъ „Філгармоніи”, докторъ Фенцикъ печатаєть „Учебникъ музыки для учительских семінарій” и „Упражненія на скрипкѣ”. Воможно, докладчик мав ввиду роботу С. Фенцика „Theorie hudby. Ucebnice hry na housle”, документальное подтвержденіе о существованіи котрої находиме у копії письма вуд 11 марта 1924 рока. У ньому зазначені причины задержки даного виданя, котрое так и не выйшло и про судьбу котрого досі ищи не мож знати.

Интересні отклики про концерт „Філгармоніи” из участіем хора Музыкально-драматичеського общества „Боян” под руководством С. Фенцика, стрічаєме у статі под названіем „Музыка”. Неизвѣстный автор, котрый подписывався як А.Т. писал: „...Что касается исполнения программы, то здесь в полной мере ярко и отчѣтливо сказались знаніе, уменіе и выдающееся мастерство диригента, д-ра Фенцика, сумевшего из наличных, сравнительно скромных музыкальных сил оркестра и хора дать слушателям, знатокам и настоящим любителям музыки большое эстетическое удовольствие. По-видимому, д-р Фенцик не только выдающийся знаток и истинный ценитель великих творцов музыки до гениального Моцарта включительно, но и выдающийся учитель и дирижер оркестра и вокального хора”. Дальше автор привлекає внимание читателей конкретнов оцінков даяких произведе-

ній, исполненных оркестром под руководством С. Фенцика: „Симфонія Моцарта была исполнена с особой тщательностью. Все, вложенные в это произведение гениальным композитором музыкальные нюансы, были выполнены оркестром достаточно ярко и близко к моцартовскому тону. Хорошо были сыграны пьесы Gliera, Smetani и особенно Kellera. Его „Карпаторусское эхо” положительно захватило многих слушателей своими яркими, чисто национальными, чисто народными мотивами. В этом, конечно, заслуга оркестра и особенно его выдающегося диригента, сумевшего довести этот оркестр до образцового исполнения своих народных мотивов. Что касается вокальных номеров программы, то исполнены они были прекрасно, особенно „Русская фантазия” д-ра Фенцика. Проведена была композиция самым автором, конечно образцово. Труд - нелегкий и для хора, и для дирижера - автора этого прекрасного музыкального произведения, так как эта вещь написана в красивых полутонах и богата поэтической выразительностью в целом ряде музыкальных мотивов, воплощающих в звуках красивое содержание текста”.

За концертно-исполнительською діяльністю С. Фенцика, як музиканта мож прослідити за відкликами у тогдашній пресі. Оцінка його діяльності була дуже позитивною. С. Фенцика характеризували як дуже спроможного скрипача-виконавця, прекрасного диригента хорів і оркестрів.

Так, 7 лютого 1922 року у міському театрі відбувся вечір камерної музики і співу, організований Ужгородським Філармонічним Товариством. У програму були включені музичні твори Чайковського і Віноградова. У ролі скрипача-виконавця на вечір виступив С. Фенцик. Майбутній диригент В. Потапов так відгукнувся про свій виступ: „С особливим захопленням публіка зустріла скрипача, вільного художника С. Фенцика, вражаючого як високою технікою (в „Русском Карнавалі” Венявського), так і художнім виконанням і тонкою передачею нижчих відтінків почуттів в „Колыбельной песне” Віноградова.

Що стосується вокальних номерів програми, то виконані вони були прекрасно, особливо „Русская фантазия” д-ра Фенцика. Проведена була композиція самим автором, конечно, образцово”.

З 1923 року родина С. Фенцика, як активного музиканта-діяча, професіонала поступово зникає з сторінок періодичної преси. Сесе зв'язано з тим, що логіка політичного життя приводить диригента і скрипача - „одну з майбутніх серйозних особистостей” Підкарпатської Русі до великої політики. 27 грудня 1923 року у Ужгороді утворилося товариство ім. А. Духновича. Його очолював правління, головою якого став Е. Сабов, а секретарем-діловодом - С. Фенцик.

А. Грін

Живот и діяльність др. Николая Бескида

60 рокув тому 10.12.1947 рока у Кошицях закончив своє земное житя єден из майзнамых научникув, літературознатель, языкознатель кунця XIX и начала XX столітїя др. Николай Бескид. Вун происходив из знамої родини, у котруй уже його дідо, прадідо и стрійко были знамыми діятелями у общественнуй жизни Русинув. Н. Бескид родився 29 юнія 1883 рока у селі Болдогкёваралйо, недалеко вуд Абауйсантова, де його отец був назначений священником вуд Пряшевської епархії. Село у тот час было под юрисдикційов Пряшовської греко-католичеської епархії. Со слов Николая Бескида ушыткі літургічеські обряды отправляли по церковно-славянськи.

Николай Бескид
у 20-ых роках XX. стороча

У єднуй роботі вун споминать про своє воспитаніє так: „Живот так хотів, обы я був воспитанный у среди мадярської культуры, айбо у родині нигда ся не забывало, ош єсьме русины. Чоловік собі народность не выбирать, бо уже ся народить у кругу даної народности, котра нам была Богом дана. Моя ціль была єдинов: углубленіє нашого самосознанія и двиганя славы карпатських русинув”.

Из 1892 рока Н. Бескид достає ошколованя у Пряшовській главнуй королевській католичеській гимназії, де матуровав у 1898-1900 школьському році. Традиційно, што было звычайов у родині, вун дораховав стати священником. Як успішного абсолвента гимназії, на пропозицію тогдашнього єпископа Яна Валія, Николай Бескид иде на теологічні штудії у Будапештський університет. При університеті діяствовав словянський кружок, котрый мав богату бібліотеку, котра дуже ся придала діла його научної роботы.

У 1907 році 14 апріля Н. Бескид був высвячений у священники єпископом Яном Валієм у Пряшевському кафедральному соборі Иоанна Крестителя. Из 1908 рока був назначений директором єпископської канцеларії, де приобрів великі заслуги. У свободный час заниматься научнов роботов, а свої цінні статті, котрі дустали позитивну критику, публіковав у тогдашнуй пресі: „Századok”, „Katolikus szemle”, „Religio”, „Művészet” и т.д. У 1911 році Н. Бескид дустав докторат філософії на університеті Literarum Regia Hungarika Francisko Jozefina у Коложварі. У 1903 році у 20 рокув вун стає рядным

членом мадярського історического общества и публікує свою перву роботу под именованям „Tapolca apátság története” (Історія аббатства у Таполці), котра вийшла у типографії Unio у Ужгороді. У туй книжці Н. Бескид доказує словянський корінь аббатства ищи до прихода Арпадовичей. У 1923 році по неизвiстнуй причині вун отходить из Пряшовської епархії до села Легнава. Треба уповісти, ош Легнава у тоті часы была отрізана вуд світа, вуд культурных інституцій, бібліотек, што доста хибіло Н. Бескiду. Айбо якраз, не позиравучи на сесе, у Легнаві вун написав свої майзначительні роботи як історического, так и літературного характера. Общество им. А. Духновича у Ужгороді інспіровало Н. Бескида до интенсивної роботи. Общество попросило його узятися до видання произведений Будителей. И вун узався за сисю нелегку роботу. Майвеликоє вниманіє приділив Н. Бескид личности и діяльності А. Духновича, котрому присвятив такі роботи: „А. В. Духновичъ и его поэзія” (Ужгород, 1929), „Духновичи” (Голестет, Па, Америка, 1934). Автор включив до первої книжки 90 стихув великого Будителя по темам, крім того, вун охарактерізовав личность Духновича и його поезію, філософську платформу живота, великий патріотизм. У „Духновичах” Н. Бескид описав происхождение А. Духновича. У передслові вун пише про вто, ош ціль книжки - збогатити и углубити знанія про великого Будителя. Автор задав гамлетовський вопрос - жити вадь не жити русинам? „Де из ким іти? Што робити і в імя чого? Народ глядять и чекать доктора, чудотворця, але він ся не зьявлять! Природа ся не зрікать зродити в критічни минути генія. Але такі ся в животі зьявляють зрідка. Місія народных геніів ся не ограничує лем днями і людським животом, але ся односить к цілій будущности народа. А нам, карпатським Русинам, тот геній був даный в особі Духновича. Зато збыточно чекаме на другого. Бо Духнович є тым генієм, котрому было предназначене пробудити, просвітити, підбодрити народ під Карпатами до світлой будущности” Вун говорить, же „будительский дух Духновича жыє і буде жыти до тых часів, доки буде жыти ёго народ”.

Далшим фаворітом Н. Бескида є Юлій Ставровський-Попрадов, котрому присвятив книгу „Поезія Попрадова” (Пряшів, 1928), де у вступній части автор пише, же ту суть представлені стишки найліпшого поета карпатських русинів, славного Попрадова, котрый сам підкреслював: „Я книжки стародавни читав і ссав з них одухотворіня” („Воспоминанія Попрадова”), в основных рисах оцінює творчость Попрадова.

Далшов книжков Н. Бескида о Попрадові є „Юлій І. Ставровський Попрадов” (Ужгород 1929). Публікація на 84 сторонках отварять тему родини и, перспективы молодости автора. Н. Бескид ведно з Ф. Аріс-

товым видав бібліографію произведень Євгенія Фенцика – „Хронологический перечень Евгения Андреевича Фенцика”, часть перша (Ужгород 1932). Є то публікація, яка перераховує назви творів Фенцика і їх публікування од 1867 року аж до 1903, т.є., його кончини. Тяжко було зробити таку бібліографію, бо Е. Фенцик публікував свої твори не лем на бывшій Подкарпатській Руси, але і в Галичині.

Общество А. Духновича в Ужгороді в 30-х роках високо оцінило літературознавчу роботу Н. Бескида. Председа Общества Євменій Сабов у письмі Н. Бескидові свого часу написав: „Выданыя як поезіи А. Духновича, так і Ю. Ставровського-Попрадова ся стали настольныма книгами не лем про любителей родной литературы, але книжками про учеников, учителей, лекторов нашей письменной литературы... Кедь у Духновича и Є. Фенцика не грає роль абсолютной творчости, бо была лем ей частёв, Ставровский-Попрадов є поетом Божой милости, зато і зборник його стишків має велике значіння тым веце, же збератель і редактор Др. Николай Бескид схосновав вшытки доступни істочники, котрі мають велику ціну...”

Споминанима творами ся не вичерпує історична і літературна творчість Н. Бескида. Його інтересовали і моралні теми в животі чоловіка. Вун був автором 12 сценаріїв ид фільмам релігійного характера. Дакотри из них дустали високу оцінку з боку критиків фільмовой продукції у нас и в Америці, но на їх реалізацію были потребни міліоны. В рукописах зостали таки сценарії ид фільмам, як: Покровы, Пречиста Богородиця, Святы Іоан Хреститель. На просьбу обществ русинув у Америці зачав робити над сценариями ид фільмам о Федорови Корятювичови і Александрови Духновичови. Не знати, ци были докончени тоты твори і послані до Америки, бо у 1939 році пришла друга світова война, яка перервала його контакты из америцькими Русинами.

Як извiсно, Н. Бескид отойшов на передчасну пензію по своєю волі у 45 рокув. Жив у свого брата Євгенія у Легнаві у парохії аж до своєї смерти. Умер 64-рочным, не выполнивши свої вшыткі планы у области історії и письменної літературы русинув.

Каноник Райкович у некролозі памняти Николая Бескида (Благовістник, януар 1948 рока), писав: „Перо выпало из його руки, слова затихли, но його памнятка мусить жити межи нами! И буде жити, бо його притомность, народ и його представителі одчують, алем будучі генерации истинно спознають, чом ся вун трафив и што про них значив”.

Составила др. М. Лявинец
по материалам книги Мгр. Гавриїла Бескида „Николай Бескид на
благо Русинів”

ПРО ШТО ПИСАЛИ НАШИ ПРЕДКИ

Якимъ способомъ заняли куруцы густянску крѣпость отъ лабанцовъ? Изъ временъ Раковціевой войны

Панъ Талловши стоялъ на сторонѣ „лабанцовъ” и якъ такіъ былъ повелителемъ густянской крѣпости (замка). Густянску крѣпость въ то время сильнымъ гнѣздомъ держали, зато вождь куруцовъ дуже бы былъ любилъ крѣпость сію заняти. Штурмомъ ледва было возможно, ба и операция сія долго держала была бы. Со стороны куруцовъ повѣрено было сіе дѣло пану Редею, у которого и вояковъ мало было. Подумаль Редей и на гроши, но и сесь способъ не видѣлся ему отповѣднымъ, бо вождь лабанцовъ былъ человекомъ богатымъ.

На окрестности заговорили, что панъ Талловши опасно разболѣлъ. Якась страшна тяжка хворота его напала. Къ его постели никто не смѣлъ приступить.

- Если никто не смѣе, я смѣю - говорилъ Редей.

Розказаль упрячи въ четыре-конну карету и съ однимъ гайдукомъ поѣшоль въ крѣпость густянску. Въ крѣпость впустили его, бо никому ани на розумъ не пришло бояться отъ одного чоловѣка. Завели го къ хворому, передъ котрымъ тѣмъ извинялся, что пріятельское чувство не дало ему мира, чувше, что пріятель его хворый, та прѣшоль его наживити. Хворый тронуть до души, поблагодарилъ гостя за сію усердность и пожелалъ ему Божія благословенія.

- Кто Вась лѣчить? Звѣдаеся больного Редей.
- Никого нѣтъ въ близости - отповѣль хворый.
- Тогда я дамъ привезти моего лѣкаря (доктора) изъ Каллова - говорить Редей.

Пан Редей доразъ писалъ сынови, чтобъ скоро пріѣшолъ въ Густъ, но и лѣкаря най не забуде привезти со собою. Але на двоухъ возахъ най пріѣзжаютъ.

- На другій день лѣкарь и сынъ Редейовъ прибыли. Лѣкарь осмотрѣлъ хвораго, написалъ лѣкъ, але за лѣкомъ ажъ въ Дебреценъ требало ити. Оттуда его принесъ еденъ знакомый Редей, котрый явился въ крѣпости съ возникомъ (кочишъ) и еднымъ знакомымъ своимъ.

Дѣла текли своимъ способомъ. Но хворый неспокойный, и что лишь ему раили, все хотѣлъ на собѣ спробовати. Панъ Редей все зналъ даякій новшій лѣкъ, но сесь або у дакотрого швагра, кума, або знакомого можъ было достати. Каждый лѣкъ приносилъ тотъ, у кого его достати можъ было. Но и хворый уже почаль себѣ раховати, что колько находится въ крѣпости чужинцевъ: Панъ Редей - еденъ, сынъ его - два, докторъ - три, братъ старшій, молодшій, швагеръ, кумъ, крестный - всихъ восемь. У каждого возникъ, послужитель - есть ихъ всѣхъ двадцать четыре. Посѣтителей больше уже якъ сторожовъ крѣпости. Панъ Талловши не могъ дале молчати и сказалъ:

- Чуєте вы, я такъ вижу, что васъ уже доста буде въ крѣпости.

На се Редей осмѣхнулся.

- А я то думаю, что насъ уже и много. И ани не вернемся уже назадъ, бо вашихъ сторожовъ нѣтъ. Колько разъ требало по лѣки ити, то все вашихъ сторожовъ послалъ я, котрыхъ назадъ не пустили, але вмѣсто нихъ моихъ прислали. Изъ вашихъ лабанцовъ уже лишь дасколько волочится помежи моихъ.

Панъ Талловши, видѣвше, что обманули его, въ страхъ выскочилъ изъ постели, та ани чоботы не пробоваль обути.

Вотъ сякъ то взяли куруцы густянску крѣпость отъ лабанцовъ.

*Густянска крѣпость.
Акварель Шандора Лама, 1862 р.*

ПОЕЗИЯ

Спѣванки Берегски

Паде дождь, паде дождь,
А листочокъ шепче,
Що ми тото за легънь,
Що бороду скрепче.

*

До мене легъники,
До мене, до мене,
Солодейка яблѣночка
Спередъ хыжи въ мене.

Солодейка яблѣночка,
Ци солодиша грушка,
Ай вы моѣ легиники,
А я ваша душка.

Есть у мене спередъ хыжи
Посаждѣна слива,
Люби мене, Михайлику,
Я на тя щаслива.

Гуляй, гуляй, моя мила,
Гуляй и три ночи,
Но якъ прійдешъ до домочку,
Скажи правду въ очи.

*

У зеленъ полонинѣ
Ягнятка пасутся,
Дала бемъ ти писаночку,
Курки не несутся.

Дала бемъ ти писаночку
Дала бемъ ти и двѣ,
Койбис мене поцюловаль,
Тай притуливъ дѣ собѣ,

*

Зелена полонина,
Зелена, зелена,
Чому вришки не въ родила,
Бо зима студѣна,

Тому вришки не въ родила,
Бо не уродлива,
Зима была студѣнѣйка,
Тай заморозила.

*

Закукала зозульїка
Въ лузѣ на заринку,
Ой дай Боже сїхъ мясничокъ
Ходити ми въ вѣнку.

Ой стелися по при зимлѣ
Зеленый барвѣночъ,
Та буде ми сїхъ мясничокъ
Бо изъ тебе вѣночъ.

Лука Дамянь
Недѣля 1901, Нумеръ 51

Мене учили быти педагогом

Учив дѣтей в русинскихъ селахъ
Под горами
Де свою молодость я лишивъ за лѣсами...
Но звоны спогадов до мене ся вертаютъ,
Бо добрыхъ я школяриков не забываю.

И мамку мою споминаю, мамку милу,
Котра звѣздов путеводительныхъ свѣтила...
И нянька-педагога часто споминаю,
Бо до Духновича
Любов од нянька маю...

И хоть я мало написав, не як Духнович,
Мене учили - и Духнович, и Павлович.
Учили ня,
Учили - быти педагогом,
И не цѣмборити з ниякым демагогом.

В. Сочка-Боржавин
Перечин, 2006

Эй, земляк!

Эй, земляк, родной, не слышишь?
Ты не слышишь крика?
Там на Верховинѣ плачетъ
Мать твоя Марика...

Плачетъ, сына проклинаетъ,
Городъ тотъ далекий,
Свороваль ее онъ сына
Въ свѣтъ унесъ широкій.

Сынъ забылъ языкъ простацкій,
Матери не знаетъ...
Плачетъ мать на Верховинѣ,
Сына проклиная.

Плачетъ Родина, вздыхаетъ...
Внуки брови хмурятъ.
Эй, землякъ родной, не слышишь?
Будетъ громъ и буря.

Е. Балецкий

Къ другу
Посв. Ивану Горянину

Мы поняли сердцецъ призывъ,
Связались дружбой молодой,
Стремленія въ себѣ открывъ,
Направились мы жизненной тропой.

Стозвонные напѣвы, звуки
Намъ душу тронули невольно,
Познали мы и тяжесть муки,
Мы знаемъ, что такое больно.

И души наши рвались къ свѣту,
Къ звѣздамъ въ надъоблачной выси,
Надеждой, вѣрою согрѣты,
Отчизнѣ силы мы несли.

Весной мы упивались ароматомъ,
Сиренью устилали жизни путь,
Мечтали мы о томъ, чтобъ братьямъ
Сверкнулъ и солнца лучъ сквозь муть.

Плакучей изъ мы вѣтряли
Свою сердечную тоску,
Предъ ней подолгу мы стояли,
Стояли молча на песку.

А ты, нашъ паркъ дремучій!
Вы, лавочки, полны воспоминанья!
Тут-тамъ глаза искрились жгуче,
Дрожало здѣсь влюбленныхъ лепетанье.

Иныя пѣсни нужно нынче намъ,
Залетный вѣтеръ дерзко рѣветъ,
Оскалываютъ тучи зубы по горамъ
И громко реветъ... но ... сердце пламенѣетъ...

Бурлакъ

Знаю, время свое не выпуститъ:
Для того и заботъ года,
День и имя въ метрической выписи
И спасенія души благодать.

Дни текутъ однотонно, мучительно -
Чѣмъ свѣтлѣе, тѣмъ гуще тоска.
Былъ и ты вѣдь когда-то учителемъ,
Сокровенное тоже искалъ.

Левъ Бездомный
Воловое, іюль 1938

Катунські гробы

Не знаву,
Ко був удки,
Айбо в собі чудесный несли свѣт,
Што свѣтит ся теперъ на листьяхъ корчуж.

Приходи тихый змерьк.
Бронцові глупі тїні
Падут на гробы,
Силе ся з нихъ свѣтло.

В гортанці листья занїміло слово,
Котрос вуповісти вже не бирovali.
На камінь стерли стромы,
Гибы послїдний рух їмъ завершали.

Приходит тихый змерьк.
Бронцові глупі тїні
Падут на гробы,
Сыпле ся з нихъ свѣтло.
Не мовкне мовчаня,
Над варошомъ плыве.

И хоть они самі
У конаряхъ давно роспяти,
їхъ рухи незавершені идутъ
По вишитыхъ площадахъ.

Не знаву,
Ко був удки,
Айбо в собі чудесный несли свѣт,
Што свѣтит ся теперъ на листьяхъ корчуж.

Андраш Штумпф-Бенедек

Накауны

Чахнутъ кудрявыя липы -
Осени чуютъ шаги:
Стонутъ тревожно и сипло:
Хмуруется августъ на нихъ.

Свѣтлое лѣто умчалось...
Солнцемъ сіявшіе дни,
Съ радостью, было, встрѣчали
Васъ, мужики косари.

Въ шорохѣ вяломъ листья
Есть сожалѣнные о лѣтѣ.
Тамъ, средь воздушныхъ пустынь
Ставитъ науку свои стѣны.

Бурлакъ

И днись гоя й завтра гоя

Люби свой край горячею любовью,
Люби его всем сердцем и душой,
Сей милый край, омытый темнов кровью,
Оплаканный слезами и нуждой.

А. Карабелеш

Каждоє сільце має своє лице (заспів)

Подкарпатські наші села -
И малі й великі -
Дись паранні и веселі,
Дись смутні, пониклі.

Попуд горы, полонины
Туляться хыжками
И збігають у долину
Красными кертками.

Тко увидить - тішать душу,
іх не мож забути!
Йду в село...
Я дниська мушу
Там на свальбі быти!

Блудить осінь по толоці,
Тихо хаща мліє.
Уд чиненика у боці
Фогораиш видніє.

Удцїть берег, удтїдь - другий,
А межи горбками
Хыжі тягнуться в два шоры
Помежи кертками.

Там муй руд, моє коріня,
Дуб на двур схилився...
Там у марті, у говіня,
Я на світ родився.

Бідное село, малое,
Но для мене дорожое.
Най хоть што ся стане,
А уд собі тягне.

Вижу цирьков на груночку,
Против нїї - школа...
Зверли лугоші сорочки,
Запах вин - довкола.

Палинку жєнуть з кирині -
Як огинь, сливянка!
Розфасовують газдыні
Лекварь по довжанках.

Дись просонцїв выбывають,
Луцать кєндерицю.
Мож учути, як співають:
„Ой, не ходи Грицю...”

Од суботы до суботы -
Цїлі дни робота.
Нїколи й пофігльовати
З хлопцєм коло плота.

А стемніє - вечерниці:
Тчуть, прядуть, майструють.
Лєгінї та й уданиці
Жєняться, свальбувають.

Гєя-гой - гудуть гудаки,-
Шїді-рїді-дана!
Пий, кїльтуй, у кого дяка,
З вечера до рана!

Фїглї, смїх... Забав до блуду...
Як не погуляти!
Йду в село...
Я дниська буду
Там на свальбі йграти.

Юрій Чорі

Александрови Духновичови

З нами, Няньку, з нами Вы довїчно,
Як віки, и ныні Вы живий!
Уд Русину сон глубокий тіче -
Шаг у нас збизованый, новий!...

Тямиме Вас, отче Александре,
Нянько муй про Вас ми все казав...

Ваш живот не засвітився задарь -
В будущность нас кличе, як и звав!
Й мы знялися вже на ноги ныні,
Уперед лєжит нам ясна путь.
Были Вы Руси великым сыном,
Й нас прекрасні днини вже зовут!

Василь Фантич
Ужгород, 1995

Нучка ся спустила
(Фрагмент из книги „Изяньска русалка“)

Скоро нучка ся спустила,
Темным фатьолом покрыва
Всю природу, всю природу:
Ріки, доли, води, горы,
Ліс, дубровы и просторы.
Нучка з неба ся спустила
Не сама - а з сыном своим,
Вбы май весело обоим
Аж до рана пановати
Над людьми и над природов.
Нучка сына Сном называт
А без Сна и час не быват.
Часто просит дітям Казку
Розказати про Параску,
Як тота ся заблудила,
Кой сама у ліс ходила
Из кошарком за грибами.
Цілком збившиися з дороги,
Поколола босі ноги.
Вовци бы ю розорвали,
Гадиці бы покусали,
Якбы Сон не допомуг:
Усыпив дівча зпочатку,
Пак на рученьках понюс
Аж додому, в рудну хатку,
Вбы сказати: „Всё в порядку!”
Ай порадоньку ще дати:
„Не журітся, сестры, братя,
Най не плаче гурько мати”.
А дівчатко з того часу
Дуже рано лігат спати
Літньым , теплым вечерком,
Майже з первым когутом.

Подружилась не на фізлі
З тым солодкым
добрым Сном.
А у ліс коли ладится,
То не ходит вже одна.

Лиш з братами, сестричками,
Дорогими цімборками,
Бо боится вже сама.

Айбо внучка просит сына
Розказати й другу казку,
Не про дівочку Параску.
Вже не дітям - а рабам:
Кріпостным и батракам,
Што живут они в раю -
Подкарпатскому краю:
В Божум царстві -

Вже не рабстві,
Там де ріки быстры, чисті,
Нивы щедрі, колосисті,
По свободнуй своєю воли,
На свободі - не в неволи,
Не голодні вже, а ситі,
И обути, и одіті...

Михаил Кеминь

Вошколованя

Колим была май мала,
Хотілася вчити,
Но, а колим пудросла,
Сталось лінити.

Нич наука ми не йде,
Не рішу задачу,
Видно, штось мені вже є -
Нервы нетерплячі.

Тягне ня ид легіням
Тай на дискотеку,
Полюбило ми ся там -
Из уроку втечу.

Зачали ми двойкы класти,
Зачали ганьбити,
Як ся збыти уд напасти?
Што маю чинити?

Обы мамка тай отиць
За двойкы не знали -
Мы з подружков у кутиць
Щоденник запхали.

А наш Шарик пультуокій
Упахав тетрадку,
Тай на поруг на високий
Положив ги тряпку.

Мамка, нянько прочитали,
Уломили прутя -
Так вернулася помали
Школьная наука.

Михаил Град
Тячево, 9 януара 2005

Содержаня

СПЕРЕДСЛОВО.....	стр. 3
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ.....	стр. 4
ПУБЛІЦИСТИКА	
<i>Михаїл Алмаїш</i> „Книжниця читальная для начинаючи х”	
<i>А. Духновича</i> - педагогічна поема.....	стр. 49
<i>Мигаль Петер</i> Стрічи из Емілом Балецким.....	стр. 54
<i>Василій Сочка-Боржавин</i>	
<i>Еміл Балецкий</i> и <i>Будапештjанскі русинскі литераторы.....</i>	стр. 57
<i>Андраш Золтан</i> <i>Еміл Балецкий</i> и <i>Вацлав Фільчак</i> -	
<i>документи дружбы и сполупраци.....</i>	стр. 63
<i>Михаїл Капраль</i>	
<i>Який язык маєме кодифіковати?.....</i>	стр. 69
<i>Иштван Чемез</i>	
<i>По слідам исчезнувших русинув у Пенислеку.....</i>	стр. 75
<i>Мирон Жирош</i> <i>Русини у Гейокерестуре.....</i>	стр. 80
ЗНАМЕНИТІ ЛЮДИ	
<i>Дмитрій Поп</i>	
<i>Еміл Кубек</i> - священник, лексикограф и писатель.....	стр. 85
<i>Валерій Падяк</i> <i>Забытый реформатор психіатрії в Австрії:</i>	
<i>Михайло фон Висаник.....</i>	стр. 89
ПРЕДСТАВЛЯЄМЕ ЛАВРЕАТУВ ПРЕМІИ	
ИМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ.....	стр. 97
ПРОЗА	
<i>Василій Молнар</i> <i>Гдѣ-то тамъ.....</i>	стр. 99
<i>Йожеф Попович</i>	
<i>Друбні історії из живота под Мукачовським градом.....</i>	стр. 100
НАШІ ЮБІЛЯНТИ.....	стр. 115
ПРО ШТО ПИСАЛИ НАШІ ПРЕДКИ.....	стр. 138
ПОЕЗИЯ.....	стр. 140

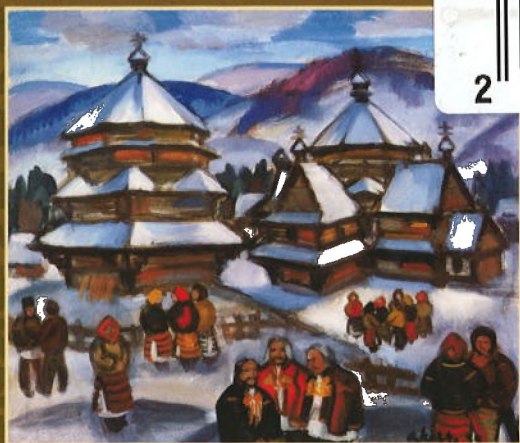
Вседержавное Общество Русинської Интелігенції им академіка Антонія Годинки дустало грант на виданя Русинського Альманаха и Календаря 2007 от Фондації Національных и Етнічных Менишин Мадярицины, за што наше Общество выражає офіціальну подяку. Айбо появленіє нашого виданя не было бы возможным без подпорованя вышитких тых, ко помагав нам збирати матеріалы, писав статі, давав нам совіты и критику. Матеріальну помоч и подпору достали сьме от многих Русинських Менишиновых Самоуправлений, за што издателі выражаютъ благодарность.

2

000013

97670

По обычаю, 1939.

У селі, 1939.

Дівка з Колочави, 1952.

Верховинці, 1935.

Цілборки, 1970.

Астры, 1937.